

**TYÖNANTAJAN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUS
TYÖNTEKIJÄN SAIRASTUESSA
TYÖPAIKALLA TAPAHTUVAN HOMEALTISTUKSEN VUOKSI**

Annika Hintsala
Pro gradu -tutkielma
Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Velvoiteoikeus
2015

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Työnantajan vahingonkorvausvelvollisuus työntekijän sairastuessa työpaikalla tapahtuvan homealtistuksen vuoksi

Tekijä: Hintsala, Suvi Annika

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Velvoiteoikeus

Työn laji: Tutkielma_X_Laudaturtyö__Lisensiaatintyö__Kirjallinen työ__

Sivumäärä: 77

Vuosi: 2015

Tiivistelmä: Tutkielmassa tarkastellaan työnantajan vahingonkorvausvastuun laajuutta tilanteessa, jossa työntekijä sairastuu työpaikalla olevan homeongelman seurauksena. Työturvallisuuslain työnantajalle asettamat velvollisuudet ovat pohjana työnantajan tuottamusta arvioitaessa. Tuottamuksen olemassaolo on edellytyksenä vahingonkorvausvastuulle, paitsi ns. ankaran vastuun tilanteessa, joka oikeudellisenä ilmiönä on laajentunut vuosikymmenten mittaan myös tuottamusperusteisen vastuun alueelle. Ankara vastuu on oikeustieteellisten kannanottojen mukaan sovellettavissa joiltakin osin myös tutkimuksen aihepiiriin liittyvissä tilanteissa, mutta tämänsuuntaista kehitystä olisi syytä esimerkiksi lainsäädännön avulla ohjata yleisen oikeusvarmuuden säilyttämiseksi.

Syy-yhteyden osoittaminen on homealtistustapauksissa usein ongelmallista. Tutkielmassa tarkastellaan oikeudellista syy-yhteyden käsitettä sekä sen suhdetta lääketieteelliseen syy-yhteyteen kun kyseessä on homeesta aiheutuva sairastuminen. Kun riittävän oikeudellisen syy-yhteyden osoittaminen on korvausvastuun edellytys, lääketieteelliseltä syy-yhteydeltä ei aina voida vaatia täydellistä varmuutta, erityisesti silloin, kun tapauksessa todetaan myös työnantajan taholta tapahtunut työturvallisuussäännösten laiminlyönti.

Mikäli työturvallisuuslain asettamat työnantajan vastuun rajoitukset eivät yksittäistapauksessa sovellu, työnantajan kohdalla tulee arvioida jo mainittu työntekijän myötävaikutuksen seurauksena oleva korvauksen alentaminen tai korvauksen kohtuusperusteinen sovittelu. Tutkielman aihepiirin tilanteissa nämä kaksi työnantajan vahingonkorvausvastuuta rajaavaa seikkaa tulevat verraten harvoin kysymykseen.

Avainsanat: Työnantajan vastuu, vahingonkorvausvastuu, työturvallisuus, työntekijän sairastuminen, syy-yhteys

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_x_

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO	3
LÄHTEET	4
1. JOHDANTO	10
2. VAHINGONKORVAUSVASTUUN PERUSTEET	14
2.1. Yleistä	14
2.2. Työsuojelulainsäädännön ja vahingonkorvauslain suhde	16
2.3. Tuottamuksen merkitys korvausvastuuta arvioitaessa	21
2.3.1. Tuottamus.....	21
2.3.2. Tuottamuksesta riippumaton vastuu.....	27
2.4. Syy-yhteys.....	34
3. HOMEEN AIHEUTTAMA SAIRAUUS KORVATTAVANA VAHINKONA	43
3.1. Vahingon määritelmiä	44
3.2. Sairastuminen henkilövahinkona	48
4. KORVAUSVELVOLLISUUS JA TAPATURMAVAKUUTUKSET	50
5. TYÖNANTAJAN VASTUUN RAJOITUKSET	54
6. KORVAUKSEN SOVITTELU	58
6.1. Työntekijän myötävaikutus vahingon syntyyn.....	58
6.2. Vahingonkorvauksen sovittelu kohtuusperusteilla.....	68
7. LOPUKSI.....	74

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aalto-Setälä, Ilkka – Amper, Mikko – Haussila, Petri – Hemmo, Mika – Lintumaa, Sari – Saloheimo, Jorma – Salomaa, Pekka – Strömberg, Harry – Tuomainen, Jouko: Yrityksen ja yhteisön vastuuriskit; oikeudellisen riskienhallinnan perusteet, RT-Print, Pieksämäki 2002

Ahteensivu, Aarno: Myötävaikutus vakuutusjärjestelmien ominaisuutena, teoksessa Oikeus- ja vakuutustiedettä 2006, Tampereen yliopisto, oikeustieteiden laitos

Carlsson, Maria – Fogelholm, Christian – Herler, Casper – Krook, Åsa – Lindqvist, Asko – Merikalla-Teir, Heidi – Syrjänen, Jani – Tuominen, Sami – von Weissenberg, Ulla: Sopimusriskit, 1 p. Sanoma pro Oy, Helsinki 2014

Engblom, Matleena: teoksessa Työoikeus tänään, Juhlajulkaisu Martti Kairinen 1947 – 24/6 – 2007, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus, Edita Prima Oy, Helsinki 2005

Hahto, Vilja: Tuottamus vahingonkorvausoikeudessa, WS Bookwell Oy, Juva 2008

Hemmo, Mika: Vahingonkorvauksen sovittelu ja moderni korvausoikeus, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 1996

Hemmo, Mika – Häyhä, Juha – Jyränki, Antero – Ojanen, Tuomas – Pöyhönen, Juha – Tähtivuori, Hanna-Riikka: Oikeustiede; jurisprudencia; Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja XXXII. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1999.

Hemmo, Mika: Sopimus ja delikti, Gummerus kirjapaino Oy, Helsinki 1998

Hemmo, Mika: Sopimusoikeuden oppikirja, 2.p. Gummerus kirjapaino Oy, Helsinki, 2008

Hemmo, Mika: Vahingonkorvausoikeus, Ws Bookwell Oy, Porvoo 2005

Hemmo, Mika: Oikeudellisen riskienhallinnan perusteita, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsinki 2005

Hietala, Harri – Hurmalainen, Mikko – Kaivanto, Keijo: Työsuojeluvastuuopas, Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2009

Hietala, Harri – Kahri, Tapani – Kairinen, Martti – Kaivanto, Keijo: Työsopimuslaki käytännössä, Balto Print, Liettua 2013

Hoppu, Esko: Vahingonkorvauksen kehityslinjoja, Lakimies 1998/6-7 s.1048, asiantuntija-artikkeli

Kairinen, Martti: Työoikeus perusteluineen, Uusi Aura Oy, Raisio 2009

Karvala, Kirsi: Asthma in damp indoor work environments, Helsingin yliopisto, 2012

Kinnunen, Helena – Kuhanen, Petteri: Hometalo, kuka vastuussa? Kiinteistöalan kustannus Oy, Joutsa 1997

Kolehmainen, Esa: Ankaraa vastuuta koskevasta ajattelutavasta korvausoikeudessa, Business Law Forum 2006, Edita Publishing Oy, Helsinki 2006

Koskinen, Seppo – Ullakonoja, Vesa: Oikeudet ja velvollisuudet työsuhteessa, Edita Prima Oy, Helsinki 2009

Koskinen, Seppo: Toimeentuloturva, Edilex lakikirjasto 2008/10

Koskinen, Tiina: Kosteus- ja homevauriot – vastuut ja korvaaminen, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001

Kuikko, Tapio: Uusi työturvallisuuslaki, Jyväskylä 2002

Kukkonen, Sirpa – Karmavalo, Terttu: Työtapaturmakirja; Työtapaturmien ja ammattitautien korvaus- ja vakuutusasiat, 14.uud.p. Tammerprint Oy, Tampere 2014

Leivo, Virpi (toim.): Opas kosteusongelmiin – rakennustieteellinen, mikrobiologinen ja lääketieteellinen näkökulma, Tampereen teknillinen korkeakoulu, 1998

Mielityinen, Sampo: Vahingonkorvausoikeuden periaatteet, Edita Prima Oy, Helsinki 2006

Moilanen, Juha-Matti: Sopimukset työsuhteen päättyessä, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005

- Mähönen, Jukka*: Oikeustapauskommentti KKO 1999:124, Lakimies 2/2000
- Nevalainen, Ulla*: Haista home vakuutus oikeus, Otamedia Oy, Espoo 2004
- Norio-Timonen, Jaana*: Toiselle aiheutettujen vahinkojen korvaaminen, vahingontorjunta ja moraalinen uhkapeli, Lakimies 6/2007
- Norio-Timonen, Jaana*: Työtaturma- ja ammattitautiasiat KKO:n oikeuskäytännössä 1998-2010, Talentum, Helsinki 2011
- Norros, Olli*: Velvoiteoikeus, Sanoma Pro Oy, 1.p, Helsinki 2012
- Parviainen, Mervi*: Kenen on vastuu? Vastuut ja seuraamukset palvelussuhteessa, Edita Prima Oy, Helsinki 2010
- Pöyhönen, Juha*: Uusi varallisuus oikeus, Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi 2003
- Pöyhönen, Juha*: Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 1988
- Saarikoski, Michael*: Uhrin erityinen vahinkoherkkyys henkilövahingoissa, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009
- Saarnilehto, Ari*: Vahingonkorvauslain soveltaminen sopimussuhteessa aiheutettuun vahinkoon korkeimman oikeuden käytännön valossa, artikkeli teoksessa Oikeustieteen rajoja etsimässä, Juhlajulkaisu Juha Tolonen, Turun yliopisto, Turku 2001
- Saarnilehto, Ari*: Vahingonkorvauslaki, käytännön kommentaari, Edita Prima Oy, Helsinki 2007
- Saarnilehto, Ari*: Vahingonkorvauksen sovittelu oikeuskäytännön valossa, Defensor legis N:o 3:2001
- Saarnilehto, Ari (toim)*: Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet, Vantaa 2000
- Saarnilehto, Ari*: Todistustaakasta vahingonkorvausasioissa, teoksessa Velvoiteoikeudellisia kirjoituksia I, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2010
- Saarnilehto, Ari*: Sopimusoikeuden perusteet, Gummerus kirjapaino Oy, Helsinki 2009
- Saloheimo, Jorma*: Työturvallisuus; perusteet, vastuu ja oikeusturva, Karisto Oy, Helsinki 2006
- Saranpää, Timo*: Whiplash-vammat vahingonkorvaus- ja todistus oikeudellisena ongelmana, Defensor Legis N:o 5/2006
- Siiki, Pertti*: Työturvallisuuslaki, Edita Prima Oy, Helsinki 2010

Siiki, Pertti: Uusi työsuojelun yhteistoiminta ja työturvallisuus, Edita Prima Oy, Helsinki 2006

Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus, Talentum 2013

Virtanen, Pertti: Vahingonkorvaus, laki ja käytännöt, Edita, Helsinki 2011

Virallislähteet

HE 187/1973

HE 81/1985

HE 157/2000

HE 167/2003

HE 277/2014

Työympäristön puitedirektiivi 89/391/ETY

Oikeuskäytäntö

KKO 1974-II-40

KKO 1982 II 40

KKO 1983 II 144

KKO 1985 II 51

KKO 1985 II 157

KKO 1987:25

KKO 1990:55

KKO 1991:42

KKO 1991:156

KKO 1992:34

KKO 1992:180

KKO 1995:53

KKO:1997:48

KKO 1998:22

KKO 1998:46

KKO:1998:87

KKO 1998:101

KKO 1999:12

KKO:2000:72

KKO 2000:117

KKO 2000:118

KKO: 2001:26

KKO 2006:83

KKO 2012:105

KKO 2013:56

KKO 2014:15

KKO 2014:75

KKO:2014:97

Vakuutuslautakunnan ratkaisu 339/95

Muut julkaisut

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2012 Rakennusten kosteus- ja homeongelmat

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan lausunto 1/2013

Homepakolaiset ry:n lausunto 5.12.2012 koskien Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisua 1/2012

Homeongelma työpaikalla - korva-, nenä- ja kurkkutautilääkärin näkökulma, Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim, 2009;125(9):983-9, Pirkko Ruoppi

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003.
www.valtioneuvosto.fi/documents

Sosiaali- ja terveysministeriö: Kosteusvauriotyöryhmän muistio – Kosteusvauriot työpaikoilla, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:18

Majvik II – suositus; Kosteusvauriomikrobeihin liittyvien ongelmien selvittely, Suomen lääkärilehti 7/2007

Internetlähteet

Homepakolaiset ry:n kotisivut: <http://homepakolaiset.fi/index.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivut: www.thl.fi

Terveyskirjaston sivut: www.terveyskirjasto.fi

Ympäristöministeriön hometalkoot-projektin sivut: www.hometalkoot.fi

Yleisradion kotisivut:

http://yle.fi/uutiset/hovioikeus_homeoikeudenkaynnista_tyontekijoille_korvauksia/7176902

Helsingin sanomat 13.1.2015: www.hs.fi

1. JOHDANTO

*Se raatajan riemulla palkitsee
ja tekijän terveydellä,
työ himoja huonoja hillitsee
niin puhtaalla sydämellä.*

Eino Leino – Hymyilevä Apollo

Perustuslaissa on jokaiselle turvattu oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan tulee huolehtia työvoiman suojelusta ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Kansallisromanttisessa hengessä suomalainen mies tai nainen työnteossa voidaan nähdä Suomen nousun symbolina; alussa olivat suo, kuokka ja Jussi. Lähes sadan vuoden aikana työnteon laatu, työn sisältö ja työolosuhteet ovat kuitenkin muuttuneet. Nykyajan teknologiakeskeisessä yhteiskunnassa työpaikkojen siirtyessä enenevässä määrin konttoreihin tietokoneiden äärelle, työläinen voi työnteon näennäisestä helppoudesta huolimatta kaivata joskus takaisin viljapellon laitaan, fyysisen rasituksen äärelle.

Vaikka työ olisi fyysisesti kevyttä, raatajan palkitsee yhä valitettavan usein työolosuhteista johtuva sairastuminen. Tässä tutkielmassa käsittelen myös mediassa paljon esillä ollutta ongelmaa: maamme rakennuskannan vaurioitumista ja sen aiheuttaman homealtistuksen seurauksia.

Homeet ovat mikro-organismeja; sieniä, jotka leviävät itiöiden ja rihmastojen avulla. Mikrobit ovat osa jokapäiväistä, luonnollista elinympäristöämme. Homehtumiseen liittyvät lähinnä vain home- ja lahottajasienet sekä tietyt bakteerit. Homesieniä on satoja lajeja – niillä on hyvin erilaisia ominaisuuksia ja vaatimuksia kasvuympäristölle. Kriittinen kasvutekijä on kosteus. Homekasvusto on haitallista, kun itiöpitoisuus sekä mikrobien aineenvaihduntatuotteiden pitoisuus kohoavat oleskelutiloissa korkeaksi.¹ Tämä ilmiö voi tapahtua esimerkiksi rakennuksessa pesivän kosteusvaurion seurauksena.

¹ Kinnunen – Kuhanen, 1997 s.22-25

Kosteusvauriolla tarkoitetaan tilannetta, jossa kuiva rakennusmateriaali kostuu esimerkiksi vesivahingon tai ulkoisten tekijöiden (lumi, vesi) seurauksena. Kun kostuneessa materiaalissa alkaa kasvaa terveyshaittoja aiheuttavia mikrobeja, mikrobeille altistuvat henkilöt voivat saada yksilöllisiä oireita, tyypillisimpinä erilaiset hengitystieoireet.² Oireet voivat kroonistuessaan pitkittyä ja pahentua, ja lopputuloksena voi olla sairaus, joka estää pahimmassa tapauksessa työnteon kokonaan.

Vielä 2000-luvun alkupuolella kosteusvauriomikrobeista aiheutuvia haittoja vähäteltiin, mutta nykyään asiantuntemuksen lisääntyessä niihin osataan suhtautua jo hieman paremmin.³ Esimerkiksi homealtistuksen mahdollisista vaikutuksista yksilöiden terveydentilaan sekä muista keskeisistä diagnosointiin ja hoitoon liittyvistä kysymyksistä on kuitenkin yhä erimielisyyksiä,⁴ mikä osoittaa aiheeseen liittyvän keskustelun sekä monipuolisen tieteellisen tutkimuksen jatkumisen tarpeen. Perustiedon puutteellisuus ja myös tieteentekijöiden väliset koulukuntaerot suhtautumisessa jo julkaistuun tutkimukseen ovat tulleet ilmi myös tätä tutkielmaa tehdessä; esimerkiksi selkeää, ajankohtaista tietoa kosteusvaurioiden yleisyydestä ja kustannusvaikutuksista on vaikea löytää, kun ei ole olemassa edes täsmällisiä kriteerejä, joilla kosteusvaurion ja mahdollisen homealtistuksen olemassaoloa arvioidaan.⁵ Ympäristöministeriön vuonna 2009 aloittaman kosteus- ja hometalkoot –toimintaohjelman erään arvion mukaan n.600 000 – 800 000 suomalaista altistuu päivittäin homeiden aiheuttamille epäpuhtauksille.⁶ Toimintaohjelman tavoitteena on saattaa alkuun rakennuskannan tervehdyttäminen homevaurioista monipuolista tietoa jakamalla. Toimintaohjelman lisäksi mediassa hometietoisuutta on lisännyt muun muassa sisäilmasta sairastuneiden perustama yhdistys Homepakolaiset ry.⁷

Kosteus- ja homevaurioita tutkitaan varsin monitieteellisesti: esimerkiksi rakennustekniikka pyrkii kehittämään kestäviä korjaus- ja rakentamisratkaisuja,

² <http://www.thl.fi/fi/web/ymparistoterveys/sisailma/hometalo-ja-kosteusvaurio>,
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00282

³ Helsingin sanomat 13.1.2015

⁴ Vrt. esimerkiksi Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2012 koskien rakennusten kosteus- ja homeongelmia sekä Homepakolaiset ry:n kyseiseen julkaisuun laatima vastine.

⁵ Edellisen viittauksen julkaisuissa oli esimerkiksi esitetty eri lähtökohdista laadittuja laskelmia, jotka siten poikkesivat toisistaan.

⁶ www.hometalkoot.fi

⁷ www.homepakolaiset.fi, toiminnan tavoitteena on levittää tietoa sisäilmasairauksista, kehittää ratkaisumalleja sairastuneiden opiskelu- ja työelämää varten sekä herättää keskustelua vallitsevista rakennustavoista

lääketiede tutkii vaurioiden aiheuttamia terveyshaittoja ja mikrobiologit ovat kiinnostuneita rakennuksissa kasvavien homeiden tyypeistä sekä kasvuolosuhteista.⁸ Oikeustieteen tehtävänä on muun muassa tutkia erilaisia vastuukysymyksiä – kun kosteusvaurioista aiheutuu vahinkoa, kenen kuuluu kantaa vahinkojen seuraamukset?

Tämän tutkielman oikeudellisen tarkastelun näkökulmana on työnantajan vahingonkorvausvastuu, kun työntekijä sairastuu työpaikalla tapahtuvan homealtistuksen vuoksi. Aihetta ei ole käsitelty juurikaan oikeuskirjallisuudessa eikä mahdollisia oikeustapauksia ole päätynyt toistaiseksi ylimpiin oikeusasteisiin. Mediassa on ollut kuitenkin esillä esimerkiksi poikkeuksellisen laaja vahingonkorvausriita, jossa sairaalan työntekijät vaativat sairaanhoitopiiriltä vahingonkorvauksia heille homealtistuksesta aiheutuneista vahingoista. Hovioikeus päätti keväällä 2014, että sairaanhoitopiiri työnantajana on korvausvelvollinen, koska työturvallisuuslain mukaisia toimenpiteitä oli laiminlyöty.⁹

Työnantajan näkökulmasta kysymys on vastuun laajuudesta, työntekijän näkökulmasta taas kattavasta oikeusturvasta. Homeesta sairastuneet jäävät usein loukkuun, jossa eri tahot kieltäytyvät maksamasta korvauksia vedoten tyypillisesti esimerkiksi puutteellisesti osoitettuun syy-yhteyteen kosteusvaurion ja sairastumisen välillä. Työntekijä ei työsuojelulainsäädännön mukaan saisi kärsiä työskentelystä johtuvia negatiivisia seuraamuksia, mutta kuinka pitkälle työnantajan vastuuta voidaan ulottaa esimerkiksi lääketieteellisen näytön ollessa puutteellista? Vahingonkorvausvastuu voidaan riittäessä tapauksessa toteuttaa vain oikeusteitse, mikä voi sairastuneen työntekijän kannalta olla kaiken muun byrokratian keskellä este asianmukaisten korvauksen saamiseksi (*access to justice*). Kun täsmällistä oikeuskäytäntöä ei ole ja oikeustila on tältä osin avoin, oikeudenkäynnin lopputulosta voi olla vaikea ennustaa, mikä voi olla sairastuneelle myös taloudellisesti liian suuri riski kannettavaksi. Tutkimuksessa pyritään perehtymään siihen, millä ehdoilla työntekijä voi työnantajalta korvauksia vaatia, ja toisaalta niihin seikkoihin, joista työnantajan ei enää tarvitse vastuuta kantaa. Koska tutkielma on nimenomaisesti oikeustieteellinen tutkimus vahingonkorvausvastuusta, esimerkiksi lääketieteellisiin ja mikrobiologisiin näkökulmiin homealtistuksen osalta ei oteta kantaa. Esimerkiksi *sairaus*-termillä

⁸ Koskinen, 2001 s.1

⁹ mm. http://yle.fi/uutiset/hovioikeus_homeoikeudenkaynnista_tyontekijoille_korvauksia/7176902

tarkoitetaan tässä tutkielmassa kaikkia mahdollisia homealtistuksen seurauksena mahdollisesti syntyviä sairauksia, eikä niitä pyritä erittelemään tarkemmin.

Tutkimustapa on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. KKO:n ratkaisuja on tarkasteltu käytännön oikeustilan määrittämiseksi eri tutkimuksessa sivutuilla osa-alueilla. Tutkielman alussa käsitellään aihetta koskevien eri lakien merkitystä ja niiden keskinäisiä suhteita. Vaikka vakuutusyhtiöiden rooli työsuojaletapausten korvaamisessa on merkittävä, vakuutusten osuutta ainoastaan sivutaan jaksossa 4. Tutkielmassa on keskitytty työnantajan ja työntekijän välisen korvausoikeudellisen suhteen selvittämiseen.

2. VAHINGONKORVAUSVASTUUN PERUSTEET

2.1. Yleistä

Vahingonkorvausoikeudessa vahingot jaetaan perinteisesti sopimussuhteessa ja sopimuksen ulkopuolella syntyneisiin vahinkoihin. Sopimuksen ulkopuoliset vahingot ovat tyypillisesti tahallisia tai tuottamuksellisia tekoja, joilla rikotaan yleistä käyttäytymisnormia.¹⁰ Sopimussuhdetta voidaan kuvata tahdonilmaisuperusteiseksi vaihdannaksi, joka kuvaa osapuolten tarkoituksia. Vahingot ovat tällöin yhteydessä osapuolten tarkoitukseen ja siitä tehtyyn sopimukseen.¹¹ Vahingonkorvauslaki on yleislaki, jota sovelletaan, mikäli muualla lainsäädännössä ei ole säännöksiä korvausvastuusta.¹² Sopimussuhteessa aiheutuneeseen vahinkoon sitä ei lähtökohtaisesti sovelleta. Jos vahinkoa aiheutetaan sopimussuhteessa, säännöksiä vahingonkorvauksesta voi olla sopimussuhdetta sääntelevässä laissa tai sopimuksessa, mikäli sopimussuhde on *dispositiivinen* eli asianosaiset voivat sopia sopimuksen ehdoista vapaasti. Peruslähtökohta vahinkojen kohdalla on, että jokainen joutuu kärsimään itse kohdalleen sattuvat epäedulliset tapahtumat.¹³ Korvausvastuun syntymiselle vaaditaan näin jokin oikeudellinen peruste.

Tämän tutkielman aiheena on työnantajan vahingonkorvausvastuu työntekijän sairastuessa työpaikalla tapahtuvan homealtistuksen vuoksi. Työntekijällä ja työnantajalla on voimassa oleva sopimussuhde, jota sääntelee ensisijaisesti työsopimuslaki ja lisäksi muut täydentävät lait. Työsopimuksen solmimiseen sovelletaan työsopimuslakia, joka sisältää suurimmaksi osaksi pakottavia säännöksiä. Pakottavat säännökset on laadittu työnantajan ja työntekijän välisen suhteen tasapainottamiseksi ja heikomman osapuolen eli työntekijän suojaamiseksi ns. *pariteetti-ideologian* mukaan.¹⁴ Työoikeudessa työntekijän suojeleminen on yleinen, normiston tulkinnassa näkyvä lähtökohta, ei pelkkä lainsäädäntöpoliittinen tavoite.¹⁵

¹⁰ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.41

¹¹ Halila – Hemmo, 2008 s.2

¹² Ståhlberg – Karhu, 2013 s.61

¹³ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.11

¹⁴ Engblom, 2007 s.19

¹⁵ Pöyhönen, 1988 s.16-17

Näin työntekijän asemaa arvioitaessa työntekijän suojeluperiaatteelle tulee antaa itsenäistä merkitystä. Heikomman osapuolen suojaaminen ei ole ainoastaan työoikeudellinen ilmiö, vaan sitä voidaan pitää nykyisin keskeisenä siviilioikeudellisena periaatteena.¹⁶

Työnantajan ja työntekijän oikeutta vapaasti sopia työsuhteen ehdoista rajoittaa työsopimuslain 13:6 §, jonka mukaan työntekijälle työsopimuslain mukaan tulevia oikeuksia ja etuja rajoittava sopimus on mitätön. Näin sopimuksessa ei voida rajoittaa esimerkiksi työnantajan velvollisuutta vahingonkorvaukseen työntekijälle. Työsopimuslaissa ja työturvallisuuslaissa on kuitenkin asetettu myös työntekijälle velvollisuuksia, kuten työpaikan vioista ja puutteista työnantajalle ilmoittaminen ja huolellisuuden ja varovaisuuden noudattaminen. Näiden velvollisuuksien noudattamatta jättämisestä voi seurata korvauksen sovittelu.¹⁷ Työympäristön puitedirektiivin¹⁸ 5 artiklan mukaisesti lähtökohtana on kuitenkin työnantajan vastuun periaate, eikä työntekijälle asetettujen vastuiden tulisi näin vaikuttaa työnantajalle asetettuun vastuuseen.

Sopimusperusteisen vahingonkorvausvastuun tarkoitus on ns. *positiivisen sopimusedun* mukaisesti saattaa vahingonkärsijä siihen taloudelliseen asemaan, johon hän olisi päässyt, mikäli sopimusvelvoitteet olisi täytetty oikein.¹⁹ Vahingonkorvauksen määrää arvioidessa ns. rikastumiskielto (*compensatio lucri cum damno*) on yleinen korvausoikeudellinen periaate – vahingonkärsijän tulee tietyin edellytyksin saada täysi korvaus, mutta hänen ei tule rikastua vahingon kärsimisen johdosta.²⁰

Työnantajan eräs velvollisuus työsopimuslain mukaan on huolehtiminen työturvallisuudesta työntekijän suojelemiseksi tapaturmilta ja terveydellisiltä vaaroilta niin kuin työturvallisuuslain 2 luvun 3 §:ssä säädetään. Kun työturvallisuuslain lisäksi myös työsopimuslakiin on otettu työturvallisuutta koskeva velvoite, se merkitsee sitä, että työturvallisuuden rikkomisesta seuraavan vahingonkorvausvelvollisuuden lisäksi työnantaja on myös sopimusvelvoitteensa laiminlyömisestä johdosta korvausvastuussa

¹⁶ Saarnilehto ym. 2000, s.97-98

¹⁷ Saloheimo, 2006 s. 202

¹⁸ 89/391/ETY

¹⁹ Carlsson ym. 2014 s.14

²⁰ Norros, 2012 s. 62-63

työntekijää kohtaan; myös tapauksessa, jossa vahingon syntyminen on luettava esimerkiksi yksinomaan työnantajan sijaisen syyksi.²¹ Myös työntekijällä on velvollisuuksia: työntekijän on noudatettava työtehtävien ja työolojen edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta sekä huolehdittava käytettävissään olevin keinoin niin omasta kuin työpaikalla olevien muiden työntekijöiden turvallisuudesta. Työntekijän on myös ilmoitettava työnantajalle työpaikan rakenteissa, koneissa, laitteissa sekä työ- ja suojeluvälineissä havaitsemistaan vioista ja puutteellisuuksista, joista saattaa aiheutua tapaturman tai sairastumisen vaaraa. (TSL 3:2§) Nämä velvollisuudet täydentävät toisiaan ja ongelmatilanteessa on keskeistä tulkita, onko velvollisuudet täytetty asianmukaisesti tai miltä osin ne on jätetty täyttämättä. Tämä vaikuttaa korvausvelvollisuuteen ja sen määrään.

Vahingonkorvausvastuu vaatii syntyäkseen tahallisen tai tuottamuksellisen menettelyn, jonka seurauksena vahinko ilmenee. Tyypillinen työntekijää kohtaava vahinko työpaikan homeongelman seurauksena on työntekijän sairastuminen. Työntekijän sairastuessa tulee näin arvioida, onko vahinko seurausta työnantajan tuottamuksellisesta toiminnasta; olisiko työnantaja voinut työturvallisuuslain mukaisilla toimenpiteillä estää työntekijän sairastumisen?

2.2. Työsuojelulainsäädännön ja vahingonkorvauslain suhde

Työturvallisuutta koskevissa vahingonkorvausasioissa on tunnettava työsuojelulainsäädännön ja vahingonkorvauslain suhde. Työsopimuslaissa on yleinen säännös työnantajan vahingonkorvausvelvollisuudesta, työturvallisuuslaissa säännellään tarkemmin työnantajan velvoitteita. Lisäksi vahingonkorvauslaki toimii korvausoikeudellisena, toissijaisena yleislakina jota ei lähtökohtaisesti sovelleta sopimussuhteisiin. Sen säännöksillä saattaa olla kuitenkin analogista merkitystä silloinkin, kun laki jää tämän soveltamisalarajauksen vuoksi soveltamatta.²² Tämän vuoksi vahingonkorvauslain ja työsuojelulainsäädännön keskinäistä suhdetta on syytä tarkastella.

²¹ Hietala ym. 2013 s.137

²² Mm. Hemmo, 2005 s. 23 ja Saarnilehto, 2001 s. 380

Kun henkilö asetetaan vahingonkorvausvastuuseen, vastuulle täytyy olla oikeudellinen peruste. Työntekijä voi sairastuttuaan vaatia vahingonkorvausta työnantajalta sekä rikkomusperusteisesti vahingonkorvauslain nojalla että sopimusperusteisesti työsopimuslain nojalla.²³ Oikeuskäytännössä vahingonkorvausta vaaditaan usein ensisijaisesti työsopimuksesta seuraavan työturvallisuuslain nojalla, toissijaisesti vahingonkorvauslain nojalla. Vahingonkorvauslakia sovellettaessa tuottamuksen mittapuuna on objektiivinen peruste; henkilön subjektiivisiin edellytyksiin toimia vahingon välttämiseksi ei lähtökohtaisesti kiinnitetä huomiota. Vakiintuneesti työturvallisuusasioissa vahingonkorvauksen määräämisen mittapuuna ovat kuitenkin työturvallisuuslainsäädännön työnantajalle asettamat velvoitteet ja niiden noudattaminen.²⁴

Työsopimuslain 12:1 §:ssä säädetään työnantajan vahingonkorvausvelvollisuudesta, mikäli hän tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö laista johtuvia velvoitteitaan. Lain mukaan työnantaja on korvausvelvollinen, mikäli hän tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo työsuhteesta johtuvia velvollisuuksia ja aiheuttaa siten työntekijälle vahinkoa. Työturvallisuuslain noudattaminen ja työntekijän terveydestä ja turvallisuudesta huolehtiminen on eräs työsuhteesta johtuva velvollisuus. TSL 12:1 §:ssä on määritelty myös työntekijän vahingonkorvausvastuu: ”Työntekijän, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö työsopimuksesta tai tästä laista johtuvia velvollisuuksia tai aiheuttaa työssään työnantajalle vahinkoa, on korvattava työnantajalle aiheuttamansa vahinko vahingonkorvauslain 4 luvun 1 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.” Työntekijän osalta viitataan vahingonkorvauslakiin, työnantajan todetaan vain olevan velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahinko. Vahingonkorvauslaissa säädetään seuraavasti työntekijän korvausvelvollisuudesta: ”Vahingosta, jonka työntekijä työssään virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Jos työntekijän viaksi jää vain lievä tuottamus, ei vahingonkorvausta ole tuomittava.” Näin myös työnantajan ja työntekijän vahingonkorvausvelvollisuuksien säätämislä on haluttu korostaa työnantajan

²³ Saloheimo, 2006 s. 201

²⁴ Saloheimo, 2006 s.201

ankarampaa korvausvelvollisuutta työntekijään verrattuna. Työnantajan vahingonkorvausvelvoitetta säätelevät siten sopimuksen sisältö sekä työsuojelulainsäädännön säännökset, työntekijän vahingonkorvausvelvoitetta taas vahingonkorvauslaki.

Työsopimuslakia täydentävä laki on työturvallisuuslaki, jossa työnantajalle asetetaan tarkempia velvoitteita työturvallisuuden ja -terveyden ylläpitämiseksi. Työnantajan mahdollista vahingonkorvausvelvollisuutta ei tässä laissa tarkenneta. Vahingonkorvausvelvollisuus perustuu siten työsuopimuslain 12:1 §:n yleissääntöön, jossa työnantajan korvausvelvollisuus on varsin lyhyesti todettu. Korvausvelvollisuus aktualisoituu, mikäli työnantaja on menetellyt tahallisesti tai tuottamuksellisesti. Mitkä tahansa työntekijälle aiheutuneet vahingot eivät siten ole korvattavia, vaan niiden on oltava seurausta työnantajan toiminnan moitittavuudesta.²⁵ Työtapaturmasta tai ammattitaudista syntyvät vahingot ovat tyypillisesti henkilövahinkoja, ja niiden korvaamiseen sovelletaan vahingonkorvauslain henkilövahinkoja koskevia säännöksiä.²⁶

Vahingonkorvauslain 1:1 § mukaan sitä ei sovelleta sopimussuhteisiin, mikäli muussa laissa ei ole määrätty toisin. Työnantajalla on olemassa oleva sopimussuhde esimerkiksi työntekijänsä kanssa ja mahdollisen vuokranantajansa kanssa. Tällöin vahingonkorvauslaki väistyy toissijaiseksi. Vahingonkorvauslain asemasta suhteessa erityislainsäädäntöön on oikeuskirjallisuudessa esitetty joiltakin osin eriäviä näkemyksiä. Virtasen mukaan²⁷ kyse on sikäli yleislaista, että muiden säännösten vaietessa lakia voidaan soveltaa kaikkiin tilanteisiin ja periaatteessa tarkoitettu kattavaksi korvausoikeudelliseksi säännöstöksi.” Hallituksen esityksessä vahingonkorvauslaiksi²⁸ todetaan, että ”toissijaisuudesta huolimatta vahingonkorvauslain säännökset myös täydentävät sopimussuhteessa noudatettavia vahingonkorvaussääntöjä ja erityislainsäädännön korvausnormeja”. Routamon ja Ståhlbergin mukaan²⁹ vahingonkorvauslaki jättää ratkaisijalle paljon harkintavaltaa,

²⁵ Koskinen – Ullakonoja, 2009 s.313

²⁶ Saloheimo, 2006 s.205

²⁷ Virtanen, 2011 s.11

²⁸ HE 187/1973 vp.s.12:

²⁹ Routamo – Ståhlberg, 2000 s.25-27, uudempi painos 2006 s.75

koska avoimeksi jää, missä määrin vahingonkorvauslain säännöksiä tai niistä ilmeneviä periaatteita tulee milloinkin soveltaa. Myös Virtanen yhtyy tähän näkemykseen.³⁰

Mikä asema vahingonkorvauslailla itsessään on silloin, kun muu lainsäädäntö jättää avoimeksi esimerkiksi yleisiä vahingonkorvausoikeudellisia periaatteita? Saarnilehto³¹ on käsitellyt korkeimman oikeuden ratkaisuja, joista ilmenee, että KKO on ottanut kannakseen vahingonkorvausoikeuden yleisten periaatteiden soveltumisen sopimussuhteisiin silloin, kun sopimussuhteessa ei ole sovittu tietystä asiasta.³² Näin ollen Saarnilehto katsoo periaatteen olevan voimassaolevaa oikeutta. Saarnilehdon mukaan KKO:n ratkaisu antaa kuitenkin ymmärtää, että täydentävinä säännöksinä ei sovelleta vahingonkorvauslakia, vaan vahingonkorvausoikeuden *yleisiä periaatteita* – jotka sinällään johtuvat usein vahingonkorvauslaista.³³ Saarnilehto sekä KKO ovat tältä osin siten hieman eriävällä linjalla hallituksen esityksen sekä mm. Virtasen kantaan vahingonkorvauslain soveltumisen itsessään täydentäväksi säännöstöksi, kun sopimussuhteessa ei ole sovittu esimerkiksi sopimuksen sovittelusta. Vahingonkorvauksen yleisten periaatteiden työsopimussuhteeseen soveltumisen kannalla on myös Kairinen.³⁴ Saarnilehto toteakin, että jo vahingonkorvauslain säätämisen jälkeen alkoi keskustelu sen soveltamisalasäännöksen merkityksestä mielipiteiden jakautuessa kahtia sekä oikeustieteessä että myös oikeuskäytännössä.³⁵ Merkitystä tulkintaerolla voisi olla esimerkiksi käytännön soveltamistilanteessa; onko tuomion perusteluissa viitattu vahingonkorvauslakiin – jolloin lakia tulkittaessa tulee ensisijaisesti tukeutua lain esitöihin – vai onko kysymyksessä vain muulle tulkinnalle suuntaa antava periaate?

Hemmo³⁶ on aikaisemmin viitannut KKO:n ratkaisuihin³⁷ ja todennut, että vahingonkorvauslain säännösten analoginen tulkinta on mahdollista silloin, kun kyseessä ovat sellaiset vahingonkorvauslain normit, jotka eivät poikkea sopimussuhteissa vallitseviksi katsotuista periaatteista. Vahingonkorvauslain ja

³⁰ Virtanen, 2011 s.13

³¹ Saarnilehto, 2007 s.30

³² mm. KKO 1985 II 51, jossa Korkein oikeus otti kantaa ensimmäisen kerran tähän kysymykseen.

³³ Saarnilehto, 2001 s.224

³⁴ Kairinen, 2009 s.406

³⁵ Saarnilehto, 2007 s.28-29

³⁶ Hemmo, 2005 s.21

³⁷ myös KKO 1985 II 51 sekä KKO 1991:42

työlainsäädännön suhteesta on ollut kysymys myös uudehkossa ratkaisussa KKO 2014:97, jossa todettiin, että koska työturvallisuuslaissa ei ole säädetty mainitun työnantajan toimimisvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraavasta korvausvastuusta ja myöskään valtion virkamieslaissa ei ole vahingonkorvaussäännöksiä, joiden perusteella virkasuhteessa olevalla olisi oikeus saada korvausta työnantajan menettelystä, vahingonkorvausvastuu on perustettava vahingonkorvauslakiin. Tästä ilmenee selkeästi se periaate, että sopimussuhdetta sääntelevän lainsäädännön vaietetessa korvausvastuusta sovellettavaksi tulee vahingonkorvauslaki.

Työnantajan ja työntekijän jo edellä käsitellyjä korvaussäännöksiä vertailtaessa on huomattava, että hallituksen esityksessä työsopimuslaiksi³⁸ todetaan seuraavasti: ”Viittauksella vahingonkorvauslakiin on lievennetty työntekijän vastuuta siten, että korvausvelvollisuutta ei synny, jos työntekijän viaksi jää ainoastaan lievä tuottamus. Työntekijän korvausvelvollisuuden määrää voidaan lisäksi kohtuullistaa vahingonkorvauslaissa säädetyin periaatein.” Hallituksen esityksessä halutaan työntekijän korvausvelvollisuuteen näin erityisesti osoittaa vahingonkorvauslain sisältämät säännökset. Esityksen sanamuodon mukaan voitaisiin lisäksi olettaa, että työnantajan vahingonkorvausvelvollisuuteen ei haluttaisi antaa kohtuullistamisen mahdollisuutta. Edempänä käsitelty tulkinta vahingonkorvausoikeuden yleisten periaatteiden sopivuudesta myös sopimussuhteisiin tarjoaa kuitenkin myös työnantajan vahingonkorvausvelvollisuuteen sinänsä mahdollisuuden korvauksen sovitteluun vahingonkorvausoikeuden yleisten oppien mukaan.³⁹

Työsopimuslakia ja sen korvaussäännöksiä sovellettaessa vahingonkorvauslakia ei edellä sanotun mukaisesti voida jättää huomiotta, vaikka vahingonkorvauslain yleinen lähtökohta onkin sen soveltuminen vain deliktiperusteiseen vahingonkorvaukseen. Työntekijän sairastuessa työpaikkaolosuhteiden johdosta hän voi vaatia vahingonkorvausta työnantajaltaan yleensä ensisijaisesti sillä perusteella, että työnantaja on rikkonut työsopimuksesta johtuvia velvoitteitaan, jonka seurauksena työntekijälle on aiheutunut vahinkoa. Työnantajan tuottamusta arvioidaan ensisijaisesti työturvallisuuslainsäädännön asettamien velvoitteiden pohjalta, mutta vahingonkorvauslaki ja siitä johtuvat vahingonkorvausoikeudelliset yleiset opit voivat

³⁸ HE 157/2000

³⁹ Aihetta käsitellään edempänä jaksossa 6.2.

toimia täydentävinä säännöksinä – missä määrin kussakin tapauksessa, sen päättää oikeus. Edellä esitetty varovaisen myönteinen suhtautuminen vahingonkorvauslain säännösten tai siitä ilmenevien periaatteiden analogiseen tulkintaan voi antaa tulevaisuudessa tukea oikeusratkaisuille, joissa vahingonkorvauslain säännöksiä sovelletaan jopa rutiininomaisesti, kun sovellettavana olevasta sopimusoikeudellisesta lainsäädännöstä ei löydy vallitsevaan ongelmaan ratkaisua. Myös edellä mainittua KKO:n ratkaisua 2014:97 tarkasteltaessa voitaneen päätyä tällaiseen johtopäätökseen.

2.3. Tuottamuksen merkitys korvausvastuuta arvioitaessa

2.3.1. Tuottamus

Tuottamus on oikeudellinen yleiskäsite, jonka määrittely on jäänyt lähinnä oikeustieteen ja oikeuskäytännön tehtäväksi.⁴⁰ Tuottamuksen asteella ei ole vahingonkorvauksen määräytymisen kannalta merkitystä.⁴¹ Vaikka vahinkoa aiheuttanut teko ei olisi rikosoikeudellisesti tuomittava – esimerkiksi laiminlyönnin ollessa niin vähäinen, että siitä ei aiheudu rangaistusvastuuta – vahingonkorvausvastuu voi silti tulla kysymykseen.⁴² Perinteisesti on kuitenkin ajateltu rikosoikeudellisen syyllisyyden edellyttävän vahvempaa näyttöä kuin vahingonkorvausoikeudellisen tuottamuksen. Ståhlberg ja Karhu käyttävät termiä *siviilituottamus*; tämä on olemassa aina, kun on olemassa rikosoikeudellinen tuottamus.⁴³ Usein työntekijä vaatii vahingonkorvausta rikosjutun käsittelyn yhteydessä, mutta sitä voidaan vaatia myös siviiliprosessissa erikseen. Eri oikeudenalojen tulkintojen kohdalla voidaan päätyä eri vastauksiin siitä, mitä tuottamus kussakin konkreettisessa tilanteessa tarkoittaa.⁴⁴

Vahingonkorvausoikeudellisessa terminologiassa tuottamus käsitteenä pitää yleisimmin sisällään sekä tahallisuuden että huolimattomuuden.⁴⁵ Työsopimuslaissa työnantajalta vaaditaan joko tahallista tai tuottamuksellista toimintaa, jotta oikeudelliset seuraamukset

⁴⁰ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.81

⁴¹ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.80

⁴² Hietala – Hurmalainen – Kaivanto, 2009 s.28

⁴³ Ståhlberg – Karhu, 2013 s. 116

⁴⁴ Hahto, 2008 s.1

⁴⁵ Mm. Hemmo, 2005 s.23-24

tulisivat kyseeseen. Tuottamuksen asteella ei ole merkitystä; syntyneistä vahingoista työnantaja vastaa koko määrältään.⁴⁶ Tuottamuksen sisältöä on vahingonkorvausoikeudessa luonnehdittu esimerkiksi *moitittavaan käyttäytymiseen perustuvaksi vastuuksi*, jonka syntyessä osapuoli on rikkonut toisen suojaksi annettua normia.⁴⁷ Riittävän vaikutuksellisen ulkopuolisen tekijän olemassaolo merkitsee tuottamuksen puuttumista.⁴⁸

Tuottamus on kyseessä, kun henkilö rikkoo tavanomaista huolellisuusvelvoitettaan ja toimii siten moitittavasti.⁴⁹ Tuottamuksen olemassaoloon vaadittava huolellisuusaste voi olla erilainen eri ihmis- ja ammattiryhmien kohdalla.⁵⁰ Työoikeudessa työnantajalta vaadittavat huolellisuusvelvoitteet turvallisuuden ja terveyden ylläpitämiseksi on lueteltu työturvallisuuslaissa. Mikäli työnantaja tuottamuksellisesti laiminlyö näiden velvollisuuksien noudattamisen ja vahinko pääsee syntymään, korvausvastuu voi tulla kysymykseen (ns. *normiperusteinen arviointitapa*⁵¹).

Työturvallisuusasioissa näyttötaakka asettuu vastaajalle: työnantajan tulee näyttää toteen, että hän on noudattanut kaikkea vaadittavaa huolellisuutta estääkseen epätoivotun seurauksen syntymisen. Käytännössä kysymys on siitä, onko asianomaisia työturvallisuusmääräyksiä noudatettu vai ei.⁵² KKO:n ratkaisussa 1998:101, jossa käräjäoikeuden tuomion lopputulosta ei ole missään oikeusasteessa muutettu, on lausuttu seuraavaa: ”Kun yhtiö puolestaan ei ollut näyttänyt, ettei vahinko ollut aiheutunut sen tuottamuksesta, käräjäoikeus katsoi, että yhtiö oli menetellyt työsopimuslain 32 §:n vastaisesti ja oli siten velvollinen korvaamaan A:lle aiheutuneen vahingon saman lain 51 §:n nojalla.” Näin työntekijällä on oikeus osoittaa ainoastaan sairastuneensa ja vedota työpaikkaolosuhteisiin. Mikäli työnantaja ei kykene näyttämään, että hän on noudattanut asianmukaisesti työturvallisuusmääräyksiä ja näin pyrkinyt huolellisesti estämään mahdolliset vahingot, hän voi joutua vahingonkorvausvelvolliseksi. Työnantaja ottaa riskin jo silloin, kun hän laiminlyö

⁴⁶ Koskinen – Ullakonoja, 2009 s. 313

⁴⁷ Hemmo, 2005 s.25

⁴⁸ Hemmo, 2008 s. 465

⁴⁹ Virtanen, 2011 s.89

⁵⁰ Virtanen, 2011 s. 91

⁵¹ Hemmo, 2008 s.465: Normiperusteista arviointitapaa sovellettaessa huolellisuusvaatimukset määritetään sopimuksesta, laista ja muista sopimusosapuolen toimintaa sääntelevistä normilähteistä seuraavien toimintaohjeiden perusteella.

⁵² Saloheimo, 2006 s.210

työturvallisuusmääräysten noudattamista ja sallii määräysten vastaisen olotilan jatkumisen työpaikalla. Työturvallisuusrikos on ns. vaarantamisrikos; pelkkä työturvallisuusmääräysten vastainen olotila riittää RL 47:1 § mukaan rangaistavuuteen. KKO toteaaakin ratkaisussaan 2012:105, että rangaistusvastuu ei edellytä työntekijän loukkaantumista tai edes hänen terveytensä tosiasiallista vaarantamista. Tapauksessa oli kysymys työturvallisuuslain vastaisen olotilan sallimisesta ja siitä seuraavasta loukkaantumisesta. Vahingonkorvausvastuuseen luonnollisesti vaaditaan myös vahingon syntyminen – TSL 12:1 § mukaan ”työnantajan, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tai laiminlyö työsuhteesta tai tästä laista johtuvia velvollisuuksia, on korvattava työntekijälle siten aiheuttamansa vahinko.” Näin työntekijät eivät voi vaatia työnantajalta korvausta pelkästä vahingon syntymisen mahdollisuudesta. Terveyshaitta itsessään ei ole vielä vahingonkorvauslain mukainen vahinko; terveyshaitan käsite määritellään terveydensuojelulain 1 §:ssä, jonka mukaan terveyshaitta on jo sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintyminen, joka voi vähentää väestön tai yksilön terveellisyyttä. Näin ollen terveyshaitasta tulee aiheutua ensin vahingonkorvausoikeuden mukainen henkilövahinko, ennen kuin korvauksia voidaan vaatia. On kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi asunnossa ilmenevä terveyshaitta voidaan määritellä käytetyn asunnon virheeksi, jolloin pelkkä terveyshaitan ilmeneminen sinänsä riittää esinevahinkokorvauksen vaatimiseen.⁵³

2.3.1.1. Työturvallisuuslaissa työnantajalle asetetut velvoitteet

Työoikeudessa työturvallisuusnormisto on lähtökohtana sille huolellisuuden mittapuulle, jonka rikkominen perustaa korvausvastuun sekä sopimusvastuun että vahingonkorvauslain mukaisen rikkomisvastuun mukaan.⁵⁴ Tämän vuoksi työturvallisuuslain työnantajalle asettamia vaatimuksia on syytä tässä yhteydessä käsitellä lyhyesti erikseen. Työturvallisuuslain velvoitteiden täyttäminen tai täyttämättä jättäminen muodostaa olennaisen osan, kun työnantajan toiminnan tuottamuksellisuutta arvioidaan. Pelkästään yksittäisten vaara- tai haittatekijöiden huomioiminen ei kuitenkaan ole hyväksyttävää, vaan työsuojelulta edellytetään nykyisin

⁵³ Koskinen, 2001 s.10-11

⁵⁴ Saloheimo, 2006 s.207

kokonaisvaltaista turvallisuuden hallintaa, jossa turvallisuusajattelu tulee kytkeä osaksi koko työyhteisön järjestelmää.⁵⁵

Työturvallisuuslain yleisvelvoitteen mukaan työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Työnantajan tulee suunnitella ja toteuttaa työympäristön parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet työturvallisuuslain 2:8 §:n mukaisten periaatteiden mukaan. Työnantajan tulee tunnistaa ja arvioida työhön ja työympäristöön liittyvät vaarat sekä arvioida niiden merkitys työntekijän turvallisuudelle ja terveydelle.⁵⁶ Yleisvelvoitteen mukaan työnantajan täytyy siten kosteusvaurion havaittuaan arvioida sen aiheuttama terveystahetta ja suhteuttaa toimenpiteet sen mukaisesti.⁵⁷

Erityisesti sisäilman mikrobiongelmia koskee työturvallisuuslain 40 §, jonka mukaan työntekijän altistuminen haitallisille biologisille tekijöille tulee rajoittaa niin vähäiseksi, ettei näistä tekijöistä aiheudu haittaa työntekijän turvallisuudelle ja terveydelle. Myös terveydensuojelulaki asettaa määräyksiä työpaikan sisäilman laadulle: 7 luvun 26 -27 § sisältävät määräyksiä asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä vaatimuksista. 26 § mukaan tilassa ei saa esiintyä mm. mikrobeja niin, että niistä koituu terveydellistä haittaa, 27 § mukaan mahdollisen sisätilassa esiintyvän haitan poistamiseksi on ryhdyttävä viipymättä. Vakavassa tapauksessa viranomainen voi asettaa tilat käyttökieltoon.

Lähtökohtana työnantajan toiminnassa on työturvallisuuslain 8 § mukainen riskien tunnistaminen ja niiden arviointi tarvittaessa asiantuntija-apua käyttäen.⁵⁸ Työnantajan tulee myös jatkuvasti tarkkailla työympäristöä ja sen turvallisuutta sekä toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveyteen. Näin työnantajalta vaaditaan aktiivista seuranta työpaikan sisäilman suhteen, myös mahdollisten korjausten jälkeen. Tarkkailun tarkoituksena on, että työnantaja on jatkuvasti riittävän

⁵⁵ Siiki, 2010 s.31

⁵⁶ mm. Koskinen – Ullakonoja, 2009 s. 170-175

⁵⁷ STM selvityksiä 2009, s.50-51 taulukot riskinarvioinnista. Tilojen käyttäjien terveydentilalle on riskinarvioinnissa laitettava erityinen painoarvo, koska tällä hetkellä ei tarkasti tiedetä oireilun aiheuttajaa kosteus- ja homevaurioituneissa rakennuksissa.

⁵⁸ Siiki, 2010 s. 124

tietoinen työpaikan turvallisuustilanteesta.⁵⁹ Työnantaja ei siis työturvallisuuslain mukaan voi vedota tietämättömyyteensä mahdollisista sisäilmaongelmista, mikäli hän ei voi osoittaa tarkkailleensa työturvallisuuslain vaatimalla tavalla mm. sisäilman laatua osana työympäristön turvallisuutta ja terveellisyttä. Tarkkailuvelvoite asetettiin vanhaan työturvallisuuslakiin 1.9.1988 tehdyllä lainmuutoksella, ja sen perusteluissa todetaankin säännöksen viitoittavan suuntaa työpaikan turvallisuusvalvonnalle.⁶⁰ Tarkkailuvelvoitteen käytännön järjestäminen ei edellytä erityisten seurantajärjestelmien luomista, vaan on työpaikkaolosuhteista riippuva tarkoituksenmukaisuus ja näin työnantajan itsensä harkittavissa.⁶¹ Olosuhteiden muuttuessa riskien arviointi tulee aina tarkistaa ja muutoinkin pitää ajan tasalla.⁶² Mikäli työnantaja laiminlyö tilannearvioinnin kosteusvaurioepäilyn yhteydessä, hän toimii jo tältä osin työturvallisuuslain säännösten vastaisesti ja siten tuottamuksellisesti.

Työturvallisuuslain säännösten noudattaminen on työnantajalle se mittapuu, jonka mukaan tavanomaisen huolellisuusvelvoitteen noudattamista arvioidaan. Työnantajan huolehtimisvelvollisuus ei kuitenkaan ole täysin rajoittamaton; laissa on rajattu työnantajan velvoitteet niihin seikkoihin, jotka hän kykenee ennalta selvittämään ja joihin hänellä on mahdollisuus vaikuttaa. Epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet jäävät työnantajan huolehtimisvelvoitteen ulkopuolelle.⁶³ Ennalta arvattavuudella viitataan työturvallisuuslain mukaiseen työn ja työpaikan vaarojen selvittämiseen ja tunnistamiseen, jota kautta ennakoitavuutta arvioidaan. Työnantaja ei voi vedota ennalta arvaamattomaan tilanteeseen, mikäli hän ei ole asianmukaisesti selvittänyt työn ja työpaikan vaaroja.

Työnantajan tulee ammattitaitonsa mukaan perehtyä työpaikan vaara- ja haittatekijöihin ja tarvittaessa hankkia niistä tarkempaa selvitystä.⁶⁴ Työntekijän sairastuessa homeongelman johdosta on arvioitava, onko sairastuminen seurausta ennalta arvaamattomista olosuhteista vai olisiko työnantaja kyennyt sen tarpeellisin toimin estämään. Työnantajan toimintaa tulee verrata siihen, miten hyvä, ammattitaitoinen ja

⁵⁹ Siiki, 2006 s. 59-60

⁶⁰ HE vanhaksi työturvallisuuslaiksi 81/1985, myös uuden työturvallisuuslain perusteluissa viitataan tähän

⁶¹ Kuikko, 2002 s.42

⁶² Siiki, 2010 s.44

⁶³ Tästä mm. Siiki, 2006 s.56

⁶⁴ Koskinen – Ullakonoja, 2009 s. 171

huolellinen henkilö olisi vastaavassa tilanteessa menetellyt. Arviointi voi tältä osin olla varsin epävarmaa, sillä hyvän ja huolellisen henkilön menettely perustuu usein arvioijan subjektiiviseen käsitykseen ja hypoteettisen tapahtumakulun arviointiin.⁶⁵

Työturvallisuuslain yksityiskohtaisten säännösten työnantajalta edellyttämät toimenpiteet voivat työnantajasta tuntua kohtuuttoman raskailta, etenkin tilanteessa, jossa työpaikalla on suhtauduttu työturvallisuuslain määräyksiin ylimalkaisesti ja työtä on tehty jatkuvasti turvallisuussäännösten vastaisesti – tällöin tason nostaminen vaadittavaan huolellisuuteen voikin vaatia huomattavasti resursseja. Työturvallisuuslain konkreettiset velvoitteet voidaan kuitenkin tiivistää kolmeen kohtaan:

- 1) *Ennaltaehkäisy*: Työnantajan tulee huolehtia työpaikan ja sen laitteiden kunnosta ja asianmukaisesta hoidosta. Kun työnantaja rutiininomaisesti tarkkailee jatkuvasti tilojen kuntoa ja työntekijöiden terveyttä tiedostaen näiden osalta oman vastuunsa, kosteusvaurion merkit yleensä huomataan ajoissa ja niihin ryhdytään puuttumaan ennen työntekijöille koituvia vahinkoja. Tavallisesti jatkuva ennaltaehkäisevä toiminta riittää, eikä työnantajalle lankea velvollisuutta lisätoimenpiteisiin.
- 2) *Riskin poistaminen*: Kun työnantaja huomaa terveys- tai turvallisuusriskin työpaikalla, hänen tulee poistaa riskitekijä niin, ettei se vaaranna työntekijöiden turvallisuutta ja terveyttä. Kosteusvaurio tulee korjata asianmukaisesti ja oireileville työntekijöille tulee osoittaa altistuksesta vapaa työskentelytila.
- 3) *Jälkitarkkailu*: Työnantajan tulee valvoa, että riskin poistamisen eli asianmukaisten parannusten jälkeen työpaikan terveys- ja turvallisuustaso palaa työturvallisuuslain normien mukaiselle tasolle. Mikäli turvallisuustasossa on edelleen puutteita, työnantajan tulee tehdä siltä osin tarvittavat parannukset.

Työnantajan tulee lisäksi ottaa huomioon myös työturvallisuuslakia alemmat, toimialaansa koskevat säännökset, joissa on usein yksityiskohtaisesti säädelty työnantajalta vaadittavat toimenpiteet esimerkiksi laitteiden tasoa ja turvallisuutta

⁶⁵ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto, 2009 s. 21

koskien. Tällaista sääntelyä on esimerkiksi rakennusalalla tai koskien erilaisten kemikaalien käyttöä.⁶⁶

2.3.2. Tuottamuksesta riippumaton vastuu

Vahingonkorvausvastuun edellytyksenä on tuottamuksellinen toiminta. Vahingon aiheuttajan tulee toimia moitittavasti, jotta hänet voitaisiin asettaa vahingonkorvausvastuuseen. Mikäli vahinko on syntynyt kaikesta huolellisesta toiminnasta huolimatta, vahingonkorvausvastuu tulee kysymykseen vain ns. ankaran vastuun⁶⁷ tilanteissa, jolloin vastuu asetetaan tuottamuksesta riippumatta. Vahingon aiheuttaja ei kykene välttämään vastuuta, vaikka näyttäisi toimineensa kuinka huolellisesti. Tällainen vastuu voi seurata suoraan lainsäädännöstä,⁶⁸ mutta yleissäädöstä ankarasta vastuusta ei ole. Lainsäädännön ulkopuoliset tilanteet jotka ovat oikeuskäytännön kautta tulleet ankaran vastuun piiriin, ovat rajojen määrittämisen kannalta epäselviä.⁶⁹

Hemmo on todennut ankaran vastuun alan laajentumisen olleen vahingonkorvausoikeudessa ehkä merkittävimpana kehityssuuntana 1900-luvun aikana.⁷⁰ Myös esimerkiksi Mielityinen⁷¹ on tarkastellut väitöskirjassaan ankaran vastuun kehityssuuntaa todeten, että oikeuskäytäntöön perustuvan ankaran vastuun soveltamisala on vuosikymmenien mittaan laajentunut. Samalla vastuun soveltamisedellytykset ovat tulleet epätasemmiksi ja myös yleinen mielipide ankaran vastuun laajentamiseen on muuttunut suopeammaksi. Oikeuskäytännön osalta on vaikea tietää, milloin ankara vastuu on asetettu ja milloin ei.⁷² Virtasen mukaan oikeuskäytännössä liukuva rajanveto ja nähtävissä oleva vastuun ankaroitumisen kehityssuunta voi johtaa siihen, että ankaran vastuun tilanteet laajenevat tuottamusvastuun reuna-alueille, mikäli vastuusta vapautumiseen edellytetään

⁶⁶ Siiki, 2010 s.35

⁶⁷ Mm. Hemmo, 2005 s.91 - 107

⁶⁸ Esimerkiksi ydinvastuu-, potilasvahinkovastuu-, rautatievastuu- ja ympäristövahinkolait.

⁶⁹ Hemmo, 2005 s.92

⁷⁰ Hemmo, 1996 s.268

⁷¹ Mielityinen, 2006 s.381

⁷² Virtanen, 2011 s.162

ylivoimaista estettä tms. vapautusperustetta.⁷³ Myös Hoppu pitää selvänä, että ankaran vastuun alan laajeneminen tulee jatkumaan tulevaisuudessa ja korostaa ajattelutavan muutosta, jonka mukaan esimerkiksi taloudellisesta toiminnasta toiselle osapuolelle koituva hyöty voi olla peruste tuottamuksesta riippumattomalle vastuulle.⁷⁴ Hemmon mukaan VahL:n tuottamusvastuuta tehokkaampi suoja voi olla korvaustarpeen kannalta perusteltu, vaikka toiminta ei täyttäisikään yleisvaarallisuuden kriteerejä.⁷⁵ Kun ankaran vastuun soveltamista perustellaan vahingonkärsijän suojaamisella, ajattelutavan mukaan työnantaja olisi ankarassa vastuussa lähes kaikista vahingoista – ankarasta vastuusta säästyisivät ainoastaan työnantajat, joiden tarkoituksena ei ole tuottaa taloudellista voittoa, esimerkiksi tietyt yleishyödylliset yhteisöt. Esimerkiksi yhteiskuntarakenteen kannalta tämäntapainen tulkinta ei olisi suotavaa, kun tätä kirjoitettaessa esimerkiksi yrittäjyyden esteitä pyritään purkamaan sen sijaan, että siitä tehtäisiin entistä riskialttiimpaa. Eri asia on, missä määrin poliittiset tavoitteet tulee ottaa huomioon oikeustieteessä ja lain soveltamisessa.⁷⁶

Työturvallisuusasioissa Korkein oikeus on asettanut ankaran vastuun esimerkiksi ratkaisussa KKO:2000:72, jossa tuottamuksesta riippumattomasta vastuusta on perusteltu toiminnan erityisellä vaarallisuudella, jonka vuoksi toiminnan harjoittajan tulee kantaa toiminnastaan täysi vastuu. Tämä on myös oikeuskirjallisuudessa⁷⁷ ankaran vastuun asettamisen perustapauksia. Hemmo kuitenkin toteaa ratkaisun KKO:1997:48 pohjalta, että vaarallisuusarvioinnissa voidaan ositella taloudellista toimintaa ja kohdistaa huomio ainoastaan tiettyihin elinkeinotoiminnan kohteisiin – tällöin toiminnan kokonaisuudessaan ei tarvitsisi ylittää ”erityisen vaarallisuuden” kynnyksiä. Kun ankara vastuu langetetaan toiminnan erityisen vaarallisuuden vuoksi, vastuunjako on esimerkiksi Mielityisen jaotteleminen vahingonkorvausoikeuden peruseriaatteiden⁷⁸ mukainen ja saanee oikeutuksensa pelkästään jo yleisistä moraaliperiaatteista. Mikäli yksittäisessä tapauksessa toiminnan erityistä vaarallisuutta sinänsä ei tarvitse

⁷³ Virtanen, 2011 s.163

⁷⁴ Hoppu, 1998 s.1051

⁷⁵ Hemmo, 1996 s.273

⁷⁶ Pöyhönen, 2003 s. XI: ”Jos oikeusnormeissa ei oteta lainkaan etäisyyttä taloudessa vallitsevasta järjestyksestä, normisto vain vahvistaa muutoinkin vallitsevan tilanteen. Toisaalta oikeusnormisto ei saa liiaksi etäännyä vallitsevista taloudellisista käytännöistä, koska tällöin normistoon sisältyvät arvot ja tavoitteet voivat helposti jäädä merkityksettömiksi”.

⁷⁷ mm. Hemmo, 2005 s.95

⁷⁸ Mielityinen, 2006 s.453: Liiallisen riskin kantamisperiaate, vakavien vahinkojen korvaamisen periaate, reilun haittajan periaate, seurausvastuun periaate

kyseenalaistaa, ankaran vastuun asettamista voidaan pitää ns. selvänä tapauksena. Erityisen vaarallisen toiminnan kriteerejä on arvioitu esimerkiksi ratkaisussa KKO:1998:87, jossa vaadittiin korvausta mm. ankaran vastuun nojalla, kun työntekijä sairastui ammattitautiin altistuessaan asbestille tehtaalla työskennellessään. Korkein oikeus hylkäsi vaatimukset todeten ankaran vastuun osalta, että kemiallinen metsäteollisuus ei ole sillä tavalla erityisen vaarallista toimintaa, että yhtiö olisi ankarassa vastuussa toiminnan yhteydessä aiheutuneista vahingoista. Lisäksi tietoisuus asbestin vaarallisuudesta oli lisääntynyt vasta vuosien mittaan eikä yhtiötä voitu asettaa jälkikäteiseen ankaraan vastuuseen asbestin aiheuttamista vahingoista. Ratkaisusta on myös todettava, että yleinen tietotaso vallitsevana ajankohtana on merkittävä kriteeri ankaran vastuun täyttymiselle. Aikaisempi ratkaisu KKO 1992:34 liittyi myös terveydelle haitalliseen altistukseen: työntekijä oli sairastunut keuhkoastmaan altistuttuaan muovien käryille pientehtaalla työskennellessään. Työnantaja määrättiin vahingonkorvausvelvolliseksi, kun yhtiö ei ollut näyttänyt toteen, että se olisi toteuttamalla vähäisiä parannuksia huolehtinut työturvallisuuslain asettamista velvoitteista. Lisäksi muovien työstämisestä tiedetyt haitat olivat jo tuolloin tiedossa sekä käryistä oli huomautettu sekä työsuojelutarkastuksessa, työsuojelutoimikunnassa sekä toistuvasti työntekijöiden taholta. Tapaus on tyypillinen esimerkki työturvallisuuden laiminlyönnistä; työnantajan piittaamaton suhtautuminen työturvallisuuteen aiheuttaa työntekijälle vahingon, jonka työnantaja on velvollinen korvaamaan.

Hietala ym.⁷⁹ on ryhmitellyt jälkimmäisen tapauksen tuottamuksesta riippumattomaan vastuun tilanteisiin, mutta tapaus on perusteltavasti ryhmiteltävissä myös tuottamusvastuun piiriin. Tapauksessa työnantajalta toiminut yhtiö oli huolimattomuuttaan laiminlyönyt toimenpiteet tiedossa olevien tehdasilmaongelmien parantamiseksi, jolloin tilannetta voidaan pitää tuottamuksellisena työturvallisuuslain säännösten rikkomisena. Myöhemmin annettuun, edellä käsiteltyyn asbestitapaukseen verrattuna tapauksessa merkittävää oli yhtiön johdon tietämys tai ainakin velvollisuus ammattikokemuksensa perusteella selvittää muovikäryjen haitallisuus työntekijöille.⁸⁰

⁷⁹ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto, 2009 s.21-22

⁸⁰ Vrt. KKO 1982 II 40, jossa työnantaja oli laiminlyönyt huolehtia tehdaspölystä ja sen sisältämästä titaanidioksidista aiheutuvien haittojen poistamisen. Vaikka titaanidioksidia pidettiin tuolloin vielä yleisesti tehottomana aineena, työnantajan katsottiin tuottamuksellisesti laiminlyöneen työturvallisuuslain

Homealtistustapauksissa mahdollisten tutkielman aihepiiriä koskevien oikeudenkäyntien lopputulos voisi siten olla varsin erilainen, mikäli ajanjakso koskisi esimerkiksi 1900-luvun puoliväliä tai 2000-lukua, jolloin homealtistuksen haitat tunnetaan yhä paremmin.

KKO on soveltanut ankaraa vastuuta myös tilanteissa, joissa vahinko on aiheutunut elinkeinotoiminnassa käytettyjen koneiden viallisuudesta.⁸¹ KKO on tällöin todennut, että piilevä vika ja siitä seuraava tuottamuksettomuus ei kelpaa vapautumisperusteeksi. Tulkinnalla voitaisiin päästä tilanteeseen, jossa elinkeinotoiminnassa käytettyä kiinteistöä, siinä pesivää vikaa kuten kosteusvauriota ja siitä aiheutuvia vahinkoja tulisi samaan tapaan arvioida tuottamuksesta riippumattoman vastuun tilanteena. Hemmo toteaaakin, että erityisvaarallisuuden ulkopuolisissa tilanteissa tuottamusvastuun ja ankaran vastuun välinen rajanveto on jäänyt tulkinnallisten perusteiden varaan.⁸² Oikeuskirjallisuudessa⁸³ on käsitelty erilaisia näkökohtia, joille tulisi antaa merkitystä tulkintatapauksissa, mutta jotka voidaan tarkoitushakuisella tulkinnalla laajentaa koskemaan myös sellaisia vastuualueita joita on tyypillisesti pidetty ankaran vastuun ulkopuolella. Toisaalta Ståhlbergin ja Karhun erottelema kysymyksenasettelu tuottamusvastuussa vs. ankarassa vastuussa rajaisi osaltaan ankaran vastuun soveltamisaluetta: kun tuottamusvastuussa kysytään, olisiko vahingonaiheuttajan pitänyt toimia toisin, ankarassa vastuussa puolestaan kysytään, johtuuko vahinko korvausvelvollisen riskialttiista toiminnasta ja kuuluuko vahinko ankaran vastuun piiriin määriteltyjen vahinkojen joukkoon.⁸⁴ Tällöin toiminnan tulisi olla joko laissa ankaran vastuun piiriin asetettu tai tulkintatilanteissa riskialttiin toiminnan piiriin kuuluvaa.

Oikeustieteessä on ankaran vastuun tunnusmerkistöä analysoitaessa pelkistetty esiin jopa puhtaasti seuraava ajatus: kummalle osapuolelle on rationaalisempaa asettaa riski vahingon tapahtumisesta? Tällöin kyseessä on pelkkä tarkoituksenmukaisuusharkinta; pohdinta keskittyy siihen, kumpi osapuoli on siten heikompi osapuoli, että hänellä on huonommat mahdollisuudet vaikuttaa vahingon syntymiseen ja sen estämiseen sekä

mukaista huolehtimisvelvollisuuttaan, jonka seurauksena työntekijä oli sairastunut pitkäaikaisen altistuksen seurauksena keuhkosairauteen. Vahingonkorvaus tuomittiin vanhan työsopimuslain mukaan.

⁸¹ KKO 1990:55 sekä 1991:156

⁸² Hemmo, 2005 s.98

⁸³ mm. Virtanen, 2011 s.164-174 ja Hemmo, 2005 s.98,

⁸⁴ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.140

hallita kyseinen riski.⁸⁵ Tämä ajattelu rinnastuu työsopimus- ja työturvallisuuslakien mukaiseen heikomman osapuolen suojaamiseen, ja on kiistatta selvää, että työsuhteessa työnantaja on työnjohto-oikeutensa ja valtansa vuoksi se osapuoli, jonka tulee pääosin kantaa sopimussuhteesta seuraavat riskit. Ankaran vastuun asettaminen pelkän riskienhallintakyvyn perusteella voisi kuitenkin laajentaa sen alaa pitkälle nykyisen tuottamuvastuun alueelle ja johtaa työsuhteessa työnantajan kannalta kohtuuttomiin seurauksiin. Jo työlainsäädännön valmistelussa on huomioitu työnantajan ja työntekijän sopimussuhteen välinen epätasapaino ja lait on laadittu tätä silmällä pitäen; jos lainsäätäjä olisi katsonut pelkän heikomman osapuolen suojaamisen sinänsä riittäväksi perusteeksi asettaa vahingonaiheuttaja ankaraan vastuuseen, lakiin olisi kirjoitettu tätä koskeva säännös. Myös Häyhän tulkinnan mukaan⁸⁶ tällainen kysymyksenasettelu on melko erittelemätöntä ja altis kritiikille. Pöyhönen painottaa ankaran vastuun ja tuottamuvastuun vastakkainasettelun sijasta niiden rinnakkaista ja yhtä aikaa vaikuttavaa vahingonkorvausoikeudellista tarkastelua.⁸⁷ Näin esimerkiksi työnantajan vastuuta tarkastellessa vahingonkärsijän suojaaminen ei edellytä tuottamuvastuun piiristä ankaran vastuun piiriin siirtymistä eikä ankaran vastuun rajoja tarvitsisi lähteä tulkinnan keinoin laajentamaan.

Kolehmainen mukaan on syytä myös tarkastella, eroavatko ankaran vastuun piiriin asetetut tapaukset todellakin rakenteellisesti tuottamuvastuun alaisista tapauksista.⁸⁸ Ankaran vastuun langettaminen työnantajalle kaventaa merkittävästi työnantajan oikeussuojaa tilanteissa, joissa myös tuottamuvastuu voisi tulla kysymykseen. Työsuojelutapauksissa – kun työntekijän intressit on lainsäädännössä jo lähtökohtaisesti otettu työnantajan intressejä vahvemmin huomioon – pelkkä työntekijän suojelun näkökulma voi olla turhan keveä peruste tulkinnalle, jossa työntekijän mahdollisesti kärsimät vahingot katettaisiin rutiininomaisesti asettamalla työnantaja ankaraan vastuuseen ja sitä kautta korvausvelvolliseksi. Hähdön mukaan korvausvastuun perustaa tuottamuksen ja ankaran vastuun osalta tulisikin jäsentää joiltain osin uudelleen, jolloin

⁸⁵ Häyhä, 1999 s.107-108

⁸⁶ Häyhä, 1999 s.119-120

⁸⁷ Pöyhönen, 1999 s.307

⁸⁸ Kolehmainen, 2006 s.342-343

kaikissa tapauksissa ei tarvitsisi tehdä valintaa tuottamusvastuun ja ankaran vastuun osalta.⁸⁹

Lainsoveltajalle nykyisellään jätetty harkintavalta siitä, missä tilanteessa se katsoo ankaran vastuun soveltuvan tuottamusvastuun sijasta, on työnantajan oikeussuojan näkökulmasta jokseenkin kyseenalainen. Kun tuottamusvastuun katsotaan osoittavan tekoon kohdistuvaa arvostelua ja ankara vastuu koskee myös huolellista toimintaa,⁹⁰ työnantajan näkökulmasta kyseessä voi olla tilanne, jossa hän joutuu kantamaan harjoittamastaan toiminnasta ankaran vastuun vailla mitään tietoa ja ymmärrystä siitä, että tällainen vastuu hänelle voisi langeta. Laissa erikseen säädetyissä ankaran vastuun soveltamistilanteissa toiminnan harjoittaja kykenee tiedostamaan ankaran vastuun mahdollisuuden ja sopeuttamaan toimintansa sen mukaisesti. Kun ankaraa vastuuta suosiva tulkinta kehittyy oikeuskäytännössä yksittäisten tapausten kautta, voidaan joutua tilanteeseen, jossa ankara vastuu joudutaan perustuslain mukaisen yhdenvertaisuuden nimissä langettamaan tapauksissa, joihin ankaraa vastuuta ei ole tavattu aikaisemmin soveltaa – mutta jotka asettelultaan ovat tarpeeksi samankaltaisia kuin tapaukset, joissa ankara vastuu on langetettu. Edellä mainittu Ståhlbergin ja Karhun kysymyksenasettelu, jossa ankaralta vastuulta vaaditaan joko riskialttiin toiminnan piiriin kuulumista tai laissa ankaran vastuun piiriin määrittämistä on sikäli kannatettava, että ankaran vastuun asettamiselle löytyisi kaksi selkeää kriteeriä. Tällöin, mikäli tapausta ei olisi laissa säädetty ankaran vastuun alueelle, yksittäistapauksessa tulisi tulkita ainoastaan toiminnan riskialttius – mille myös olisi lainsäädännössä mahdollista asettaa tietyntyylisiä rajapintoja. Tämän kaltainen lainsäädäntö olisi suotavaa myös sen vuoksi, että yleisen mielipiteen kallistuessa ankaran vastuun laimentamisen suuntaan tulkinnalle on oikeusvarmuuden säilyttämiseksi syytä laissa asettaa jonkinlaiset rajat.

Tilanteissa, joissa työntekijä sairastuu työpaikan homeongelman johdosta, ankaran vastuun asettaminen voi tulla pohdittavaksi silloin, kun työnantaja on näyttänyt toimineensa työturvallisuuslain vaatimalla tavalla mutta työntekijä on siitä huolimatta sairastunut. Tällöin ongelmana olisi todennäköisesti syy-seuraussuhteen arviointi; onko työntekijän sairastuminen johtunut työpaikan mahdollisista sisäilmaongelmista?

⁸⁹ Hahto, 2008 s.8

⁹⁰ Hahto, 2008 s.2

Toisaalta kosteusvaurion aiheuttama työntekijän sairastuminen on työturvallisuuslain säännösten mukaan toimimalla useinkin estettävissä, jolloin kysymys ankaran vastuun asettamisesta jäänee lähinnä teoreettiseksi ongelmaksi. Saloheimo⁹¹ kuitenkin jättää avoimeksi myös sen mahdollisuuden, että ankaran vastuun perusteet voisivat jossain tapauksessa soveltua myös ammattitautien korvaamiseen, kun altistuminen erilaisille kemiallisille, biologisille ja fysikaalisille tekijöille on työpaikoilla yhä yleisempää. Saloheimo kuitenkin korostaa, että säädännäiseen lakiin perustumatonta ankaraa vastuuta korvausperusteena voidaan soveltaa vain poikkeuksellisesti. Siten Saloheimo pitää ankaraa vastuuta vielä marginaalisena korvausperusteena suhteessa tuottamusvastuuseen, toisin kuin esimerkiksi Hemmo, jonka mukaan ankara vastuu on nousemassa tuottamusvastuun rinnalle niin, että tuottamusvastuusta vahingonkorvausoikeuden pääsääntönä voidaan puhua enää vain varauksella.⁹²

Kysymys on lopulta perustavanlaatuisesta valinnasta: halutaanko ankara vastuu viedä niin pitkälle, että mikäli työntekijän intressit eivät saa muuta suojaa, ankara vastuu on vaihtoehto? Ankaraa vastuuta suosivassa tulkinnassa voitaisiin päästä jopa niin pitkälle, että se voitaisiin johtaa myös perustuslain 2 luvun 18 § ja 7 § mukaan; valtion velvoite huolehtia työvoiman suojelusta, jokaisen oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla sekä jokaisen oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen suojelevat perusoikeuksina työntekijän asemaa siten, että työnteosta aiheutuva riski ei saa jäädä työntekijän kannettavaksi. Perusoikeusmyönteistä tulkintaa on käsitelty mm. Pöyhönen,⁹³ jonka mukaan perusoikeuslottuvuus on oikeudellisesti turvaamassa jokaisen intressitahon asemaa yhdellä tai useammalla perusoikeudella. Tästä kuitenkin johtuu myös työnantajalle oikeuksia: toisaalta Pöyhösen kuvaaman perusoikeuksien keskinäinen suhde voi johtaa myös työntekijän lähtökohtaisesti suojatun aseman heikentymiseen, kun työnantajan ja työntekijän välistä sopimussuhdetta käsitellään ns. *vastavuoroisuusperiaatteen*⁹⁴ mukaisesti. Tällöin yksilö vedotessaan omiin oikeuksiinsa tunnustaa samalla myös toisella osapuolella olevan häneen kohdistuvia, vastaavia oikeuksia, jotka aiheuttavat yksilölle velvollisuuksia. Työntekijän työsuhdetta pidetään vapaana valintana,

⁹¹ Saloheimo, 2006 s.215

⁹² Hemmo, 1996 s.275

⁹³ Pöyhönen, 2003 s.78

⁹⁴ Pöyhönen, 2003 s.72-76

työntekijän omasta tahdosta johtuvana sitoumuksena, ja työntekijän ja työnantajan välistä sopimussuhdetta tarkastellessa se näyttäytyy paitsi tasavertaisena sopimussuhteena, myös vapaan markkinatalouden hengen mukaisena. Kun tätä tulkintaa verrataan ankaran vastuun laajentumista puoltavaan kehitykseen, ne ovat selkeästi ristiriidassa keskenään. Nykyisellään pariteetti-ideologian mukainen työlainsäädäntö estää työnantajan ja työntekijän sopimussuhteen käsittelyn kahden tasavertaisen sopimusosapuolen suhteena, mutta vastavuoroisuusperiaatteen mukaisella tulkinnalla voi työnantajan oikeuksien näkökulmasta olla sijansa, kun ankaran vastuun käyttöalaa arvioidaan.

Edellä mainittu syy-seuraussuhteen arviointi on merkittävässä osassa, kun työntekijän oireita arvioidaan, ja ongelma nykyisen tutkimuksen ja tiedon valossa onkin sen osoittaminen, ovatko työntekijän oireet ja sairastuminen peräisin nimenomaan työpaikan homevauriosta ja siitä seuraavista sisäilmaongelmista – ja onko kulloistakin sisäilmaongelmaa tieteen jatkuvasti kehittyessä edes nykyisin pätevin tutkimuskeinoin mahdollista osoittaa. Tätä syy-yhteyden problematiikkaa käsitellään seuraavassa jaksossa.

2.4. Syy-yhteys

Vahingon ilmetessä syy-yhteyden arviointi on eräs vahingonkorvausoikeuden perusongelmista.⁹⁵ Vahingon täytyy olla syy-yhteydessä siihen tekoon, toimintaan tai laiminlyöntiin, jonka perusteella vahingonkorvausta vaaditaan. Tuottamusvastuun syntymiseen edellytetään vahingonkärsijän osoittavan syy-yhteyden moitittavan toiminnan ja vahingon välillä.⁹⁶ Oikeudellisen syy-yhteyden selvittäminen vaatii avukseen myös muiden tieteiden, kuten luonnontieteiden syy-yhteyttä tutkivat havainnot. Syy-yhteyden ketju ei oikeudellisessa mielessä voi kuitenkaan ulottua mitenkauas tahansa. Siksi luonnontieteellinen ja oikeudellinen syy-yhteys eivät ole sama asia.⁹⁷ Oikeudellinen syy-yhteys voi kuitenkin tulla näytetyksi, vaikka lääketieteellinen näyttö ei yksittäistapauksessa riittäisi. Tästä esimerkkinä on KKO:n tunnettu tapaus

⁹⁵ Hemmo, 2005 s.110

⁹⁶ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.352

⁹⁷ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.335-338

1995:53, jossa oli kysymys poliorokotuksen mahdollisesti aiheuttamasta henkilövahingosta – KKO totesi näytön perusteella, että lääketieteellinen syy-yhteys on jäänyt näyttämättä, mutta oikeudellisesti voitiin ”otaksua” poliorokotuksen olevan sairauden syy.⁹⁸

Henkilövahinkotapauksissa esimerkiksi biologisen altistuksen ja sairauden syy-yhteyden osoittaminen tarvitsee lääketieteellistä näyttöä siitä, että syy-yhteyttä pidetään riittävän todennäköisenä.⁹⁹ Syy-yhteyden olemassaoloon ei kuitenkaan vaadita aina edes kovin korkea-asteista näyttöä; Hemmon mukaan näyttö on riittävä, jos sen puolesta on esitetty esimerkiksi 40 prosentin todennäköisyyttä tukeva todistelu vastanäytön ollessa 20 prosenttia ja harmaan vyöhykkeen 40 prosenttia.¹⁰⁰ Tällöin merkitystä annetaan vastanäytön määrälle ja kokonaisuarkinnalle. Saranpää onkin todennut, että täydelliseen varmuuteen ei ole edes mahdollista pyrkiä lääketieteen ollessa siten muuttuvaa laatua oleva tiede, jossa ei ole olemassa yhtä ainoata totuutta.¹⁰¹ Homealtistustapauksissa päädytään korvauksia hakiessa kuitenkin usein eri muutoksenhakuasteissa lopputulokseen, jossa *syy-yhteyttä ei voida riittävällä varmuudella osoittaa*.¹⁰² Tulkintalinjan ollessa näin varovainen ja kallistuessa vahingonkäräjää vastaan on syytät arvioida, olisiko homeongelmista aiheutuva oikeussuojan tarve katettava laajemmin muiden tahojen kuin voittoa tavoittelevien vakuutusyhtiöiden toimesta. Kun oikeusturva-asioissa on mukana kaupallisia osapuolia, oikeudellisen harkinnan käyttö ei ole sillä tavalla puolueetonta ja tasapuolista kuin mitä sen tulisi olla riittävän oikeussuojan varmistamiseksi.

Syy-yhteyden olemassaoloa voidaan tarkastella muun muassa *conditio sine qua non* – kaavalla. Yksinkertaisimmillaan vahingonkorvausoikeudellista syy-yhteyttä arvioidessa voidaan esittää kysymys, olisiko vahinko aiheutunut, jos vahingon syyksi epäiltyä tapahtumaa, toimintaa tai laiminlyöntiä ei olisi tapahtunut. Mikäli vastaus on kielteinen,

⁹⁸ Tästä mm. Hemmo, 2005 s.126. Aikaisemmin terve, puolitoistavuotias lapsi oli muutaman viikon jälkeen poliorokotuksesta sairastunut harvinaiseen Guillan-Barrén oireyhtymään.

⁹⁹ Hemmo, 2005 s.109-110

¹⁰⁰ Hemmo, 2005 s. 126

¹⁰¹ Saranpää, 2006 s.829 Saranpään mukaan näyttökynnyksen alentaminen vaikeissa syy-yhteytapauksissa olisi perusteltua myös Suomessa, koska muissa Pohjoimaissa näyttökynnystä on alennettu eikä vahingonkorvaus- ja vakuutus oikeudellisissa järjestelmissä ole merkittävää eroa.

¹⁰² Esim. Nevalainen, 2004. Teosta tarkastellessa on otettava kuitenkin huomioon yleisen tietämyksen tason parantuminen, mikä vaikuttanee viiveellä myös muutoksenhakuasteiden ratkaisuihin.

voidaan todeta syy-yhteyden olevan olemassa.¹⁰³ Vahingon aiheuttajalta edellytetään yleisesti ottaen ns. *positiivista kontrollimahdollisuutta*: vahingon aiheuttajalla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus kontrolloida vahingon syntyä.¹⁰⁴ Jos tämä mahdollisuus puuttuu eli työnantajalla ei ole ollut mahdollisuutta estää työntekijän sairastumista, työnantajan toiminnassa ei ole havaittavissa tuottamusta.

Henkilöllä on velvollisuus toimia aktiivisesti eli estää vahingon synty vain oikeusjärjestyksen osoittamissa tilanteissa, kun muiden vastaava vapaus tai perusoikeuksien turvaaminen sitä edellyttää. Mikäli kantaja väittää laiminlyönnin tapahtuneen, hänen täytyy osoittaa lakiin perustuva toimimisvelvollisuus sekä laiminlyönnin ja vahingon välinen yhteys.¹⁰⁵ Työnantajan toimimisvelvollisuus työntekijän sairastumisen ehkäisemiseksi perustuu työsopimus- ja työturvallisuuslakeihin. Tältä osin työnantajan toimimisvelvollisuudesta ei sinänsä yleensä ole epäilystä, ongelmaksi voi kuitenkin muodostua työnantajan toimimisvelvollisuuden laajuus kussakin erityistilanteessa. Mielenkiintoinen tilanne on käsillä silloin, kun laiminlyönti on näytettävissä – työnantaja ei ole toiminut työturvallisuuslain säännösten mukaisesti – ja vahinko eli työntekijän sairastuminen on näytettävissä, mutta lääketieteellisesti ei saada tarkkaa selkoa siitä, onko työntekijän sairastuminen johtunut juuri työnantajan laiminlyönnistä ja olisiko se ollut tarpeellisin toimenpitein estettävissä.

Saloheimon mukaan¹⁰⁶ syy-yhteyden selvittämisessä merkittäviä ovat ne seikat, joiden vuoksi työturvallisuusmääräykset on annettu. Jos työnantajan tuottamuksellisesta tai tahallisesta menettelystä on aiheutunut seuraus, jonka välttämiseksi kyseinen määräys on annettu, vahingon aiheuttaminen voidaan lukea työnantajan syyksi. Tällöin vastuun kannalta relevantteja eivät ole tapaturman tai vahingon ”mekaaniset” syyt, vaan vastuu perustuu siihen, että rikkomuksella tai laiminlyönnillä on luotu edellytykset vahingon tapahtumiselle. Tämän tulkinnan mukaan mikäli työnantaja laiminlöisi työolosuhteista huolehtimisen ja työntekijällä ilmenisi tästä kenties johtuva sairaus, syy-yhteyttä ei

¹⁰³ Hemmo, 2005 s.112

¹⁰⁴ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.342

¹⁰⁵ Ståhlberg – Karhu, 2013 s. 354

¹⁰⁶ Saloheimo, 2006 s. 186

tarvitsisi erityisin tutkimuksin osoittaa tai ainakin näyttökynnys syy-yhteydestä tulisi olla kohtuullisen matala.

Homealtistuksen ja sairastumisen syy-yhteys voi olla vaikeasti todistettavissa. Ongelmana on tällöin tieteellisen tiedon ja tutkimuksen keskeneräisyys sekä yleisen tason ja yksilötason kausaliteetin erilaisuus.¹⁰⁷ Työpaikalla voi olla esimerkiksi kaksikymmentä työntekijää, jotka kaikki altistuvat samoille mikrobeille, mutta joista vain seitsemän saa oireita ja kaksi sairastuu vakavammin. Merkitystä on myös kilpailevien tekijöiden poissuljennalla: mahdollista on, että henkilön oireet aiheutuvat kokonaan tai osittain esimerkiksi hänen asunnostaan.¹⁰⁸ Syy-yhteyden diagnostiikkaa kosteusvaurioiden ja sairastumisen välillä ei tarkalleen tunneta, vaikkakin sitä tutkitaan jatkuvasti. Esimerkiksi Kirsi Karvalan väitöstutkimuksessa¹⁰⁹ luotettavana mittarina työperäisen astman – joka on eräs tyypillisimmistä kosteusvaurion aiheuttamista sairauksista - diagnosointiin pidetään ns. PEF-työpaikkaseuranta¹¹⁰. Tutkimuksen mukaan työperäisen astman syntymekanismia ei kuitenkaan pääosin edelleenkään tunneta. Kun yleisesti tiedetään tutkimuksessa ja tiedossa olevan aukkoja, on syytä arvioida, kenen vahingoksi tämä tulee katsoa; esimerkiksi sovellettaessa Hemmon edellä esittämää kaavaa on selvää, että puutteellinen tietämys tulisi lukea osaksi ns. harmaata aluetta, ei vastanäytöksi syy-yhteyden olemassaololle. Tällöin tilanneharkinta sallii myös kohtuullisen epävarmuuden lääketieteellisten lainalaisuuksien kohdalla.

Syy-yhteyden arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös vahingon ennakoitavuus. Mikä tahansa vahinko, joka on seurausta vahingon aiheuttavasta tapahtumasta, ei välttämättä

¹⁰⁷ Hemmo, 2005 s.123

¹⁰⁸ Hemmo, 2005 s. 124

¹⁰⁹ Uusimpia tutkimuksia aiheesta on marraskuussa 2012 julkaistu LL Kirsi Karvalan väitöskirja Asthma in damp indoor work environments. Tutkimuksessaan Karvalan tavoitteena oli arvioida ja kehittää kosteusvaurioympäristöstä johtuvan ammattiasman diagnostiikkaa. Yhteenvedossa todetaan seuraavasti: ” Altistumisen arvioinnin perusteena voidaan käyttää kuvauksia työpaikan kosteus- ja homevaurioiden laajuudesta ja sijainnista sekä mikrobimäärityksiä. Yhteys altistumisen ja astman välillä voidaan osoittaa PEF-työpaikkaseurannalla, joka kuvastaa työpaikan altistumistilannetta kokonaisuudessaan toisin kuin altistuskoe.”

¹¹⁰ Peak expiratory flow (PEF) eli uloshengityksen huippuvirtaus kuvaa suurten hengitysteiden väljyyttä ja on sekuntikapasiteettia epäherkempi mittari hengitysteiden obstruktiolle. PEF-vuorokausiseuranta käytetään astman diagnostiikassa ja sen perusteella arvioidaan esiintyykö potilaalla keuhkoputkien supistumistaipumusta. PEF-työpaikkaseurannan avulla selvitetään liittyykö keuhkoputkien supistumistaipumus työhön tai työperäisiin altisteisiin. (ttl.fi) PEF-seurannan tuloksiin on luotettu esim. KKO:n ratkaisussa 1992:34.

tule korvattavaksi.¹¹¹ Ennalta-arvattavuutta arvioidaan sekä objektiivisesta että subjektiivisesta näkökulmasta.¹¹² Myös tuottamuksen astetta on pidetty merkittävänä arvioitaessa ennakoitavuuden vaikutusta vahingonkorvausvelvollisuuden syntyyn. Tällöin perusajatus on, että törkeän piittaamattomasti toimiva saa kantaa muita pidemmälle menevän riskin myös heikosti ennustettavissa olevista vahinkoseuraamuksista.¹¹³

Mikä merkitys on esimerkiksi työntekijän taipumuksella sairastua muita herkemmin? Mikäli sairastunut työntekijä sattuu olemaan useasti sairauslomalla eri syiden takia, työnantajalla voi olla syytä ajatella, että työntekijän sairastuminen on täysin työolosuhteista riippumatonta tai työntekijän heikohko perusterveys on syynä varsinaiselle sairastumiselle. Oikeuskirjallisuudessa tähän on otettu yhtenäinen kanta; perinteisesti on katsottu, että ”vahingonkärsijä on otettava sellaisena kuin hän on”,¹¹⁴ ns. *talem qualem* -periaatteen mukaisesti. Oletukselle vahingonkärsijän normaalista terveydentilasta ei anneta suojaa – Hahdon mukaan vahingonaiheuttaja vastaa myös sellaisesta vahingon suurentumisesta, joka johtuu vahingonkärsijän erityiseen terveydentilaan, henkiseen tilaan tai rakenteeseen liittyvästä heikkoudesta.¹¹⁵ Saarikosken mukaan periaatteen soveltaminen johtaa siihen, että korvausvastuu laajentuu käsittämään myös sellaisia vahinkoseurauksia, jotka eivät syy-yhteyssuhteiden tarkastelussa lääketieteellisten kokemussääntöjen mukaan korvausvastuuseen ulottuisi.¹¹⁶ Kysymys on jälleen siitä, halutaanko oikeussuojaa antaa vahingonaiheuttajalle vai vahingonkärsijälle. Vahingonaiheuttajan näkökulmasta vahingonkärsijän tavallista parempi terveydentila – esimerkiksi erityisen hyvä fyysinen kunto - vapauttaa vastuusta, kun ns. ”normaali” henkilö olisi kärsinyt vahinkoa tuottamuksellisen toiminnan johdosta. Tämän ajatustavan mukaan on loogista, että vaikka vahinkoa kärsineen alentunut terveydentila sinänsä olisi osana vahingon syntyyn, vahingonaiheuttajalle lankeaa myös tästä johtuva korvausvelvollisuus. Vahingonaiheuttaja kärsii tuottamuksellisesta toiminnastaan johtuvat seuraamukset, mikä yleisellä tasolla kannustaa yksilöitä suurempaan huolellisuuteen.

¹¹¹ Hemmo, 2005 s.135

¹¹² Ståhlberg – Karhu, 2013 s.351

¹¹³ Hemmo, 2005 s. 139

¹¹⁴ mm. Ståhlberg – Karhu, 2013 s.377-378 ja Hemmo, 2005 s.120-121

¹¹⁵ Hahto, 2008 s.22

¹¹⁶ Saarikoski, 2009 s.425

Sairastuneen yksilölliset ominaisuudet eivät siten lähtökohtaisesti johda vastuun rajoittamiseen. Myös työturvallisuuslain 2:8 §:ssä todetaan, että työnantajan on yleisvelvoitteensa mukaan otettava huomioon työntekijän henkilökohtaiset edellytykset, jotka voivat vaikuttaa työn terveellisyyteen ja turvallisuuteen. Vahingonkorvauslain yleisen sovittelusäännöksen mukaan taas todetaan, että jos muu kuin vahinkoon johtaneeseen tekoon kuulumaton seikka on myös ollut vahingon syynä, korvausvastuuta voidaan kohtuudella sovittaa. Saarikoski toteaa väitöskirjassaan, että vahingonkorvauslain säännöksen tarkoitus ei kuitenkaan sinänsä ole antaa institutionaalista tukea *talem qualem* -periaatteelle. Saarikosken mukaan tutkimuksen keskeinen lopputulos on myös, että periaate rajoittuu rangaistavaksi säädetyllä, tahallisella tai törkeän huolimattomalla menettelyllä aiheutettuihin henkilövahinkoihin.¹¹⁷ Tällöin periaatteen soveltuvuutta arvioitaessa tulisi arvioida myös vahingonaiheuttajan tuottamuksen aste. Kun homealtistuksen yhteydessä on kysymys esimerkiksi henkilön perussairaudesta, työnantajan lievä huolimattomuus yhdistettynä vahingonkärsijän erityiseen vahinkoherkkyyteen vapauttaisi työnantajan vastuusta tai ainakin mahdollistaisi korvauksen sovittelun. Tulkinta olisi tällöin työnantajan oikeusturvaa suojaava ja myös työturvallisuuslain vastuuvapausperusteiden mukainen: jos työnantaja ei kykene ennakoimaan mahdollista vahinkoa esimerkiksi, koska ei ole tietoinen työntekijän henkilökohtaisista, asiaan vaikuttavista ominaisuuksista, vahinko voi silloin olla sekä epätavallinen että ennalta arvaamaton. Toisaalta työnantajan viaksi luettava lieväkin tuottamus tukee sitä johtopäätöstä, että työnantajalla olisi kuitenkin ollut tilanteessa toimimismahdollisuus. Vahinko voi olla työnantajan näkökulmasta yllättävän suuri, mutta tuottamuksellisella toiminnallaan työnantaja on ottanut kielletyn riskin, jonka työntekijä joutuisi kantamaan – mikä taas olisi työsuojelun yleisten riskinjakoperiaatteiden vastaista. Tämän vuoksi Saarikosken tutkimuksen mukainen tulkinta ei täysin soveltune työnantajan ja työntekijän väliseen sopimussuhteeseen.

KKO:n ratkaisussa 1992:180 oli kysymys työntekijän henkisestä suojelusta. Työnantaja ei voinut välttää vastuutaan sillä, ettei henkisesti vahvempi henkilö olisi vastaavan menettelyn jälkeen sairastunut. Toisaalta Vakuutuslautakunta on ratkaisussaan 339/95 todennut sähkölaitoksen vapautuvan korvausvastuusta, koska sähkölinjan ylijännitteen

¹¹⁷ Saarikoski, 2009 s.424-425

aiheuttaman tulipalon ja sen väitettyä seuraamuksena olleiden henkilön pelkotilojen ja niiden vuoksi eläkkeelle jäämisen välistä syy-seuraussuhdetta ei pidetty näytettynä. Lisäksi sairastumista oli pidettävänä niin poikkeuksellisena, että vastuu olisi saattanut jäädä syntymättä myös vahingon ennakoimattomuuden takia. Ongelmana työnantajan vastuun kannalta voi kuitenkin olla esimerkiksi työntekijän perussairaus, joka ei sinänsä vaikuta työntekoon eikä näy työskentelyssä millään tavalla, mutta aiheuttaa pienestäkkin homealtistuksesta ennalta arvaamattomat oireet. Mikäli työnantajan menettelyssä ei ole tuottamusta, vastuu voi tällöin jäädä syntymättä työturvallisuuslain mukaisten vastuunrajoituksen myötä, jonka mukaan huolellisuusvelvoite ei ulotu epätavallisiin, ennalta arvaamattomiin tai poikkeuksellisiin tapahtumiin, joiden syntymiseen työnantajalla ei ole mahdollista vaikuttaa. Tapaturmavakuutuslain 4:4 § on sikäli huomionut henkilön perussairauden mahdollisuuden, että mikäli työntekijällä on esimerkiksi astma, jota homealtistus toistuvasti pahentaa työympäristössä mutta tutkimustulokset eivät riitä ammattitautidiagnosiin, kyseessä voi olla astman työperäinen huononeminen ja tulla näin korvattavaksi ammattitautilain mukaisesti.¹¹⁸

Työsuojelulainsäädännön kohdalla vahingon ennakoimattomuus ei lähtökohtaisesti rajoita työnantajan vastuuta silloin, kun työnantaja on menetellyt moitittavasti ja esimerkiksi piittaamattomuuttaan laiminlyönyt työturvallisuuslain säännöksiä. Hemmon mukaan sopimussuhteessa ennakoitavuutta voidaan tarkastella esimerkiksi loukatun intressin ja laiminlyödyn veloitteen suhteen yleisellä tunnettavuudella.¹¹⁹ Näin voidaan pitää varsin ennakoitavana, että työntekijä sairastuu, mikäli työnantaja laiminlyö työntekijän terveyden suojaksi asetettuja normeja. Kun työturvallisuuslain säännökset on laadittu nimenomaisesti suojaamaan työntekijän terveyttä ja turvallisuutta, työnantajan tulee lähtökohtaisesti tiedostaa, että säännösten laiminlyönnistä seuraa riski työntekijän sairastumisesta tai vahingoittumisesta. Sairastumisen tai vahingoittumisen tyyppillä tai laadulla ei sinänsä ole merkitystä, jos se on seurausta työnantajan piittaamattomasta tai huolimattomasta menettelystä. Työturvallisuuslain perusteluissa¹²⁰ on kuvattu yksityiskohtaisesti erilaisia tavoitteita, joita työturvallisuuslailla on tarkoitus

¹¹⁸ Nordman ym. 2007 s.915. Vrt. kuitenkin KKO:n ratkaisu 2006:83, jonka mukaan työliikkeen aiheuttamaa vanhan vamman pahentumista ei korvata työtapaturmana. Tästä myös Timonen, 1999 s.124-125 Norio-Timosen teoksessa Työtapaturmat ja ammattitautiasiat KKO:n oikeuskäytännössä.

¹¹⁹ Hemmo, 1998 s. 155

¹²⁰ HE 59/2002

saavuttaa. Näihin kuuluvat muun muassa työntekijän työkyvyn ylläpitäminen koko hänen työuransa aikana, työntekijän fyysiselle ja henkiselle terveydelle aiheutuvien haittojen torjuminen sekä tapaturmien ja ammattitautien sekä muiden työstä ja työympäristöstä johtuvien ruumiillisten ja henkisten terveydenhaittojen ja vaarojen ennalta ehkäiseminen ja torjuminen työssä. Näin työntekijälle turvallisuudelle ja terveydelle aiheutuvat vahingot ovat kattavasti työturvallisuuslain piirissä.

Sairastumisen ja työpaikkaolosuhteiden syy-yhteyttä on pohdittu useissa KKO:n ratkaisuisissa, jotka koskevat sairauden korvattavuutta työnantajan tapaturmavakuutuksesta. Sairauden korvaaminen tapaturmavakuutuksesta edellyttää, että oireet ja/ tai sairaus on määritelty ammattitaudiksi ammattitautilain mukaisesti. Tällä tarkoitetaan sairautta, joka työssä todennäköisesti on pääasiallisesti aiheutunut fyysikaalisista, kemiallisista tai biologisista tekijöistä.

Keskeinen ongelma ammattitaudin toteamisessa on työpaikkaolosuhteiden ja sairastumisen välisen syy-yhteyden näyttäminen.¹²¹ Ammattitautilain nojalla annetussa ammattitautiasetuksessa on lueteltu mm. erilaisia biologisia tekijöitä sekä niiden aiheuttamia tyypillisiä sairauksia. Asetuksen 2 § mukaan luettelon sairauksia pidetään ammattitautina, mikäli kyseinen biologinen tekijä esiintyy henkilön työssä siinä määrin, että sen altistava vaikutus riittää aikaansaamaan tämän sairauden, ellei osoiteta kysymyksessä oleva selvästi työn ulkopuolisen altistuksen aiheuttama sairaus. KKO:n ratkaisussa 1998:22 todettiin työpaikkaolosuhteiden ja sairastumisen välinen syy-yhteys, kun opettajan todettiin altistuneen koulun homeille voimakkaasti ja pitkäaikaisesti seurauksena allerginen nuha ja sidekalvontulehdus sekä hänellä oli todettu näiden homeiden vasta-aineita. Oireet olivat pahentuneet vuosien varrella ja niiden oli todettu liittyneen koulukiinteistöön. Toisaalta ratkaisuisissa KKO 2000:117 sekä 2000:118 sairauden ja työpaikkaolojen suhteen välillä ei todettu riittävää syy-yhteyttä. Molemmissa tapauksissa oli kysymys ammattitaudin ja pelkän oireilun välisestä erosta, lisäksi jälkimmäisessä tapauksessa vasta-aineiden ja allergisen nuhan – joka sinänsä voidaan korvata ammattitautina - yhteensopivuus oli heikko. Homealtistusta itsessään ei kummassakaan tapauksessa kiistetty.¹²²

¹²¹ Norio-Timonen, 2011 s.45

¹²² Tarkemmin Norio-Timonen, 2011 s.47-49

Tapausten ratkaisuja tarkasteltaessa on otettava huomioon, että kysymys oli sen selvittämisestä, oliko kyseessä ammattitautilaissa tapaturmavakuutuksesta korvattavaksi määriteltävä sairaus.¹²³ Vaikka tapauksissa selviteltiin syy-yhteyttä sairastuneen työntekijän oireiden ja työpaikkaolosuhteiden välillä, ammattitautilain mukaiseen korvattavuuteen vaaditaan ammattitautilain mukainen sairaus, ja kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa näyttö ei riittänyt ammattitautilain mukaiseen diagnoosiin. Mikäli kysymyksessä olisi ollut vahingonkorvausoikeudenkäynti työnantajaa vastaan, kysymyksenasettelu olisi ollut sikäli erilainen, että selvittävänä olisi tullut olisiko työnantaja voinut työturvallisuuslain mukaisilla toimenpiteillä estää työntekijöiden sairastumisen. Tällöin riittävää on työntekijälle aiheutuneen vahingon toteaminen ja sen suuruuden arviointi, eikä työntekijälle aiheutuneelta vahingolta sinänsä vaadita mitään tietyn rajan ylittävää diagnoosia. Toisaalta Hemmon¹²⁴ mukaan työsopimuksen rikkomista (mm. tuottamuksellinen tai tahallinen laiminlyönti työntekijän turvallisuuden ja terveyden suhteen) voidaan pitää ns. *suoritushäiriönä*. Hemmon mukaan suoritushäiriön määrittämisessä täytyy kuitenkin ottaa huomioon *toleranssiraja*, joka merkitsee sitä, ettei mitä tahansa pientä vastaamattomuutta katsota suoritushäiriöksi. Tämä yhdessä työntekijän lainmukaisten velvoitteiden kanssa pitää suhteuttaa vahinkoon. Tulkinnan mukaan työntekijä ei siis voisi vaatia työnantajalta vahingonkorvausta minkä tahansa pienen sairastelun vuoksi, vaikka se olisikin seurausta työturvallisuusvelvoitteiden laiminlyönnistä. Työnantaja voi kuitenkin joutua syytteeseen työsuojelurikkomuksesta tai -rikoksesta, mikäli hän sallii työpaikallaan työturvallisuuslain säännösten vastaisen olotilan ja jättää huolehtimatta velvoitteistaan.¹²⁵

¹²³ Ammattitaukeista tarkemmin jäljempänä jaksossa 4; Korvausvelvollisuus ja tapaturmavakuutukset

¹²⁴ Hemmo, 2003 s.109

¹²⁵ Saloheimo, 2006 s.172-173: Työturvallisuuden loukkaukset on kriminalisoitu varsin laaja-alaisesti, mutta käytännössä rikosoikeudellisen järjestelmän piiriin valikoituvat vain rikkomistapauksista vakavimmat, kuten vaikeaan tapaturmaan johtaneet teot tai laiminlyönnit.

3. HOMEEN AIHEUTTAMA SAIRAUUS KORVATTAVANA VAHINKONA

Kun työpaikalla havaitaan kosteusvaurio, henkilökunnalla on voinut olla jo pitempään terveydellisiä oireita, joita ei välttämättä heti osata yhdistää homeen aiheuttamaksi oireiluksi. Oireet ovat tyypillisesti erilaisia hengitystieoireita,¹²⁶ yleisimmin silmien ja hengitysteiden limakalvojen ärsytysoireita,¹²⁷ jotka voidaan helposti yhdistää virheellisesti myös kausiflunssaan tai influenssaan. Mikäli oireet jatkuvat ja liittyvät selvästi työympäristöön, työpaikalla on syytä epäillä mahdollista homealtistusta.¹²⁸

Homealtistus voi aiheuttaa työntekijöille erilaisia oireita. Osa työntekijöistä voi olla täysin oireettomia, osa sairastua pahastikin ja saada jopa kroonisen taudin kuten astman, altistuksen seurauksena.¹²⁹ Tällainen tauti voi tulla tietyin ehdoin ammattitautina korvattavaksi työnantajan tapaturmavakuutuksesta. Mikrobeja on lukuisia erilaisia ja ihmisten reagointi mikrobeihin on yksilöllistä. Ensisijaisin haitta työntekijälle on työnteon hankaloituminen työpaikalla tapahtuvan reagoinnin, kuten hengitysvaikeuksien vuoksi. Useimmiten työntekijä voi sairastua lievään hengitystietulehdukseen, joka parantuu altistusta vältellen, ja työntekijän palatessaan puhtaisiin työtiloihin työskentelemään altistuksesta ei koidu hänelle sen suurempaa haittaa.¹³⁰ Homeen aiheuttamat oireet voivat kuitenkin kroonistua ja työntekijä voi altistuksen seurauksena tulla herkemmäksi mikrobeille siten, että hänen oleskellessaan rakennuksessa, jossa on pienäkin mikrobipitoisuutta ilmassa, oireet palaavat esimerkiksi hengenahdistuksen muodossa vaikeuttaen jokapäiväistä elämää. Suuressa osassa Suomen rakennuskantaa on vaihtelevasti eri syistä johtuvia sisäilmaongelmia,¹³¹ minkä vuoksi altistunut henkilö voi pahimmillaan joutua välttelemään lähes kaikkia julkisia virastoja, sairaaloita, kirjastoja ja muita laitoksia, joissa vierailu kuuluu tavanomaiseen arkeen. Myös asuntojen etsiminen voi huomattavasti vaikeutua.¹³²

¹²⁶ Ruoppi, 2009

¹²⁷ Majvik II -suositus

¹²⁸ STM:n selvityksiä 2009:18 s.54

¹²⁹ STM:n selvityksiä 2009:18 s.36

¹³⁰ STM:n selvityksiä 2009:18 s.55

¹³¹ STM:n selvityksiä 2009:18 s.63

¹³² <http://homepakolaiset.fi/tarinat.html>

Vahingonkorvausvelvollisuuden asettaminen edellyttää, että vahingonkärsijä näyttää toteen hänelle aiheutuneen vahingon. Mikä tahansa oire ei välttämättä tule korvattavaksi. Seuraavassa käsitellään oikeudellisesti relevantin vahingon määritelmää ensin yleisemmin, sitten henkilövahingon kriteerien näkökulmasta.

3.1. Vahingon määritelmiä

Vahingon yleistä käsitettä on oikeuskirjallisuudessa määritelty usealla eri tavalla. Vahingon olemassaoloa määriteltäessä on ensinnäkin ratkaistava kysymys, mitkä tapahtumat luetaan vahingoiksi.¹³³ Hemmo¹³⁴ käsittelee vahinkoa tapahtumakulkujen erotuksena: vahinko on tämän mukaan toteutuneen tapahtumakulun ja hypoteettisen tapahtumakulun erotus. Hypoteettinen tapahtumakulku on tällöin norminmukaisen menettelyn seuraus. Jos työntekijän terveydentila olisi ollut norminmukaisella menettelyllä korkeampi kuin työnantajan rikottua työturvallisuusnormeja, vahinko on korkeamman terveydentilan ja alentuneen terveydentilan välinen erotus ja siitä aiheutuneet seuraukset. Konkreettisenä esimerkkinä voidaan tarkastella seuraavaa kuviteltua tapausta:

Henkilö A on työntekijänä yritys H:ssa, jossa havaitaan kosteusvaurio maaliskuussa 2015. A arvelee ensin sairastavansa tyypillistä kevätlunssaa, mutta oireet pahenevat ja yltyvät poskiontelontulehdukseksi. Työnantaja V havaittuaan kosteusvaurion olemassaolon maalauttaa pikaisesti näkyvät merkit piiloon, mutta ei perehdy asiaan sen enempää. A:lla alkaa esiintyä työpaikallaan hengitysvaikeuksia ja hän joutuu jäämään sairauslomalle. A joutuu sairaslomiensa vuoksi myös jättäytymään pois tärkeästä, puolen vuoden mittaisesta projektista, johon osallistumisesta hän olisi tienannut merkittävän palkankorotuksen. A:n töihin palaaminen alkaa näyttää mahdottomalta, koska oireet palaavat entistä pahempina hänen välittömästi yrittäessään käydä pikaisesti työpäikällä. Lopulta A on ollut kolme kuukautta töistä poissa ja kokee ainoana vaihtoehtonaan olevan uuden työpaikan etsiminen. A löytääkin työpaikan, jossa hän kykenee työskentelemään, mutta palkka on huomattavasti edellistä ansiotasoa matalampi.

¹³³ Hemmo, 1998 s.149

¹³⁴ Hemmo, 2005 s. 144-149

Tapauksessa vahingon määrittämiseksi tulee verrata työnantajan hypoteettista työturvallisuuslain mukaista toimintaa nykyiseen tapahtumakulkuun; mikä olisi A:n terveydellinen ja taloudellinen asema tilanteessa, jossa työnantaja olisi huolehtinut asianmukaisesti A:n turvallisuudesta ja terveydestä? Lisäksi on arvioitava, mikä merkitys on mahdollisilla ansionmenetyksillä aiheutuneen vahingon määrään ja sen korvattavuuteen. Hemmo liittää vahinko-termin myös tiettyjen realisoituneiden etuuksien loukkaamiseen sekä positiivisten odotusten toteutumatta jäämiseen.¹³⁵ Näin esimerkiksi tulevaisuudessa tiedossa olevaa ansiotason nousua voidaan pitää positiivisena odotuksena, jonka toteutumatta jäämistä on tarkasteltavana varallisuusvahinkona.

Käytännön ongelmana vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja tarkastellessa voi olla hypoteettisen tapahtumakulun arvionvaraisuus. Näyttötaakka siitä mitä olisi tapahtunut, mikäli olisi toimittu normin mukaisesti, on periaatteessa vahingon kärsijällä; vahingonkorvauslain mukaisessa tuottamusvastuussa kantajan velvollisuus on näyttää toteen korvausvastuun perustavat seikat eli vastuun peruste, vahinko, syy-yhteys sekä vahingon määrä. Sopimusvastuussa todistustaakka on kuitenkin käännetty toisinpäin: kantajan tarvitsee näyttää toteen vain, että sopimuksen mukaista suoritusta ei ole tapahtunut ja siitä on aiheutunut kantajalle vahinko.¹³⁶ Työntekijän tulee osoittaa laiminlyönti ja syy-yhteyden olemassaolo,¹³⁷ työnantajan tulee osoittaa noudattaneensa kaikkea häneltä vaadittavaa huolellisuutta vahingon välttämiseksi. Käytännön tapauksissa toteutuneen ja hypoteettisen tapahtumakulun vertailu voi olla usein varsin luontevaa; olisiko työntekijä sairastunut, mikäli työnantaja olisi toiminut työturvallisuuslain velvoitteiden mukaisesti?

Räikeissä tapauksissa, joissa työnantaja on selkeästi osoittanut piittaamattomuutta kosteusvaurioepäilyjen suhteen ja laiminlyönyt asianmukaisten korjausten tekemisen ja työntekijän oireet ovat päässeet jatkuvasti pahenemaan, vertailun tekeminen on yksinkertaista. Hypoteettisen tapahtumakulun arvionvaraisuudesta huolimatta voidaan olettaa, että työntekijän sairastuminen olisi voitu välttää toimimalla

¹³⁵ Hemmo, 1998 s.148

¹³⁶ Mm. Saloheimo, 2006 s.210 sekä Saarnilehto, 2010 s. 57-63

¹³⁷ Kts. esim edellä käsitelty Saloheimon tulkinta syy-yhteyden näyttövaatimuksesta, Työturvallisuus 2006, s. 186

työturvallisuuslainsäädännön mukaisesti, jolloin merkkeihin kosteusvauriosta olisi puututtu heti ensimmäisten epäilyjen ilmetessä. Ongelmaksi muodostunevat tapaukset, joissa työnantaja on sinänsä puuttanut tilanteeseen ja tehnyt esimerkiksi suositellut remontit, mutta työntekijän oireet jatkuvat osoittaen, että altistavaa mikrobia on vielä jossain määrin olemassa. Tällöin työnantajan tulisi osoittaa oireilevalle työntekijälle puhtaat työtilat – työntekijän terveydentila ei saisi päästä laskemaan työpaikkaolosuhteiden vuoksi.

Pöyhösen¹³⁸ mukaan vahinko on vasta tilanne, jossa on kyse oikeudenvastaisuudesta ja joka on aiheutunut jonkun tahon norminvastaisesta toiminnasta. Pöyhösen kannan mukaan oikeudellista vahinkoa ei siis olisi syntynyt silloin, kun työnantajan toiminnassa ei ilmene oikeudenvastaisuutta tai norminvastaista toimintaa. Edellisessä esimerkissä työnantajan toiminnan välinpitämättömyys on ilmeistä ja norminvastaisen toiminnan osoittamisesta tuskin tulisi ongelmaa, mutta rajatapaukset voivat olla varsin hankalia. Työnantaja on velvoitettu toiminnallaan täyttämään työturvallisuuslain mukaiset vaatimukset työntekijän turvallisuuden ja terveyden ylläpitämiseksi. Työturvallisuuslain keskeinen peruslähdekohta on työnantajan aktiivinen toiminta terveellisen ja turvallisen työympäristön ylläpitämiseksi. Tällöin tulee arvioida, kuinka pitkälle meneviin toimenpiteisiin työturvallisuuslaki työnantajaa velvoittaa – missä vaiheessa työnantajan toiminnasta tulee oikeudenvastaista siten, että työntekijän sairastuminen olisi korvattava vahinko? Tulkinta painottuu tällöin työnantajan tekemisiin ja tekemättä jättämisiin vahingon ja sen aiheuttaman haitan sijaan ja on näin edullinen työnantajalle, ei työntekijälle. Työsuojelulainsäädäntö edellyttää työnantajan kantavan työstä aiheutuvat riskit, eikä työnantaja saa säilyttää niitä työntekijälle.¹³⁹ Tulkinnassa tuleekin punnita, onko työnantaja tehnyt työturvallisuuslain mukaiset toimenpiteet ja toisaalta, tulevatko työturvallisuuslain 8:2 §:ssä luetellut huolehtimisvelvoitteet rajaavat tekijät sovellettavaksi. Pöyhösen mukainen tulkinta muuttaa kuitenkin työturvallisuuslain mukaista työntekijää suojelevan tulkinnan painopistettä työnantajalle edulliseen suuntaan ja painottaa huolehtimisvelvollisuuden rajoitusten olemassaolon huolellista tarkastelua. Se myös sulkee jo edellä käsitellyn ankaran vastuun mahdollisuuden pois –

¹³⁸ Pöyhönen 1999

¹³⁹ Mm. Työsuojelun puitedirektiivi Neuvoston direktiivi 89/391/ETY 5 artikla 3.kohta: ”Työntekijöiden velvollisuudet työsuojeluasioissa eivät vaikuta periaatteeseen työnantajan vastuusta.”

jos oikeudellista vahinkoa ei ole olemassa ilman norminvastaista toimintaa, vahingonkorvausten vaatiminen vahingon aiheuttamisen perusteella ei ole mahdollista. Kun tulkintaa vertaillaan Hemmon edellä esitettyyn vahingon määrittelytapaan, Pöyhösen keskittyy *toimintaan*, Hemmo taas *tapahtumaan*. Tulkintoja voidaan käsitellä myös rinnakkain, mutta niiden lopputulokset voivat poiketa toisistaan. Toimintapainotteinen tarkastelutapa voi olla yksilön – tässä tapauksessa erityisesti työnantajan - kannalta moraalisesti helpompi perustella; jos toiminta on ollut asianmukaista, miksi joutua korvausvastuuseen? Tapahtumakulkua tarkasteltaessa norminmukaista toimintaa ei samassa määrin suojella: vahingonaiheuttajan näkökulmasta epäolennaisetkin asiat saattavat heilauttaa tapahtumaketjua siten, että etenkin ankaran vastuun alueella yksilö voi kokea korvausvastuun epäoikeudenmukaiseksi. Kun tarkastelun taustaksi otetaan nykyinen työsuojelulainsäädäntö, joka pyrkii suojaamaan työntekijää sopimussuhteen heikompana osapuolena, Hemmon tulkintatapa on yhdenmukaisempi lainsäätäjän tavoitteiden kanssa: työntekijä saa korkeampaa oikeussuojaa työnantajan alistuessa tiettyihin hänelle kuuluviin riskitekijöihin.

Virtanen määrittelee vahingon vahingonkärsijän kannalta negatiiviseksi, ulkopuolisesta syystä sattuneesta tapahtumaksi.¹⁴⁰ Virtasen mukaan ei ole olemassa mitään suoranaista ”luonnollisen vahingon” käsitettä¹⁴¹, vaan lähtökohtana voisi olla ”oikeudellisen vahingon” käsite, jolloin vahinko on tapahtunut kun jonkun oikeudellista asemaa on loukattu ja siitä voi seurata korvausvastuu. Virtanen viittaa myös Hemmon vahinkokäsitteeseen,¹⁴² jonka mukaan vahinko-käsitteestä voidaan erottaa ”korvattavan vahingon käsite” jolloin siirrytään pois tosiasioiden maailmasta oikeudelliseen vastuun ja seuraamusten maailmaan. Työntekijän oikeudellinen asema määritellään työ sopimuksessa: työnantaja ostaa työntekijältä sovitulla kauppasummalla työpanoksen, mutta esimerkiksi työntekijän terveyttä hän ei saa ostaa. Työntekijän terveys työolosuhteissa on siten oikeudellisesti suojattu ja vahinkona pidetään tämän oikeusaseman loukkaamista. Myös Virtasen tapa määritellä vahinko on Pöyhösen tulkintaa lähempänä työturvallisuus- ja työ sopimuslain mukaista vastuunjako.

¹⁴⁰ Virtanen, 2011 s.7

¹⁴¹ Tästä myös Pöyhönen, 1999 s. 317

¹⁴² Hemmo, 1994 s.60-62

Tulkintatapa siirtää painopistettä vahingon kärsijään ja hänelle aiheutuneisiin seuraamuksiin. Tämä vastaa työturvallisuuslain mukaista näkemystä siitä, ettei työntekijälle tulisi aiheutua työsopimuksen mukaisesta toiminnasta ja työskentelystä negatiivisia seuraamuksia. Työturvallisuuslain mukaisia vastuun rajoituksia tulisi tällöin tulkita verrattain ahtaasti.

3.2. Sairastuminen henkilövahinkona

Vahingot voidaan tyypillisesti jaotella esimerkiksi henkilövahinkoihin, esinevahinkoihin, varallisuusvahinkoihin ja liikevahinkoihin.¹⁴³ Ruumiinvammoja tai sairauksia pidetään henkilövahinkoina¹⁴⁴ - siten työpaikan homeongelman seurauksena syntyneet työntekijää koskevat vahingot ovat pääsääntöisesti henkilövahinkoja. Henkilövahingolla tarkoitetaan sellaista epäedullista muutosta ihmisen terveydentilassa, joka on lääketieteellisesti todettavissa.¹⁴⁵

Homeelle altistuminen aiheuttaa usein silmien, ihon ja hengitysteiden ärsytysoireita kuten nuhaa, yskää ja hengenahdistusta. Nivel- ja lihaskivut sekä päänsärky ja väsymys ovat myös tavallisia oireita.¹⁴⁶ Henkilövahingon johdosta vahingonkärsijälle korvataan vahingonkorvauslain 5:1§ mukaisesti tarpeelliset sairaanhoitokulut, ansionmenetykset, kipu ja särky sekä muu tilapäinen haitta sekä pysyvä haitta. Tilapäisellä haitalla tarkoitetaan seikkaa, joka häiritsee työntekijää siihen saakka kunnes tilanne on vakiintunut tai haitta on poistunut.¹⁴⁷ Tilapäisenä haittana voidaan homealtistuksen yhteydessä pitää oireita, joita työntekijä saa ja jotka häiritsevät hänen työskentelyään tai estävät sen kokonaan mutta poistuvat tai lievenevät esimerkiksi työntekijän vaihtaessa työpaikkaa. Pysyvä haitta taas on ongelma, joka vaikuttaa vahingonkärsijän koko loppuelämään elämänlaatua heikentävästi.¹⁴⁸ Tällainen voi olla homealtistuksen

¹⁴³ Virtanen, 2011 s.386: Oikeuskirjallisuudessa on eräänlaisena uutena vahinkokategoriana käsitelty liikevahinkoa; tällä tarkoitetaan yritystoiminnalle aiheutunutta vahinkoa. Varsinaisesti uudesta vahinkokategoriasta ei ole kuitenkaan kysymys, sillä vahingonkorvauslaki tai oikeuskäytäntö ei tunne tällaista erittelyä.

¹⁴⁴ Ståhlberg – Karhu s. 296

¹⁴⁵ HE 167/2003, myös Ståhlberg-Karhu, 2013 s.292

¹⁴⁶ Ruoppi, 2009

¹⁴⁷ Ståhlberg – Karhu s.298

¹⁴⁸ Ståhlberg- Karhu s. 298

seurauksena syntyvä krooninen sairaus. Jos työnantajalle lankeava vahingonkorvaus sisältää korvauksen pysyvästä haitasta, korvattavat summat voivat nousta erittäin suureksi, mikäli sairastumista ei korvata edes osittain lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta. Kysymykseen tulee vahingonkärsijän eli työntekijän osalta tällöin myös haitan suuruuden ehkäiseminen, mitä käsitellään jäljempänä.

Hoitokuluina korvataan tarpeelliset sairaanhoitokulut, mikä tarkoittaa sitä, että vahingonkärsijä ei voi valita vapaasti kuinka kallista hoitomuotoa tahansa.¹⁴⁹ Homealtistustapaukset ovat tältä osin sikäli vaikeita, että niiden tunnistaminen ja oireiden hoitaminen saattaa vaatia asiaan perehtyneen erikoislääkärin hoitoa, ja sairastunut voi joutua hakeutumaan usealle eri lääkärille ja hoitaville tahoille löytääkseen pätevän asiantuntijan. Näin myös tarpeellisten sairaanhoitokulujen määrä saattaa lopulta nousta hyvinkin korkeaksi. Homealtistukseen liittyvän tutkimuksen keskeneräisyys ja osin myös jo julkaistun tutkimuksen kiistanalaisuus voi johtaa siihen, että tarpeellisten sairaanhoitokulujen summa voidaan ainakin osittain kiistää – lopullinen harkinta yksittäistapauksessa on oikeuslaitoksella. Näin täyden korvauksen saaminen voi olla tältä osin hankalaa.

Homealtistustapauksissa voi joskus tulla kyseeseen myös kärsimyskorvaus. Kärsimyksellä tarkoitetaan esimerkiksi henkistä kärsimystunnetta, joka on seurausta loukkaavasta tapahtumasta.¹⁵⁰ Lain mukaisena kärsimyksen tunteena pidetään esimerkiksi pelkoa, nöyryytystä, häpeää tai mielihapaa. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun työnantaja syyttää työntekijää psyykkisesti tasapainottomaksi työntekijän oireilun vuoksi ja työturvallisuudesta huolehtimisen sijaan aiheuttaa työpaikalle huonon ilmapiirin.

Vahingonkorvauslain esitöiden mukaan ”henkilövahingon käsite olisi käytännössä pitkälti sidoksissa kulloinkin vallitsevaan lääketieteelliseen tietämykseen ja käytettävissä oleviin lääketieteellisiin tutkimusmenetelmiin. Kysymys olisi siitä, että henkilövahinkoa arvioidaan lääketieteellisenä ilmiönä, eikä siitä, että henkilövahinko olisi aina pystyttävä näyttämään lääketieteellisesti riittävästi toteen.”¹⁵¹ Henkilövahingon käsite yksittäistapauksessa saattaa siten muuttua esimerkiksi eri

¹⁴⁹ Parviainen, 2010 s. 80

¹⁵⁰ Parviainen, 2010 s.79

¹⁵¹ HE 167/2003

vuosikymmenillä. Kun lääketieteellinen tietämys lisääntyy ja tutkimusmenetelmät kehittyvät, yksilön terveydentilaa ja sen muutoksia voidaan arvioida entistä tarkemmin. Tältä osin on selvää, että homealvistustapauksissa työntekijän suoja tulee tulevaisuudessa olemaan nykyistä vahvempi tietämyksen ja tutkimuksen jatkuvasti lisääntyessä.

4. KORVAUSVELVOLLISUUS JA TAPATURMAVAKUUTUKSET

Lakisääteisten ja vapaaehtoisten vakuutusten painoarvo työolosuhteista johtuvien vahinkojen korvaamisessa on varsin merkittävä. Suomessa korvataan vuosittain yli 130 000 työtapaturmaa ja ammattitautia.¹⁵² Työntekijän turvaksi laadittu vakuutuslainsäädäntö on peräisin jo 1800-luvun lopulta.¹⁵³ Vaikka vakuutuksen olemassaolo ei sinänsä poista työnantajan korvausvelvollisuutta vaan siirtää ehtojen täytyessä siitä johtuvan taloudellisen taakan kolmannelle osapuolelle eli vakuutusyhtiölle, vakuutusten suhdetta työnantajan korvausvelvollisuuteen on syytä niiden merkittävyyden vuoksi käsitellä lyhyesti myös erikseen.

Tapaturmavakuutuslain 61 § sisältää pääsäännön, jonka mukaan vakuutuskorvaus on ensisijainen korvauksen lähde toisiin korvausperusteisiin, kuten työnantajan vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden. Työnantajat ovat tietyin ehdoin velvollisia ottamaan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen Tapaturmavakuutuslain mukaisesti. tapaturmat ja ammattitaudit korvataan suurimmaksi osaksi tästä vakuutuksesta.¹⁵⁴ Tapaturmavakuutuslaki määrittelee, mitkä tapaturmat tulevat korvattavaksi, ja ammattitautien osalta laki viittaa ammattitautilakiin, jossa määritellään erikseen ammattitaudin kriteerit. Käytännön soveltamisessa käydään jatkuvaa rajanvetoa siitä, mitkä taudit ovat lain mukaan korvattavia ja mitkä eivät. Mikäli tapaturmavakuutus ei korvaa työntekijälle sattunutta vahinkoa, korvausvelvollisuus voi jäädä yksin työnantajan kannettavaksi.¹⁵⁵ Työnantajan korvausriskin määrittämiseksi tulee

¹⁵² Kukkonen – Karmavalo, 2014 s.11

¹⁵³ Saloheimo, 2002 s.83

¹⁵⁴ Saloheimo, 2006 s.197

¹⁵⁵ Saloheimo, 2006 s.198

tarkastella lakisääteisen vakuutuksen korvauspiiriä.¹⁵⁶ Työnantaja voi joutua vahingonkorvausvelvolliseksi vain vakuutuksen korvauspiirin ylittävältä osalta.

Ajankohtaisimpia ammattitauteja tällä hetkellä ovat kosteusvauriohomeiden aiheuttamat astmat ja asbestisairaudet.¹⁵⁷ Homeelle altistuminen voi aiheuttaa sairauden, joka voidaan korvata ammattitautina, mikäli tietyt ehdot täyttyvät. Korvausvastuun suhteen ammattitautiasetuksessa lueteltujen ammattitautien osalta syy-yhteyden vaatimustaso on lievempi kuin muutoin vahingonkorvausoikeuden sääntöjen mukainen vaatimustaso;¹⁵⁸ ammattitautiasetuksen 2 § mukaan sairaus katsotaan korvattavaksi ammattitaudiksi, jos asetuksessa mainittua altistavaa tekijää esiintyy työssä siinä määrin, että se riittää aikaansaamaan luettelossa mainitun sairauden eikä sairaus ole selvästi aiheutunut työn ulkopuolisesta altistuksesta.¹⁵⁹ Ammattitaudiksi määrittely ei siis edellytä, että sairaudelle voitaisiin osoittaa yksilöity lähde,¹⁶⁰ mikäli altistava tekijä on lääketieteellisesti siten tunnettu, että sen yleiset vaikutukset ovat tiedossa.¹⁶¹ Homealtistuksen kohdalla tämä edellytys voi tulla ongelmaksi, sillä kosteusvauriomikrobeja on lukuisia erilaisia, eikä kaikkia edes nykyisellä tutkimuksella pystytä määrittelemään. Siten työpaikan sisäilmanäytteistä voi löytyä poikkeavia mikrobeja, mutta niiden vaikutusta terveydentilaan ei ole lääketieteellisesti tutkittu eikä osoitettu. Tällöin diagnoosiin vaadittaisiin ns. tunnettu altiste tai lääketieteellisesti osoitettu syy-yhteys altistavan mikrobin ja sairauden välillä. Altistuksen ja oireilun syy-yhteyden osoittaminen onnistuu kuitenkin vain erittäin harvoin verrattuna siihen ihmisryhmään, joka perusteellisesti tutkitaan.¹⁶² Ammattitaudiksi diagnosointi on usein työntekijän kannalta tärkeää, sillä mikäli sairautta ei pidetä ammattitautina, tapaturmavakuutus ei korvaa sairastumista ja työntekijä joutuu vaatimaan vahingonkorvausta työnantajalta, mikä voi olla pitkä ja hankala prosessi ja päättyä lopulta jopa tuloksettomasti.

¹⁵⁶ Saloheimo, 2002 s.85

¹⁵⁷ Kukkonen – Karmavalo, 2014 s.11

¹⁵⁸ Saloheimo, 2002 s.87

¹⁵⁹ Hallituksen esityksessä HE 277/2014 ehdotetaan säädettäväksi uusi tapaturma- ja ammattitautilaki. Laissa tulisi hallituksen esityksen mukaisesti säätää ”korvausoikeudellisesti keskeisestä lääketieteellisen syy-yhteyden vaatimuksesta”. Kun nykyinen laki ei sinänsä määrittele vaadittavaa syy-yhteyttä, nähtäväksi jää, mikä vaikutus uudella lailla tulee olemaan korvauskäytäntöön.

¹⁶⁰ Koskinen, 2008 s.64

¹⁶¹ Norio-Timonen, 2011 s.45

¹⁶² Ruoppi, 2009

KKO:n ratkaisussa 2001:26 oli kysymys näytön riittävyyden arvioinnista. Tapauksessa on otettu huomioon A:n oma selvitys epoksiallergiasta. Vakuutusyhtiö, Tapaturmavakuutuslautakunta sekä Vakuutusosasto olivat hylänneet A:n korvausvaatimukset. KKO:n ratkaisussa on selvästi nähtävillä ammattitautiasetuksen edellytykset: 1) altistavaa tekijää esiintyy työssä, 2) se riittää aikaansaamaan mainitun sairauden 3) eikä sairaus ole selvästi aiheutunut työn ulkopuolisesta altistuksesta.

Epoksihartsia käytetään pääasiassa 2-komponenttiliimoissa, epoksimaaleissa, rakennusten ja teollisuuden pintapäälysteissä sekä eräissä teollisuusprosesseissa. Työterveyslaitoksen lausunnon mukaan epoksiallergiset henkilöt voivat saada iho-oireita myös ilmajäljenteistä. A on kertonut saavansa iho-oireita epoksiyhdisteistä myös ilmajäljenteistä ja ettei hän kykene sen johdosta työskentelemään rakennusmestarin työssä. Vakuutuslaitos ei ole järjestänyt tapaturmalautakunnan määräämää työkoekielua sen selvittämiseksi, oliko A myös tällä tavalla epoksille allerginen. Myöskään muulla tavoin ei ole osoitettu, että A:lla vastoin kertomaansa ei olisi ilmajäljenteistä epoksiallergiaa. Näin ollen A:n on katsottava riittävästi selvittäneen, että hän on epoksille allerginen myös ilmajäljenteistä. A:lla on siten oikeus lainmukaiseen korvaukseen ammattitautista 31.3.1996 jälkeenkin.

Tapauksen ratkaisussa on huomionarvoista se, että A:lle ei järjestetty tutkimuksia ilmajäljenteisen epoksiallergian osoittamiseksi. Tiedossa oli kuitenkin, että epoksi sinänsä voi aiheuttaa oireita myös ilmajäljenteistä. Painoarvo asetettiin A:n omalle selvitykselle oireilustaan. Tapauksesta ei sinänsä voida vetää johtopäätöksiä homealtistustapausten arviointiin; merkittävää on kuitenkin, että myönteiseen korvauspäätökseen ei sinänsä vaadita aina erityisin tutkimuksin osoitettavaa syy-yhteyttä, minkä kannan ratkaisussaan KKO on myös ammattitautiasetuksen mukaisesti ottanut. Vastaavassa KKO:n ratkaisussa 2014:15 kantaja oli työmatka-ajossa tapahtuneen ojaanajon yhteydessä saanut niskan retkahdusvamman, josta neljän kuukauden päästä seuranneelle aivoinfarktille ei katsottu löytyvän todennäköistä vaihtoehtoista syytä kuin kyseinen työperäinen tapaturma. Myös tässä tapauksessa korvaus oli evätty alemmissa muutoksenhakuasteissa. Tapausten perusteella voi todeta vakuutusyhtiöiden ja muutostenhakulautakuntien vaativan todennäköisempää syy-yhteyttä kuin tapaturmavakuutuslaissa vaaditaan. Tämä on sikäli ongelmallista vahingonkäräjien kannalta, että kun tulkintaa on haettava KKO:lta saakka, oikeusprosessi kestää pitkään ja on psyykkisesti varsin lannistava. On kuitenkin

luultavaa, että KKO:n ratkaisujen tulkinnat heijastuvat – joskin viiveellä – myös alempien muutostenhakuasteiden ratkaisuihin.

Kosteusvauriomikrobien kohdalla ammattitautidiagnoosit ovat muihin ammattitauteihin verrattuna haastavampia. On tärkeää huomata, että näytön puute ei aina merkitse, että väittämä on väärä – kyseessä voi olla myös tieteellisen tutkimuksen puute tai riittämättömyys.¹⁶³ Homealtistumisen seurauksena syntyneiden henkilövahinkojen osalta kysymys on myös siitä, että tutkijoiden kesken on merkittäviä erimielisyyksiä jo julkaistun tutkimuksen laadusta ja varteenotettavuudesta. Myös lainsäätäjät ovat huomanneet ongelman; jo Matti Vanhasen I hallituksen hallitusohjelmassa on kohta, jonka mukaan hallitus pyrkii kiinnittämään huomiota home- ja kosteusvaurioiden ennaltaehkäisemiseen ja parantamaan homevaurioista kärsivien asemaa.¹⁶⁴ Tätä kirjoitettaessa hallitus on antanut esityksensä tapaturmavakuutuslain ja ammattitautilainsäädännön uudistamiseksi kokonaisuudessaan.¹⁶⁵ Uudistettujen lakien on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2016. Nähtäväksi jää, miltä osin uudet lait parantavat ammattitautidiagnoosin saamista homeesta sairastuneiden kohdalla.

Vakuutuslainsäädännön 30 § 1 mom. ja tapaturmavakuutuslain 1:5§ mukaan vakuutuksesta ei makseta korvausta, mikäli sairaus tai tapaturma on aiheutettu tahallisella teolla tai törkeällä huolimattomuudella, tai mikäli vakuutettu on laiminlyönyt yleisesti annettuja turvallisuusohjeita.¹⁶⁶ Vakuutuslakia ei sovelleta lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen, sen sijaan sitä sovelletaan mahdollisiin työnantajan ottamiin vapaaehtoiisiin vakuutuksiin. Tapaturmavakuutuslain 1:5 § on periaatteessa hyvin ankara vakuutettua kohtaan, mutta käytännön korvauslinja myötävaikutusalennuksen tai korvauksen epäämisen suhteen on kuitenkin muodostunut lievemmäksi.¹⁶⁷ Myötävaikutuksen arviointi törkeään huolimattomuuteen tai jopa tahallisuuteen asti homealtistustapauksessa lienee lähinnä teoreettista, jolloin

¹⁶³ Nordman ym. 2007 s.911-916

¹⁶⁴ Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. www.valtioneuvosto.fi/documents

¹⁶⁵ HE 277/2014

¹⁶⁶ Mm. Parviainen ym s.153

¹⁶⁷ Ahteensivu, 2006 s.393

käytännössä vakuutusyhtiön myöntämiä korvauksia ei näillä perusteilla juurikaan lasketa.¹⁶⁸

5. TYÖNANTAJAN VASTUUN RAJOITUKSET

Työturvallisuuslain 2:8 §:ssä työnantajan varsin suurta vastuuta työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä on rajoitettu epätavallisilla ja ennalta arvaamattomilla olosuhteilla, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa, ja poikkeuksellisilla tapahtumilla, joiden seurauksia ei olisi voitu välttää huolimatta kaikista aiheellisista varotoimista. Tätä vastuunrajoitussäännöstä sovelletaan ratkaistaessa, onko työnantaja vastuussa työntekijälle aiheutuneesta vahingosta. Mahdollisessa vahingonkorvausoikeudenkäynnissä työnantajan tulee vedota vastuunrajoitussäännökseen, mikäli hän katsoo sen tarpeelliseksi. Jos vastuunrajoitussäännöksen katsotaan soveltuvan, työnantajalle ei voida asettaa vahingonkorvausvelvollisuutta, ellei tapauksen katsota kuuluvan ankaran vastuun piiriin.

Sopimusoikeudessa erilaiset vastuunrajoitusehdot ovat sopimuksia laadittaessa yleinen käytäntö. Työoikeudessa työnantaja ei voi rajoittaa vastuutaan työntekijän turvallisuudesta ja terveydestä; työsopimuslain 13:6 § mukaan ”sopimus, jolla vähennetään työntekijälle tämän lain mukaan tulevia oikeuksia ja etuja, on mitätön, ellei tästä laista johdu muuta”. Lainsäädäntö antaa kuitenkin mahdollisuuden sopia vastuunrajoituksista työntekijän hyväksi.

Vastuunrajoituksen soveltuvuutta arvioitaessa on määriteltävä, mitä tarkoitetaan epätavallisilla ja ennalta arvaamattomilla olosuhteilla ja poikkeuksellisilla tapahtumilla.

¹⁶⁸ Ahteensivu, 2006 s.386-406 on todennut muun muassa, että myötävaikutuksen huomioon ottaminen vakuutuskorvausta määriteltäessä voi perusturvakysymyksenä olla vain henkilön siirto järjestelmästä toiseen silloin, kun vakuutuskorvauksen määrä on niin alhainen, että henkilön sosiaaliturva olisi joka tapauksessa järjestettävä esimerkiksi toimeentulotuen avulla. Nykyisessä järjestelmässä on kuitenkin selvää, että luottamus vakuutusinstituutiota kohtaan perustuu paljolti siihen, kuinka oikeudenmukaiseksi vakuutusentajat ja vakuutetut kokevat korvausten määräytymisen ja niiden suhteen vakuutusmaksujen määrään. Mikäli korvausperusteet olisivat hyvin väljät, kansalaisten kiinnostus osallistua vakuutusten kustannuksiin vakuutusmaksuja maksamalla saattaisi heiketä huomattavasti. Myös työeläkelaiissa on työkyvyttömyyseläkkeen alentamisperusteena työntekijän tahallisuus työkyvyttömyyden aiheuttamisessa, mutta käytännön korvauslinjaksi on muodostunut, että alennuksia ei juurikaan tehdä.

Yleisten periaatteiden mukaisesti ketään ei voi asettaa vastuuseen vahingosta, jota hän ei ole voinut ennakoida. Työnantajien kohdalla vaatimustaso on kuitenkin varsin korkea.¹⁶⁹ Muualla lainsäädännössä esimerkiksi ympäristönsuojelulaissa ennalta varautuminen on tärkeä osa lain asettamia velvoitteita. Kun laki velvoittaa toiminnanharjoittajan varautumaan ennakolta mahdollisiin onnettomuuksiin ja poikkeuksellisiin tilanteisiin, ennakoitavuudella on suurempi sisältö vastuuta määriteltäessä kuin pelkästään vahingonkorvauslain säännöksiä tarkasteltaessa.

Työturvallisuuslain perusteluissa¹⁷⁰ määritellään työnantajan huolehtimisvelvollisuuden lähtökohdaksi se, että työnantajan tulee olla tietoinen työpaikan ja harjoittamansa toiminnan haitta- ja vaaratekijöistä. Tähän liittyy työturvallisuuslain 8:4 §, jonka mukaan työnantajan tulee jatkuvasti tarkkailla työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta, sekä saman lain 2:10 §, jonka mukaan työnantajan tulee työn luonne huomioon ottaen järjestelmällisesti selvittää ja tunnistaa työhön liittyvät vaaratekijät sekä arvioida niiden merkitys työntekijöiden terveydelle ja turvallisuudelle. Vaaran laadun selvittämiseen kuuluu työnantajan arvio riskin realisoitumisen mahdollisuudesta sekä sen seurauksen merkityksestä työntekijöille.¹⁷¹ Mikäli työnantajalla ei itsellään ole riittävää asiantuntemusta, hänen tulee lain mukaan käyttää apunaan asiantuntijaa. Kosteusvaurioista sekä työpaikkakiinteistölle että työntekijöille aiheutuvat haitat ovat tyypillisesti asiantuntija-apua vaativia. Ensisijaisena asiantuntija-apuna työntekijöille aiheutuvien oireiden suhteen toimii yleensä työterveyshuolto, jonka tulisi haittojen ilmetessä tehdä arviointikäynti työpaikalla sekä osallistua aktiivisesti tilanteen selvittämiseen asiantuntemuksellaan.¹⁷²

Kun laissa on säädetty työnantajan velvollisuudesta selvittää vaarat, tuottamusarviointi on epäilemättä tiukempi kuin ns. yleisessä tuottamusarvioinnissa; kysymys ei ole pelkästään siitä, onko työnantajalla ollut kyky ja tilaisuus havaita tietty riskitekijä, vaan työnantajalla on lisäksi ollut velvollisuus selvittää työympäristöön liittyvät vaarat.¹⁷³ Työnantaja ei näin voi vedota vahinkotilanteessa epätavallisiin ja ennalta arvaamattomiin olosuhteisiin, mikäli hän olisi asianmukaisesti selvittämis- ja

¹⁶⁹ Hietala – Hurmalainen – Kaivanto, 2009 s.97

¹⁷⁰ HE 59/2002

¹⁷¹ Saloheimo, 2006 s.83

¹⁷² STM selvityksiä s. 53

¹⁷³ Saloheimo, 2006 s.87

tarkkailuvelvoitteensa täyttäessään havainnut riskitekijän. Kosteusvaurioiden luonteeseen kuuluu, että ne kehittyvät hitaasti pitemmän ajan kuluessa.¹⁷⁴ Lähtökohtaisesti voitaneen olettaa, että huolellinen työnantaja havaitsisi tällaiset vauriot tarpeeksi ajoissa tai osaisi epäillä niitä työntekijöiden oireiden perusteella. Siten työnantaja ei useinkaan voisi vedota siihen, että vahinko on johtunut niin epätavallisista ja ennalta arvaamattomista olosuhteista, että hänellä ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa tilanteeseen.

Ennalta arvattavuuden arviointi on jossain määrin sidoksissa sekä tuottamus-¹⁷⁵ että syy-yhteysarviointiin.¹⁷⁶ Mikäli vahingon katsotaan olevan ennalta arvattavissa, usein tuottamus ja syy-yhteys on osoitettavissa. Edellä on käsitelty Saloheimon työturvallisuuslain tulkintaa, jonka mukaan työnantajan tuottamuksellinen menettely riittää syy-yhteyden osoittamiseen, mikäli ilmenee sellainen seuraus, jonka suojaksi työturvallisuusnormi on annettu. Näin työturvallisuuslaki antaa sinänsä työntekijälle suuremman suojan kuin vahingonkorvausoikeuden opit, jotka painottavat syy-yhteyden tieteellistä tutkintaa. Saloheimo ei kuitenkaan ota kantaa siihen, onko kyseessä työturvallisuuslain tulkinta kokonaisuutena vai pelkästään tapaukseen liittyvä yksittäinen normi: jos työnantaja laiminlyö esimerkiksi kosteusvaurion korjaamisen minkä seurauksena työntekijät altistuvat homeelle, mutta varsinainen vahinko syntyykin muiden, ennalta arvaamattomien työolosuhteiden johdosta? Tällöin on työnantajan oikeussuojan vuoksi syytä kallistua kannalle, jonka mukaan syy-yhteyden osoittaessa varsin ilmeisesti toisen tapahtumakulun, vahinkoa ei mekaanisesti lueta työnantajan laiminlyönnin aiheuttamaksi.

KKO:n ratkaisussa 2014:75 on vahinkotapahtumaa pidetty ennalta arvaamattomana, kun ammattitaitoinen työntekijä on toiminut ohjeistuksen vastaisesti ja vahinko on syntynyt tämän johdosta. Vastuussa olevat henkilöt olivat huolehtineet työturvallisuudesta asianmukaisesti. Kiistatta on selvää, että tällaisessa tapauksessa työntekijän toiminta on sillä tavalla ennalta arvaamatonta ja yllättävää, että työnantaja ei siihen voi ennalta varautua eikä hänellä ole tilanteessa vaikuttamismahdollisuutta.

¹⁷⁴ Mm. Tampereen teknillisen korkeakoulun julkaisu *Opas kosteusongelmiin – rakennustieteellinen, mikrobiologinen ja lääketieteellinen näkökulma* (1998) antaa lukijalle perustietoa kosteusvaurioista.

¹⁷⁵ Hemmo, 2002 s.105

¹⁷⁶ Virtanen, 2011 s.343

Työnantajan opastus ja ohjeistus on siten merkittävä tekijä ennalta arvaamattomuutta määriteltäessä. KKO:n ratkaisun 2013:56 mukaan mikäli työnantaja on kuitenkin laiminlyönyt valvoa ohjeiden noudattamisen ja näin sallinut työturvallisuusmääräysten vastaisen olotilan jatkua, ohjeiden vastainen menettely ja siitä johtuva vahinko ei ole ennalta arvaamaton.

Milloin työntekijän homealtistuksesta seuraava oireilu ja sairastuminen voi olla ennalta arvaamatonta tai poikkeuksellista? Mikäli kosteusvaurion olemassaolo huomataan myöhään eikä sairastunut työntekijä ole itsekään yhdistänyt oireitaan homealtistukseen – asianmukaisesta työterveyshuollon yhteistyöstä huolimatta – eikä työnantajan toiminnassa ole työturvallisuuslain näkökulmasta muutoinkaan moitteen sijaa, vakavaakin sairastumista voinee pitää sellaisena vahinkona, johon työnantaja ei ole voinut vaikuttaa. Ennalta arvaamattomuus ja poikkeuksellisuus vastuun rajoituksina eivät koske tapausta, jossa jo edellä käsitelty ankara vastuu tulee sovellettavaksi. Mikäli tapauksessa kuitenkin sovelletaan tavanomaisesti normaalia tuottamusperusteista vastuuta, työnantajalta edellytetään työturvallisuuslain mukaisen toimintansa osalta puhtaita papereita ja vahingolta ennakoimattomuutta – objektiivisesti arvioituna. Vahinko voitaneen hyväksyä ennalta arvaamattomaksi ainakin silloin, kun sekä työntekijä, työnantaja ja työterveyshuolto eivät ole osanneet yhdistää oireita mahdolliseen homealtistukseen, vaan oireet ovat olleet tyypillisen kausiflunssan tapaisia ja siten vaikeasti erotettavissa tavallisista epidemioista.¹⁷⁷ Työterveyshuollon rooli on tässä merkittävä; työterveyshuolto toimii työturvallisuuslain mukaisena asiantuntija-apuna työolosuhteita arvioitaessa, eikä työnantajalta ole kohtuullista edellyttää enempää tietämystä ja osaamista kuin huolellisesti valitulta asiantuntijalta.¹⁷⁸ Mikäli työterveyshuolto on laiminlyönyt työnantajan ja työterveyshuollon tuottajan välisessä sopimuksessa määriteltyjä velvoitteita, kyseeseen voi joissakin tapauksissa tulla asiantuntijan eli työterveyshuollon mahdollinen korvausvastuu työnantajalle.

¹⁷⁷ Nordman ym. 2007 s.913

¹⁷⁸ Kuikko, 2002 s.50

6. KORVAUKSEN SOVITTELU

6.1. Työntekijän myötävaikutus vahingon syntyyn

Vahingonkorvauslain 6:1 § sisältää pääsäännön, jonka mukaan korvausta voidaan sovittaa kohtuuden mukaan, jos vahingonkärsijä on myötävaikuttanut vahinkoon. Saarnilehdon mukaan VahL:n säännöksessä ei ole kysymys sinänsä kohtuusperiaatteesta vaan *lojaliteettiperiaatteesta*; sopimusoikeudessa sillä tarkoitetaan velvollisuutta ottaa huomioon vastapuolen edut kohtuullisessa määrin. Vahingonkärsijällä on siten velvollisuus rajoittaa mahdollisuuksiensa mukaan sitä vahinkoa, josta vahingonaiheuttaja on vastuussa.¹⁷⁹

Hemmo¹⁸⁰ on käsitellyt myötävaikutusta seuraavasti: vahingonkärsijän velvollisuus rajoittaa vahinkoa, vahingonkärsijän erityinen vahinkoalttius sekä vahingonkärsijän suostumus ja tietoinen riskinotto. Myötävaikutuksen sisällön tarkempi selvittäminen on jäänyt oikeustieteen ja oikeuskäytännön varaan. Vahingonkärsijän myötävaikutuksessa on kysymys hänen omasta moitittavasta menettelystään vahinkoon johtaneessa tapahtumaketjussa.¹⁸¹ Myötävaikutus voi kohdistua tuottamukselliseen menettelyyn ennen vahingon syntyä ja sen jälkeen.¹⁸² Myös tältä osin arvioidaan syy-yhteyden olemassaolo vahingonkärsijän toiminnan ja vahingon välillä yleisten kriteerien mukaisesti.¹⁸³ Sopimusperusteisessa vastuussa kysymys on yleensä laiminlyönnistä rajoittaa vahingosta syntyviä seurauksia¹⁸⁴ ns. *torjuntavastuun*¹⁸⁵ mukaisesti. Virtasen mukaan tuottamusarviointi on vahingonkärsijän osalta normaalia tuottamusarviointiakin tapauskohtaisempaa; olisiko ”huolellinen vahingonkärsijä” toiminut toisin ja siten vähentänyt vahinkoa. Arvioinnissa otetaan huomioon juuri tietyn vahingonkärsijän kyky torjua tai rajoittaa vahinkoa.¹⁸⁶ Virtanen kuitenkin painottaa myös vahingonaiheuttajan tuottamusastetta suhteessa vahinkoa kärsineen tuottamukseen. Mikäli vahinko on

¹⁷⁹ Mähönen, 2000 s.127-129 (teoksessa Saarnilehto, Ari: Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet)

¹⁸⁰ Hemmo, 2005 s.212 - 217

¹⁸¹ Virtanen, 2011 s.512

¹⁸² Hemmo, 2005 s.207 ja 317, Virtanen, 2011 s.512, Ståhlberg – Karhu, 2013 s.12 ja 454

¹⁸³ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.455

¹⁸⁴ Hemmo, 2005 s.317

¹⁸⁵ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.454 Torjuntavastuulla voidaan kuvata sitä velvoitetta, joka jokaisella on oman vahinkonsa ehkäisemiseen.

¹⁸⁶ Virtanen, 2011 s.513

aiheutettu tahallisesti ja vahinkoa kärsineen tuottamus jää vain lieväksi, Virtasen mukaan korvauksen sovitteluun ei olisi perustetta.¹⁸⁷

Hemmo¹⁸⁸ on vertaillut Ruotsin vahingonkorvauslainsäädäntöä Suomen vastaavaan; Ruotsin lainsäädännössä on linjattu, että törkeää huolimattomuutta lievempi myötävaikutus ei henkilövahinkotapauksissa supista oikeutta korvaukseen. Vaikka Suomessa vastaavaa linjausta ei ole tehty ja lieväkin myötävaikutus voidaan ottaa huomioon, Hemmon mukaan vahinkolajille voidaan harkinnassa antaa tietynlainen painoarvo. Myös Ståhlberg ja Karhu tukevat tulkintaa, jonka mukaan henkilövahingoissa voidaan vahingonkärsijän omalta tuottamukselta lähtökohtaisesti edellyttää enemmän kuin muissa vahingoissa, jotta se otettaisiin myötävaikutuksena huomioon. Jos myötävaikutuksen laatu on vähäinen, vahingonkorvausta ei välttämättä alenneta.¹⁸⁹ Korvauksen määrän vähentäminen on yleensä syytä olla sitä voimakkaampaa, mitä suurempi vahingonkärsijän tuottamus on korvausvelvolliseen kohdistuvaan moitteeseen verrattuna.¹⁹⁰ Jos kuitenkin vahinkoa kärsineen tuottamuksellinen menettely johtuu toisesta henkilöstä, myötävaikutus ei aina oikeuta korvauksen sovitteluun.¹⁹¹ Näin esimerkiksi työnantajan painostus ja kehotus myötävaikuttavaan toimintaan voidaan katsoa työnantajan puolella olevaksi tuottamukseksi eikä sen siten tulisi vaikuttaa korvauksen määrää alentavasti. Mikäli työntekijä altistuu homeille työpaikallaan, myötävaikuttavana toimintana voitaneen pitää ainoastaan jatkuvaa työskentelyä altistavassa ympäristössä, mihin taas työnantaja voi ja mihin hänen tulee vaikuttaa oman työnjohtovaltansa ja työturvallisuuslain velvoitteiden mukaan. Sen sijaan piittaamaton ja painostava suhtautuminen voi aiheuttaa sen, että työntekijä ei työpaikkansa menettämisen pelossa uskalla jäädä sairauslomalle tai ajaa muuten omaa etuaan työpaikalla. Tätä ei edellä esitetyn mukaisesti voida pitää sellaisena myötävaikuttavana tuottamuksena, joka olisi syy korvauksen sovittelulle.

¹⁸⁷ Virtanen, 2011 s.515-516

¹⁸⁸ Hemmo, 2005 s.209

¹⁸⁹ Ståhlberg – Karhu, 2013 s.458

¹⁹⁰ Parviainen, 2010 s. 72

¹⁹¹ Saarnilehto, 2007 s. 179 viittaa tapaukseen KKO 1998:46, jossa kysymys uhrin koskettamisesta häntä kohti osoittaneeseen, ladattuun aseeseen, jonka seurauksena ase oli lauennut. Uhrin ei katsottu myötävaikuttaneen omalla toiminnallaan aseiden laukeamiseen.

KKO:n ratkaisussa 1999:124 ja hovioikeuden vastaavassa tuomiossa on mielenkiintoisella tavalla pohdittu myötävaikutuksen merkitystä korvauksen määräämiseen. Kysymys oli ympäristövahingosta, jossa hiekkapuhallustyön aiheuttama pöly oli puutteellisen suojauksen perusteella levinnyt ympäristöön ja myös kantajana olevan A:n henkilöautoon. A oli havainnut autonsa likaantuneen, mutta käyttänyt autoa normaalisti. Kahden viikon sisällä A oli joutunut hakeutumaan useaan otteeseen lääkäri- ja sairaalahoitoon hänelle aiheutuneiden oireiden vuoksi. A vaati vahingonkorvauksia hänelle aiheutuneesta kivusta, särystä, kuluista ja ansionmenetyksistä. Hovioikeudessa käräjäoikeuden myöntämät korvaukset kumottiin sillä perusteella, että A oli lähtenyt ajamaan autolla havaittuaan sen pölyiseksi, jatkanut sen käyttöä vielä silmä- ja kurkkuoireiden alettua ja jatkanut työskentelyä vielä sairastuttuaan. Näin A oli HO:n mukaan myötävaikuttanut hänelle aiheutuneisiin vahinkoihin. KKO:n tuomitsema korvaussumma soviteltiin puoleen A:n myötävaikutuksen perusteella. Yksi KKO:n jäsen ei katsonut A:n toiminnassa olevan myötävaikutusta. Kyseessä oli myös myötävaikutuksen merkitys ankaran vastuun tapauksessa.

Mähönen on tapausanalyysissään¹⁹² todennut, että tapauksessa oli nähtävillä kaksi eriävää linjaa: HO:n enemmistö ja yksi KKO:n jäsen puolsivat tulkintaa, jonka mukaan ankaran vastuun tilanteissa vahingonkärsijän myötävaikutus poistaa kokonaan vahingonaiheuttajan korvausvelvollisuuden. KKO:n enemmistö taas omaksui huolimattomuussäännön, jonka mukaan vahingonaiheuttajan ankara vastuu ei kokonaan poistu vahingonkärsijän myötävaikutuksen johdosta. Lisäksi kantajalle aiheutuneet oireet olivat hänen kannaltaan yllättävä ja ennalta arvaamaton pölyn aiheuttama seuraus.

Tapauksesta voidaan tutkielman aiheeseen johtaa jo edellä sivuttu, mielenkiintoinen näkökulma: mikä merkitys työntekijän sinnikkäällä työnteolla ja työpaikalla oleskelulla on silloin, kun työntekijä selvästi havaitsee oireidensa olevan yhteydessä työpaikkaan ja pahentuessa ajan kuluessa? Mikäli työntekijä huomaa oireidensa johtuvan työolosuhteista eikä työnantajataho toimi asianmukaisesti, tosiasiallisesti työntekijä joutuu lopulta usein usein irtisanoutumaan, koska ei kykene enää oleskelemaan saati työskentelemään työtiloissa.¹⁹³ Työntekijän mahdollisen myötävaikutuksen arvioinnin

¹⁹² Mähönen, 2000 s.239-263

¹⁹³ Homepakolaiset.fi/tarinat

pohjaksi on syytä käsitellä työsopimussuhteen merkitystä ja sen asettamien velvoitteiden tasapainoa työntekijän ja työnantajan näkökulmista.

Työntekijällä on työnantajaa kohtaan erilaisia velvoitteita, joista työntekovelvoite on tärkein. Työntekijällä on työnantajan kanssa voimassa oleva työsopimus, ja sopimusoikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti molemmat osapuolet ovat velvollisia noudattamaan sopimusta. Sopimusten sitovuuden periaatetta voidaan pitää koko sopimusoikeuden ja oikeusjärjestyksenkin kulmakivenä – järjestäytyneen yhteiskuntaelämän kannalta tämän periaatteen rikkoutuminen voisi muodostua kohtalokkaaksi.¹⁹⁴

Sopimus sitoo, kunnes se lakkaa olemasta voimassa. Sopimuksen voimassaoloaikana osapuolet ovat sidottuja toisen osapuolen tahtoon sopimuksen sisällön mukaisesti.¹⁹⁵ Työntekijä ei voi pelkän oman harkintansa mukaisesti jättäytyä pois töistä, tehdä hänelle kuulumattomia töitä tai tehdä työsuorituksia vain valintansa mukaan, mikäli hänelle ei ole sopimuksessa näitä oikeuksia annettu. Siten työntekijä ei voi myöskään oman harkintansa mukaan ilmoittaa esimerkiksi tekevänsä töitä kotona, koska hänelle tulee työpaikalla hengitystieoireita. Mikäli työntekijä – sinänsä hyvällä ajatuksella – toimii vastoin työsopimuksen määräyksiä, hänelle voi koitua negatiivisia seurauksia sopimusrikkomuksen johdosta. Yleisimmät seuraukset ovat varoitus, työsopimuksen irtisanominen ja purkaminen. Työntekijä voi kyllä estää vahingon syntymisen eroamalla työpaikastaan, mutta työn ja toimeentulon välttämättömyyden kannalta tätä ratkaisua ei voida pitää kohtuullisena.¹⁹⁶

Engblom on kirjoittanut kohtuusnäkökohdista: hänen mukaansa kohtuusnäkökohtien huomioinnissa tulee kuitenkin ottaa huomioon kohtuus sekä työnantajan että työntekijän kannalta. Kun työlainsäädäntö on vahvasti työntekijän asemaa suojaava, esimerkiksi pientyönantajille lainsäädännössä asetetut vaatimukset voivat olla varsin kovia suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin.¹⁹⁷ Tähän epäsuhtaan on otettu kantaa jo EY:n perustamissopimuksessa, jonka 137 artiklan mukaan on vältettävä säätämästä hallinnollisia, taloudellisia tai oikeudellisia rasituksia, jotka vaikeuttavat pienten tai

¹⁹⁴ Saarnilehto, 2005 s.157

¹⁹⁵ Saarnilehto, 2009 s. 5-8

¹⁹⁶ Virtanen, 2011 s. 219

¹⁹⁷ Engblom, 2007 s.24

keskisuurten yritysten perustamista ja niiden kehittämistä. Hallituksen esityksessä työturvallisuuslaiksi otetaan tämä näkökohta huomioon, ja korostetaan perustamissopimuksessa sekä puitedirektiivin 16 artiklassa¹⁹⁸ viitatuissa erityisdirektiiveissä sivuttujen taloudellisten seikkojen olevan osa lain tulkintaa. Lakitekstissä ei taloudellisten seikkojen painoarvoa ole kuitenkaan kirjoitettu näkyviin – kenties on ajateltu, että taloudellisten näkökohtien laintasoisella esittämisellä saataisiin aikaan epätoivottu tulkintavaikutus. Kuitenkin esimerkiksi Siiki¹⁹⁹ korostaa myös suhteellisuusperiaatteen merkitystä: turvallisuustoimenpiteiden vähimmäistasoa määriteltäessä on otettava huomioon ja toisiinsa suhteutettava sekä terveyden ja turvallisuuden että teknisen ja taloudellisen tarkoituksenmukaisuuden vaatimukset. Suhteellisuusperiaatteen käyttöalaa arvioitaessa on syytä pohtia, olisiko sen sisällöstä säädettävä tarkemmin lain tasoisesti, mikäli taloudelliset ja tekniset näkökohdat voidaan työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden kustannuksella ottaa edes joltakin osin huomioon. Työntekijöiden terveys tai turvallisuus ei saisi heikentyä taloudellisten näkökohtien huomioon ottamisen seurauksena; työturvallisuuslain mukaan työnantajan on huolehdittava työntekijöiden terveydestä ja turvallisuudesta ”tarpeellisin toimenpitein”. Näin myös pk-yrityksen työnantajan on mukautettava toimintansa siten, että tarpeelliset toimenpiteet on mahdollista järjestää.

Työntekijällä on myös työsopimus- ja työturvallisuuslakien nojalla asetettuja sivuvelvoitteita. Kairinen²⁰⁰ nimeää tällaiseksi velvoitteeksi mm. uskollisuusvelvoitteen, joka sisältää työsopimuslaista johtuvan lojaliteettiperiaatteen: ”Työntekijän on toiminnassaan vältettävä kaikkea, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olevalta työntekijältä kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa”. (TSL 3:1 §) Myös työturvallisuuslain 4 luvussa työntekijälle asetetaan velvoitteita, jotka koskevat työpaikan turvallisuutta ja terveyttä. Näiden velvoitteiden pohjalta työntekijän tulee myös omalta osaltaan huolehtia työpaikan ja muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä – työntekijä ei ole pelkästään suojelun kohde, vaan hänen tulee myös omalta osaltaan toimia terveellisen ja turvallisen työympäristön ylläpitämiseksi.

¹⁹⁸ Neuvoston direktiivi 89/391/ETY

¹⁹⁹ Siiki, 2010 s. 35

²⁰⁰ Kairinen, 2009 s. 268-269

Vahingon ilmetessä ja mahdollista korvausta ja sen määrää arvioitaessa on asetettava vastakkain työntekijän ja työnantajan velvollisuudet ja oikeudet. Kun edellä on käsitelty työnantajan velvollisuuksien kytkeytyvän pääosin työturvallisuuslain mukaiseen vaatimustasoon, on huomattava, että työturvallisuuslaissa asetetaan myös työntekijälle velvollisuuksia. Tärkein velvollisuus on luonnollisesti työnantajan määräysten ja ohjeiden noudattaminen 4:18 § mukaisesti. Lisäksi työntekijän tulee noudattaa työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuden ja terveyden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä käytettävissä olevin keinoin huolehtia omasta ja muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä. Työntekijän tulee viipymättä tehdä ilmoitus työolosuhteissa havaitsemastaan viasta tai puutteellisuudesta, joka voi aiheuttaa vaaraa työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Työntekijälle on myös annettu oikeus pidättäytyä työstä, mikäli työnteko aiheuttaisi hänelle tai muille työntekijöille vakavaa vaaraa.

Työntekijän työturvallisuuslain mukaisten velvollisuuksien toteuttamista voidaan pitää lähtökohtana myötävaikutuksen arvioinnissa.²⁰¹ Mikäli työntekijä jättää esimerkiksi ilmoittamatta työnantajalle havaitsemistaan selkeistä kosteusvaurioiden merkeistä, tämä voidaan ottaa huomioon, kun työnantajan velvoitteiden laiminlyöntiä arvioidaan. Työntekijällä on henkilökohtainen intressi vauriosta ilmoittamiseen viimeistään siinä vaiheessa, kun hän alkaa altistuksen seurauksena oireilemaan – mutta mikäli katsotaan, että työntekijä on piittaamattomuuttaan jättänyt ilmoittamatta selkeästä viasta, jonka seurauksena esimerkiksi kiinteistön rakenteet ovat päässeet vaurioitumaan, kyseeseen voi tulla työntekijän vahingonkorvausvastuu työnantajalle vahingonkorvauslain 4:1 §:n mukaisesti.²⁰² Työntekijän menettely voidaan tällaisessa tilanteessa katsoa myös myötävaikutukseksi omaan sairastumiseen – ja tällöin myötävaikutus tulee suhteuttaa työnantajaa koskeviin työturvallisuuslain velvoitteisiin ja työnantajan niiden mukaisiin toimenpiteisiin.

Työturvallisuuslain säännökset velvoittavat työntekijän omasta puolestaan rajoittamaan työpaikalla ja työolosuhteiden johdosta syntyvää vahinkoa. Vaikka työnantajalla on työnjohto-oikeutensa ja valtansa puolesta paremmat mahdollisuudet riskien kokonaishallintaan, työturvallisuuslain edellyttämä yhteistoiminta työntekijän ja

²⁰¹ Saloheimo, 2006 s.202

²⁰² Työntekijän korvausvastuusta mm. Moilanen, 2005 s.122-124

työnantajan välillä tukee jo tutkielmassa aiemmin sivuutettua, oikeuskirjallisuudessa esitettyä Pöyhösen²⁰³ kantaa ns. vastavuoroisuusmallista: kaikilla on perusvelvollisuus jatkuvaan haittojen ja vahinkojen minimointiin. Tällöin tuottamuksen ja vahingon aiheuttamisen painoarvo vastuun edellytyksenä laskee välilliseksi kriteeriksi ja johtavana periaatteena toimii varovaisuusperiaate – tilanteessa tulee harkita, ovatko osapuolet noudattaneet tilanteen vaatimaa huolellisuutta ja varovaisuutta. Kokonaisarvioinnissa tulee punnita, mitä yhteisöllisiä hyötyjä tai haittoja vahingonaiheuttajan toimintaan lukeutuu; yksittäinen ongelma asetetaan ikään kuin kehyksiin suuremman yhteisöllisen arvioinnin taustalle. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, millaiset vaikutusmahdollisuudet osapuolilla on riskien ja oman korvausasemansa hallintaan. Pöyhönen käyttää tässä termejä *tilannehallinta* ja *toimintahallinta*. Tilannehallinta on sillä, joka voi läheisemmin vaikuttaa vahinkotilanteen syntymiseen – toimintahallinta sillä, joka yleisesti ottaen voi päättää toiminnan harjoittamisesta.²⁰⁴ Toimintahallinta kuuluu työnantajan ja työntekijän suhteessa työnantajalle, tilannehallinta voi tapauksesta riippuen olla joko työntekijällä tai työnantajalla. Homealtistustapauksissa varsinaiset vahingon estämistoimenpiteet kuuluvat työlainsäädännössä lähes pääsääntöisesti työnantajalle lukuun ottamatta eräitä työntekijällä olevia velvollisuuksia (kuten ilmoitusvelvollisuus viasta tai puutteesta), joten yleisesti ottaen voidaan todeta sekä tilanne- että toimintamahdollisuuden olevan työnantajalla. Tämä ei kuitenkaan koske vahingon minimoimistoimenpiteitä tietyiltä osin; tilannehallinta esimerkiksi hoitoon hakeutumisen tai uuden koulutuksen osalta on lähes kokonaan työntekijällä. Siten vastavuoroisuusmalli hakee yksittäiseen tapaukseen optimaalisinta ratkaisua – vaikutusmahdollisuuksien tietynlaista painottumista ei voida yleistää kaikkiin tapauksiin, joskin työlainsäädännöllä on asetettu jo valmiiksi raamit, joiden sisällä työntekijän ja työnantajan asemaa arvioidaan.

Tulkintaa voi nykyisen lainsäädännön valossa soveltaa työnantajan ja työntekijän suhteeseen silloin, kun varovaisuuden lähtökohdaksi otetaan työturvallisuuslain vaatimat velvoitteet – muuten esimerkiksi työntekijän näkökulmasta voi olla epävarmaa, kuinka pitkälle menevää ”uhrautumista” työnantajan hyväksi vaaditaan esimerkiksi vahingon ennalta ehkäisemisessä. Vahingosta aiheutuvien haittojen

²⁰³ Pöyhönen, 1999 339-340

²⁰⁴ Pöyhönen, 1999 s.341-250

minimoinnissa voitaneen mennä pitemmälle: työntekijältäkin voidaan olettaa varsin laajaa huolellisuutta sen suhteen, että vahingon seurauksena ilmenevät haitat saadaan rajoitettua mahdollisimman vähäiseksi. Myös Hemmon mukaan lähtökohtana vahingonkäräjien myötävaikutusarvioinnille on se, että jokaisen tulee toimia normaalin huolellisesti omien etuusiensa suojaamiseksi.²⁰⁵ Esimerkiksi mikäli työntekijä ei hakeudu oireidensa vuoksi työterveyshuoltoon tai muuhun hoitoon, tätä voitaneen joiltakin osin pitää vahingonkäräjien myötävaikutuksena²⁰⁶ ja sitä kautta korvausta alentavana määränä. Vahingonkäräjien pitää kuitenkin ymmärtää olevansa hoidon tarpeessa, jotta menettelyä voitaisiin pitää myötävaikutuksena.²⁰⁷ Työnantaja ei välttämättä osaa edes epäillä sisäilmaongelmaa, mikäli työterveyshuollon kautta ei tule tietoa siihen viittaavista oireista – ja työntekijän oireita ei tällöin osata hoitaa sisäilmaongelman aiheuttamina, vaan ne voidaan yhdistää esimerkiksi normaaliin kausiflunssaan.

Työntekijällä voi olla myös velvollisuus hakeutua ja tarvittaessa uudelleen koulututtua sellaiseen työhön, jota hän pystyy tekemään.²⁰⁸ Mikäli työntekijä ei osoita aktiivisuutta tältä osin, esimerkiksi menetettyjä ansiotuloja ei välttämättä voida laskea korvaussummaan täydeltä määrältään.²⁰⁹ Saarnilehdon mukaan väliaikaisen työn hankkimiselle ei voida kuitenkaan asettaa pitkälle meneviä vaatimuksia – lähtökohtana tulisi olla, että työntekijän ei lyhyeksi ajaksi tarvitse etsiä itselleen uutta työtä.²¹⁰ Homealustustapauksissa ongelmana voi kuitenkin olla ääritapauksessa työntekijän herkistyminen mikrobeille niin pahasti, että lähes mikä tahansa sisätiloissa tehtävä työ saa oireilun alkamaan. Tällöin voidaan katsoa, että työntekijän tulisi mahdollisuuksien mukaan uudelleen koulututtua esimerkiksi pääosin ulkona tehtävään työhön.²¹¹

Työturvallisuuslain 4 luvun 23 § mukaan työntekijälle on annettu oikeus pidättäytyä työstä, mikäli siitä aiheutuu vakavaa vaaraa hänen turvallisuudelleen tai terveydelleen.

²⁰⁵ Hemmo, 2005 s.208

²⁰⁶ Hemmo, 2005 s.213

²⁰⁷ Saarnilehto, 2007 s.180

²⁰⁸ Hemmo, 2005 s.212

²⁰⁹ VahKorvL:n 5:2a§ mukaan korvauksen lähtökohdaksi otetaan arvio ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut, vähentäen summasta kuitenkin mm. tulo, jonka hänen arvioidaan vastaisuudessa saavan ottaen huomioon hänen työkykynsä, koulutuksensa, mahdollisuutensa uudelleen koulututtumiseen ym.

²¹⁰ Saarnilehto, 2007 s.135

²¹¹ Ansiotulojen menetysten määrää arvioidaan esimerkiksi ratkaisussa KKO:2014:97

Yleisesti ottaen työntekijän oikeus työnteosta pidättäytymiseen voidaan johtaa yleisestä velvoiteoikeudellisesta periaatteesta, jonka mukaan sopimusosapuolella on oikeus pidättäytyä omasta suorituksestaan, kun toinen osapuoli on jättänyt täyttämättä omia velvoitteitaan (ns. *detentio-oikeus*).²¹² Työntekijän asia on tällöin arvioida, onko kyseessä vakava vaara. Mikä tahansa haitta ei näin oikeuta työstä pidättäytymiseen.²¹³ Työntekijälle ei Siikin mukaan saa koitua haittaa hänen käyttäessään oikeuttaan pidättäytyä työstä, mikäli hän on ollut perustellussa ja vilpittömässä mielessä, vaikka asiaa jälkikäteen arvioitaessa tulisikin ilmi toimenpiteen olleen liiallinen tai aiheeton kyseessä olleeseen vaaraan nähden.²¹⁴ Esimerkiksi Saloheimo painottaa enemmän myös työntekijän vastuuta tilanearvioinnissa; edellytysten täytyminen ei kokonaan jää työntekijän subjektiivisen käsityksen varaan. Arvioinnin kriteeriksi tulee asettaa se, voidaanko vaara jälkikäteen katsoa *tuossa tilanteessa perustellusti* vakavaksi. Lähtökohtana on työntekijän näkökulma ja hänellä tilanteessa käytettävissään olleet tiedot – kokonaisuutta arvioidaan objektiivisesti ja työntekijän ratkaisulta edellytetään sellaista huolellisuutta, jota vastaavassa asemassa oleva harkitsevainen työntekijä noudattaisi. Arvioinnin pohjalta ratkaistaan, onko työstä pidättäytyminen täyttänyt lainmukaiset edellytykset. Mikäli toimenpiteen katsotaan olleen aiheeton, työntekijä voi joutua virhearviostaan vastuuseen esimerkiksi palkan menetyksellä työnkeskeytyksen ajalta tai vakavissa tapauksissa, muiden edellytyksien täytyessä kysymykseen voi tulla vahingonkorvausvastuu tai jopa irtisanominen.²¹⁵ Työnantajan oikeussuojan näkökulmasta tilanteen tietynlainen jälkikäteisarviointi on paikallaan – mikäli työntekijä voisi aina oman arvionsa mukaan pidättäytyä työnteosta säännöksen mukaisesti, arvioinnit voisivat johtaa liian kevein perustein päätettyihin työnkeskeytyksiin, mistä koituisi työnantajalle kohtuutonta haittaa.

Mikä on työntekijän työstäpidättäytymisoikeuden merkitys, kun arvioidaan työntekijän velvollisuutta minimoida vahinko? Työntekijällä on oikeus pidättäytyä työstä vakavan vaaran uhatessa, kunnes työnantaja on poistanut työstä aiheutuvat vaaratekijät.

²¹² Saloheimo, 2006 s.139

²¹³ KKO on arvioinut työstäpidättäytymisen perusteettomaksi esimerkiksi tapauksissa KKO 1983 II 144 sekä KKO 1987:25. Edellisessä tapauksessa kysymys oli työpaikalla vallinneesta tavallista korkeammasta lämpötilasta (+28-33 c) , jonka seurauksena työntekijöillä oli ilmennyt väsymystä, haukottelua ja hikoilua. Jälkimmäisessä tapauksessa työntekijä oli kieltäytynyt fyysistä raskasta aiheuttavasta toimenpiteestä, josta työsuojelutarkastuksessa ei oltu katsottu aiheutuvan kuitenkaan mitään haittaa.

²¹⁴ Siiki, 2010 s.82

²¹⁵ Saloheimo, 2006 s.142-143

Saloheimon mukaan vaaran seurausvaikutusten ei tarvitse ilmetä heti,²¹⁶ siten esimerkiksi vakava mikrobeille altistuminen voi olla säännöksen mukainen vakava vaara, vaikka seuraukset eivät näkyisi välittömästi työntekoa jatkettaessa. Koska kyseessä on lainsäädännössä työntekijälle annettu *oikeus* – ei velvollisuus – voidaan pitää lähtökohtana, että työntekijän jättäessä oikeutensa käyttämättä häntä ei voida siitä rankaista. Työntekijälle oikeuden käyttämisen virheellisen arvioinnin seurauksena lankeava riski voi estää työntekijää käyttämästä oikeuttaan silloinkin, kun siihen objektiivisesti arvioiden olisi mahdollisuus.

Varsinaisen myötävaikutuksen lisäksi korvausvastuuta alentavia perusteita voivat olla esimerkiksi ns. loukatun suostumus ja riskin hyväksyminen. Loukatun suostumuksena pidetään sellaista vahingonkärsijän toimintaa, jossa hän suostuu konkreettiseen vahinkoseuraamukseen;²¹⁷ riskin hyväksymällä henkilö sen sijaan suostuu vahinkoseuraamuksen mahdollisuuteen.²¹⁸ Voiko työntekijä toiminnallaan tietoisesti hyväksyä riskin eli sairastumisen mahdollisuuden?

Tietoisien riskinoton merkitys tulee esille esimerkiksi urheilussa. Riskinottoa arvioidaan tällöin lähinnä tuottamuksen kautta. Riskinoton merkitystä on arvioitu myös rikosoikeudessa: mm. Frände jaottelee riskinoton kiellettyyn ja sallittuun riskinottoon. Riskinoton kiellettyvyyden ja sallittavuuden arvioiminen edellyttää sitä, että toiminnan hyödyllisyys ja vahinkoseurauksen todennäköisyys punnitaan toisiaan vasten.²¹⁹ Kielletystäkään riskinotosta huolimatta teko ei ole huolimaton, jos syntynyt vahinkoseuraus ei ole riskin kannalta relevantti. Kun riskin olemassaolo arvioidaan aina jälkeinpäin tietyntyypin seurauksen todennäköisyytenä, seurauksen on oltava arvioitavissa riskinottohetkellä. Mikäli seuraus on erilainen kuin vahingonkärsijä on arvioinut, riskinotolla ei ole merkitystä.²²⁰

Työsopimussuhteessa riskejä ei voida siirtää työsopimuksen vastaisesti toisen osapuolen kannettavaksi. Työnantajan sitoutuessa huolehtimaan työntekijän turvallisuudesta ja terveydestä työturvallisuuslain mukaisesti työnantaja ei voi siirtää työntekijän terveyden

²¹⁶ Saloheimo, 2006 s.141

²¹⁷ Yleinen esimerkki on potilaan suostuminen hänelle tehtävään lääketieteelliseen leikkaukseen: potilas ei voi vaatia vahingonkorvausta lääkäriltä pahoinpitelyn johdosta.

²¹⁸ Hemmo, 1998 s.153

²¹⁹ Frände, 2005 s.99-104

²²⁰ Frände, 2005 s.109

menettämisen riskiä työntekijälle. Vaikka jossakin tapauksessa työntekijä suhtautuisikin riskien siirtoon välinpitämättömästi, lain pakottavista, työntekijää suojaavista säännöksistä voidaan johtaa se ajatus, ettei työntekijä voi suostua häntä sitovasti esimerkiksi ”työskentelyyn omalla vastuulla”. Kysymys jäänee homealtistuksen osalta lähinnä teoreettiseksi; altistuksen aiheuttamat oireet ovat yleensä sen verran haitallisia ja elämänlaatua heikentäviä, että jokaisen altistuneen ensisijainen intressi lienee oman terveytensä suojaaminen.

6.2. Vahingonkorvauksen sovittelu kohtuusperusteilla

Vahingonkorvauksen määrä noudattaa täyden korvauksen periaatetta. Mikäli työntekijä ei saa koko korvausta tapaturmavakuutuslain perusteella vakuutusyhtiöltä, työnantaja voi joutua korvaamaan puuttuvan osan vahingoista.²²¹ Vahingonkorvausoikeudellinen sääntö täydestä korvauksesta ei ole kuitenkaan poikkeukseton, vaan korvausta voidaan tietyissä tapauksissa sovittella. Vahingonkorvauslain 2 luvun mukainen sovitteluharkinta tulee erottaa VahL 6 luvun mukaisesta sovittelusta, jossa vaikuttavana tekijänä ovat jo edellä käsitelty vahingonkäräjän myötävaikutus vahinkoon ja muu vahinkoon vaikuttanut seikka. Kun korvausta sovittellaan kohtuusperusteella, tulee ensin määritellä ”normaalin” korvauksen määrä, jolloin voidaan arvioida, muodostuuko korvaus kohtuuttomaksi.²²²

Vahingonkorvauksen sovittelu on aina tapauskohtaista. Vahingonkorvauksen yleinen sovittelusäännös on VahL:n 2 luvun 1 § 2 momentissa. Sen mukaan vahingonkorvausta voidaan sovittella, jos korvausvelvollisuus katsotaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on kuitenkin aiheutettu tahallisesti, korvauksen alentamiseen vaaditaan erityisiä syitä. Näin ollen sovittelusäännöksessä mainittu korvauksen kohtuuton raskaus ei ole tahallisesti aiheutetuissa vahingoissa sellaisenaan syy, joka riittäisi vahingonkorvauksen sovitteluun. Saarnilehdon mukaan tahallisesti aiheutetun vahingon korvauksen sovittelun edellytyksenä on ensinnäkin se, että korvaus on

²²¹ Hietala-Hurmalainen-Kaivanto, Työsuojeluvastuuopas s.38

²²² Ståhlberg-Karhu, 2013 s.482

kohtuuttoman raskas; vasta toisena arvioidaan, onko säännöksessä tarkoitettuja erityisiä syitä tapauksessa käsillä.²²³ Erityisinä, sovitteluun oikeuttavina syinä on oikeuskäytännössä pidetty mm. pyyteetön toiminta muiden eduksi vailla oman edun tavoittelua sekä vahingonkäräjän kanssa neuvottelemisen etukäteen.²²⁴ Yleisesti ottaen tahallaan aiheutettujen vahinkojen korvauksia ei juurikaan ole sovittelu.²²⁵

Vaikka VahL:n säännökset sovittelusta koskevat ensisijaisesti deliktivastuuta, myös sopimusvastuun katsotaan nykyisin kuuluvan vakiintuneesti kohtuusperusteisen sovittelun piiriin.²²⁶ Tällöin tulee antaa tavallista suurempi painoarvo velallisen sitoutumiselle tietynlaiseen vaihdantaan; kun työnantaja on työsopimuksella sitoutunut ostamaan työntekijältä työpanoksen ja samalla täyttämään omat työnantajalle kuuluvat velvollisuutensa mm. työntekijän terveyden ja turvallisuuden suhteen, vastuu velvoitteiden täyttämisestä on suurempi kuin mitä se olisi ilman sopimusta. Hemmon mukaan sopimusvastuun sovittelulle voidaan antaa suurin käyttöala silloin, kun sopimusrikkomukseen johtaneissa syissä on mukana suoritusesteen kaltaisia tekijöitä – vaikka ne eivät sinänsä olisikaan riittävän voimakkaita vastuun estämiseksi.²²⁷ Työturvallisuusasioissa on kuitenkin huomattava, että työturvallisuuslaissa ennalta arvaamattomat ja yllättävät olosuhteet, joihin työnantaja ei olisi voinut vaikuttaa, on jo rajattu työnantajan vastuun ulkopuolelle. Näin ollen korvauksen sovittelu jonkin muun mahdollisen suoritusesteen perusteella ja sen mukainen työnantajan vastuun alentaminen ei olisi lain tarkoituksen mukaista.

Vahingonkorvauslain esityöt antavat sovittelua koskevalle säännökselle tarkempaa tulkintaa. VahL:n esitöiden²²⁸ mukaan

sovittelusäännöstä olisikin lähinnä käytettävä silloin kun halutaan estää sellaisen lopputuloksen syntyminen, joka olisi vahingonkorvausvelvollisen kannalta selvästi loukkaava tai kohtuuton. Vahingonkorvausvelvollisen toimeentulo ja varallisuus ovat luonnollisesti keskeinen näkökohta tätä arvioitaessa. Kohtuutonta ilmeisesti olisi, jos yksityisen ihmisen huolimattomuuteen perustuva korvausvastuu kokonaan raunioittaisi hänen ja hänen perheensä toimeentulon.

²²³ Saarnilehto, 2001 s.383

²²⁴ KKO 1985 II 157

²²⁵ Saarnilehto, 2001 s.385

²²⁶ Hemmo, 2008 s. 494

²²⁷ Hemmo, 2008 s.496

²²⁸ HE 187/1973

Lisäksi korvauksen sovittelusta on lausuttu seuraavaa:

Kohtuullistamista ei kuitenkaan olisi suoritettava, jos huolimattomuuteen on johtanut taloudellisen edun tavoittelemiseen tähdännyt toisen vaarantaminen. Näin ollen taloudellista toimintaa harjoittavien yhteisöjen osalta ei sovittelu puheena olevan säännöksen nojalla yleensä voi tulla kysymykseen.

VahL:n säännöksessä on erikseen mainittu vahinkoa aiheuttaneen varallisuusolot kokonaisharkintaan vaikuttavana tekijänä. Mikäli vahingon aiheuttajalla on vakuutus, joka korvaa vahingon kokonaan tai osittain, korvauksen sovittelu ei heikon varallisuusaseman osalta tule tältä osin kysymykseen.²²⁹ Koska työnantajan tulee kantaa yritystoiminnasta johtuvat taloudelliset riskit, voidaan ensinnäkin ajatella, että työnantajan ja työntekijän välisessä sovitteluharkinnassa työnantajan varallisuusoloille tulisi antaa tavallista vähemmän painoarvoa. Mikäli työnantaja tuottamuksellisesti aiheuttaisi vahinkoa työntekijälle ja korvausta soviteltaisiin muun muassa yrityksen heikolla tuottavuudella ja siitä seuraavalla työnantajan huonolla varallisuustilanteella, päätös langettaisi työnantajan taloudellisen riskin realisoitumisen työntekijälle työ sopimuksen vastaisesti. Hemmon mukaan vahingonaiheuttajalle aiheutuva liiallinen taloudellinen rasitus on sovitteluharkinnan peruskriteeri ja siten välttämätön – vaikkakaan ei aina yksinään riittävä - edellytys sovittelulle.²³⁰ Mikäli taloudellisen rasituksen kohtuuttomuutta pidetään sovittelun välttämättömänä edellytyksenä, edellä esitetyn mukaisesti sovittelun mahdollisuuden rajaisi pois pelkkä vahingonaiheuttajan asema työnantajana työntekijän ollessa vahingonkärsijä. Esimerkiksi Carlsson ym. katsovat, että työnantajan työntekijälle aiheuttaman vahingon korvausta ei voida kohtuullistaa.²³¹ On kuitenkin huomattava, että vaikka korvausvastuu lankeaisi täysimääräisenä, vahingonaiheuttajan heikko taloudellinen tilanne saattaa aiheuttaa sen, että korvauksia ei maksukyvyttömyyden vuoksi tosiasiaassa pystytä perimään.²³²

²²⁹ Mm. Norio-Timonen, 2007 s.812 ja Ståhlberg-Karhu, 2013 s.478

²³⁰ Hemmo, 1996 s.63

²³¹ Carlsson ym.2014 s.90

²³² Hemmo, 2005 s.220

Myös VahL:n esitöissä on kuitenkin rajattu korvausvastuun sovittelua koskien toisen vaarantamista taloudellisen edun tavoittelun yhteydessä.²³³ Työntekijän ja työnantajan suhteessa on pääsääntöisesti kysymys työnantajan taloudellisen edun tavoittelusta – poikkeuksena voi olla jokin yleishyödyllinen yhteisö, jossa tarkoituksena on tuottaa palveluja ns. nollakatteella. Esimerkiksi KKO:n tapauksessa 2000:58 taloudellisen hyödyn tavoittelua ei kuitenkaan katsottu sovittelun esteeksi, kun teko ei ollut tahallinen, korvausmäärä ylitti vahingonaiheuttajan maksukyvyyn ja vahingon suuruuteen vaikutti osaksi ulkopuolisena tekijänä ennalta arvaamaton ja yllättävä seikka.²³⁴

Työpaikkojen kosteusvauriokorjauksissa säästämistä voidaan pitää taloudellisen edun tavoitteluna työntekijöiden terveyden kustannuksella, jolloin HE:n mukainen tulkinta rajaisi tällaisessa tapauksessa sovittelumahdollisuuden pois. Toinen seikka on, että työnantajan tietoinen toiminta voi jossain tapauksessa ylittää myös tahallisuuden rajan, jolloin sovittelun mahdollisuus poistuu myös siltä osin.

Sopimusoikeudellista korvausvaatimusta on soviteltu vahingonkorvauslaista ilmenevien periaatteiden mukaisesti muun muassa KKO:n ratkaisussa 1985 II 51. Saarnilehdon mukaan vahingonkorvauslain sovittelua koskevat periaatteet soveltuvat silloin, kun vahingonkorvauksesta on säädetty VahL:n ulkopuolisessa laissa viittaamatta VahL:n korvaussääntöihin tai säätämättä erikseen sovittelusta.²³⁵ Työsopimuslain 12 luvun 1 § sisältää yleisen työnantajan ja työntekijän sopimussuhdetta koskevan korvaussäännöksen, mutta se jättää täysin auki vahingonkorvausta koskevat muut seikat. Tämän vuoksi Saarnilehdon tulkinnan sekä myös jaksossa 2.2. käsitellyn mukaan myös vahingonkorvauksen sovitteluun voitaisiin soveltaa VahL:n mukaisia periaatteita. Toisaalta Kairinen on sitä mieltä, että koska vahingonkorvauslaki ei lähtökohtaisesti koske sopimussuhteessa olevien välisiä vahingonkorvaustilanteita, ei työnantajan työntekijälle tahallisesti aiheuttaman vahingon korvaamista koskevaa vastuuta voida

²³³ Mm. Hemmo, 1996 s.18 mainitsee tämän esitöiden kohdan joutuneen arvostelun kohteeksi; mahdollisesti ristiriidassa VahL:n 3:6:n säännöksen kanssa, jonka mukaan työnantajan ja ja julkisyhteisön isännänvastuuta voidaan sovittaa.

²³⁴ Tästä myös Ståhlberg-Karhu, 2013 s.478

²³⁵ Saarnilehto 2001 s.380, myös KKO 1999:12 perustelut joissa yleisestä korvausten sovittelun periaatteesta; yleinen periaate on otettu sovellettavaksi jopa laissa säännellyn sovittelun ohella.

vahL:n säännösten perusteella sovitella kohtuusharkinnalla.²³⁶ Kairinen tukeutuu tulkinnassaan KKO:n vanhempaan ratkaisuun:

KKO 1974-II-40: Työnantajan tahallisella työsopimuksesta johtuvien velvollisuuksien täyttämisen laiminlyönnillä työntekijälle aiheutuneesta vahingosta suoritettavaa korvausta ei voitu huomioon ottaen TSL 51 §:n säännökset vahingonkorvausvelvollisuudesta työsopimussuhteessa kohtuusharkinnalla alentaa.

On epäselvää, mikä merkitys KKO:n ratkaisulle on annettava, kun edellä käsitellyn mukaisesti vahingonkorvauslain periaatteet on tarkoitettu täydentämään niitä tilanteita, joissa säännökset jättävät korvauskysymykset avoimeksi. Kehitys on jossain määrin kuitenkin kulkenut KKO:n kyseisen ratkaisun antamisen jälkeen siihen suuntaan, että vahingonkorvauslain yleiset periaatteet otetaan lähtökohdaksi yhä useammin kirjoitetun lain vaietessa. Virtanen pitää korvauksen kohtuusperusteista sovittelua poikkeustilanteissa sopimusoikeudellisena yleisperiaatteena, joskin sillä rajauksella, että kun lähtökohtana on sopimuksen oikein täyttäminen ja sopimusrikkomuksesta seuraava vastuu, sovittelu ei voi kovin usein tulla kysymykseen.²³⁷

Työnantajan tahallinen toiminta tulee verraten harvoin arvioitavaksi, yleensä kysymyksessä on tuottamuksellinen menettely, jolla aiheutettujen vahinkojen sovittelu Kairinenkaan ei sulje pois. Hoppu katsoo tuomioistuimen harkintavallan muun muassa korvauksen sovittelua koskevissa asioissa laajentuneen oikeuskäytännön myötä vahingonkorvausoikeudelliseksi yleiseksi periaatteeksi.²³⁸ Kun tuomioistuimissa on lähtökohtaisesti suhtauduttu erittäin pidättyvästi tahallisesti aiheutettujen vahinkojen korvausten sovitteluun, on syytä otaksua, että työnantajan ja työntekijän sopimussuhteen epätasapainon vuoksi työnantajan tahallisesti aiheuttaman vahingon sovitteluharkinta tuskin menestyisi.

Korvauksen sovittelu perustuu kokonaisharkintaan. Kaikki tekijät, jotka puoltavat korvauksen sovittelua, punnitaan suhteessa varsinaiseen korvausvastuuseen. Sovittelu tulee kysymykseen, jos kokonaisharkinnan tuloksena täyden korvauksen maksamista on pidettävä kohtuuttoman raskaana olosuhteet huomioon ottaen kokonaisuudessaan.²³⁹

²³⁶ Kairinen, 2009 s.409

²³⁷ Virtanen, 2011 s.523

²³⁸ Hoppu, 1998 s.1052

²³⁹ Saarnilehto, 2001 s.380

Sovittelun mahdollisuutta arvioitaessa työnantajan ja työntekijän välisessä suhteessa on lisäksi otettava huomioon edellä esitetysti VahL:n esityöt, joissa lainsäätäjä on erityisesti halunnut rajata sovittelun mahdollisuutta tietyiltä osin. Mikäli sovittelun kuitenkin katsottaisiin olevan yksittäistapauksessa käsillä, on vielä arvioitava, tukeudutaanko oikeudellisessa arvioinnissa siten *oikeussääntöön*, (vahingonkorvauslaki) *oikeusperiaatteeseen* (kohtuusperiaate) - oikeussääntöä ei tule sivuuttaa oikeusperiaatteen nojalla²⁴⁰ - vai kenties ns. *tavanomaiseen oikeuteen perustuvaan sääntöön*.²⁴¹ Lopullista sovittelusäännöksen soveltuvuutta tulee arvioida myös siltä pohjalta, mihin asemaan oikeuslähdehierarkiassa tapaukseen soveltuva normi kulloinkin kuuluu.

Kohtuuttomusharkinnassa lievennetään alkuperäisen sopimuksen sitovuutta; varmistetaan se, onko sikäli pätevien sopimusehtojen soveltaminen sittenkään perusteltua. Pöyhösen mukaan kysymys on ensisijaisesti suojasta perusoikeushaittoja vastaan.²⁴² Kun kysymyksenasettelu muotoillaan näin, on syytä pohtia, voidaanko lakisääteisesti työntekijän suojaksi asetettujen sopimusehtojen sitovuutta sovittelulla heikentää. Kysymyksessä on tällöin työntekijän oikeussuoja työsopimussuhteessa. Mikäli työntekijä ja työnantaja ovat sopineet työntekijälle etuja ja ehtoja, jotka eivät ole lain eivätkä myöskään työehtosopimusten mukaan vähimmäispakottavia, sovitteluharkinta näiltä osin voisi tulla helpommin kysymykseen.

²⁴⁰ Pöyhönen, 1988 s.7

²⁴¹ Norros, 2012 s.32-33: Velvoiteoikeuden luonteeseen kuuluu, että yleisluontoisten oikeusperiaatteiden lisäksi lakiin kirjaamattomaan normistoon kuuluu suuri joukko varsin täsmällisiä oikeussääntöjä, joita ei voida täsmällisyytensä ja suoran sovellettavuutensa takia pitää varsinaisina oikeusperiaatteina. Esimerkkinä voidaan mainita sääntö siitä, että vahingonkorvausvastuu rajoittuu vain sellaisiin vahinkoseuraamuksiin, jotka vahingonaiheuttaja saattoi kohtuudella ennakoida.

²⁴² Pöyhönen, 2003 s.100-101

7. LOPUKSI

Tutkielman aiheena oleva työnantajan vahingonkorvausvastuu työntekijän sairastuessa on reaalielämässä sellainen tilanne, johon asti ei suotaisi työpaikoilla menevän. Vaikka työnantajan näkökulmasta työturvallisuuslain säännökset ja velvollisuudet työnantajaa kohtaan voivat olla varsin pitkälle vietyjä ja velvoittavia, oikein toteutettuna ne toimivat työnantajalle hyvänä ohjenuorana työpaikkaolosuhteiden terveellisyyden ja turvallisuuden varmistamiseksi. Työturvallisuuslain kattavat säännökset varmistavat sen, että niitä noudattava työnantaja havaitsee kosteusvaurioista johtuvat ongelmat ajoissa ja puuttuu tilanteeseen, ennen kuin työntekijöille koituu vakavaa haittaa. Kosteusvaurioiden aiheuttamat haitat tiedetään nykyään yhä paremmin ja niihin osataan etenkin tietyn ikäisissä rakennuksissa kiinnittää erityistä huomiota. Kun kosteusvaurioiden korjaukset laiminlyödään, ongelma pahenee entisestään. Näin ollen huolellinen työnantaja selviää vähimmillä kustannuksilla, vaikka kustannusten pelossa korjauksissa usein pyritään säästelemään. Pitkällä tähtäimellä työturvallisuuslain mukainen toiminta koituu työnantajalle myös kokonaistaloudellisesti edullisimmaksi.

Työntekijän näkökulmasta ongelmana on alisteinen asema työnantajaan nähden ja sen aiheuttama tilanne, jossa työntekijällä ei ole juurikaan valtaa työpaikkaolosuhteiden parantamiseen. Työntekijä voi ilmoittaa työnantajalle työpaikan ongelmista – ja hänellä on siihen myös työturvallisuuslain mukainen velvollisuus – mutta mikäli työnantajan suhtautuminen on piittaamatonta, työntekijä ei voi kosteusvaurio-ongelmien ollessa kyseessä tehdä mitään enempää. Työnantajalla on työnjohto-oikeutensa puolesta valta ja kyky järjestää työpaikan tilanne sellaiseksi, jossa työntekijä voi turvallisesti työskennellä. Työntekijä ei voi työnantajan laiminlyödessä velvollisuutensa tehdä terveytensä suojaamiseksi muuta kuin irtisanoutua työpaikasta, mikä valitettavan usein onkin tilanteen lopullinen ratkaisu. Työnantaja voi löytää loputtomiin uusia työntekijöitä, jotka eivät saa oireita lainkaan tai kykenevät olemaan töissä ainakin jonkin aikaa ennen oireilun alkamista. Mikäli työntekijä ei ammattitautidiagnoosin puuttumisen takia saa tapaturmavakuutuksesta asianmukaisia korvauksia, vahingonkorvausta tulee vaatia työnantajalta, mikäli tämä ei ole asianmukaisesti huolehtinut velvoitteistaan. Työntekijälle tällainen prosessi voi olla kohtuuttoman

raskas. Työntekijä ei välttämättä edes ole tietoinen työturvallisuuslain mukaisista työnantajan velvoitteista eikä siten oikeudestaan mahdolliseen vahingonkorvaukseen: mikäli työntekijä esimerkiksi tiedostaisi työnantajan lievänkin laiminlyönnin merkityksen työturvallisuustoimenpiteiden suhteen, kynnys oikeusprosessin aloittamiseen voisi olla matalampi – ja nykyisellään sovittelumenettelyn hiljalleen yleistyessä vahingonkorvauksesta voitaisiin päästä sopimukseen jopa ilman käräjöintiä. Työturvallisuusasioiden kohdalla työturvallisuuslainsäädännön asettamista velvollisuuksista ja oikeuksista tulisikin tiedottaa ja niitä tulisi pitää esillä siten, että työntekijöiden oikeusturva ei heikentyisi puutteellisen tietämyksen johdosta. Avainasemassa ovat usein työpaikkojen luottamusmiehet, joiden tehtävänä on muun muassa valvoa lakien noudattamista työpaikoilla ja avustaa työntekijöitä ongelmien selvittämisessä. Mikäli luottamusmiehellä ei kuitenkaan ole yleisempää tietämystä kosteusvaurioiden mahdollisesti aiheuttamista terveysvaikutuksista, työntekijä voi jäädä yksin asiansa kanssa - pahimmassa tapauksessa oireet ja sairastelu voidaan leimata jopa psyykkisten tekijöiden aiheuttamiksi, mikä voi viedä kokonaan pohjan ja uskottavuuden työntekijän avunhakemiselta.

Vahingonkorvauksen vaatimisen esteeksi voivat nousta muun muassa näyttökysymykset nykyisen lääketieteellisen tietämyksen valossa. On kuitenkin syytä huomata, että laiminlyödessään työturvallisuusvelvoitteitaan työnantaja on jo syyllistynyt vaaran aiheuttamiseen. Saloheimon edellä käsitellyn tulkinnan mukaan mikäli työnantaja ei olisi asianmukaisesti huolehtinut kosteusvaurioiden korjaamisesta ja homealtistuksen poistamisesta ja työntekijä sairastuisi, syy-yhteyspunnintaa ei oikeudessa tarvitsisi ainakaan normaalissa mittakaavassa tehdä. Homealtistustapauksissa oikeudenkäyntien ongelmaksi muodostuu usein lääketieteellisen syy-yhteyden näyttäminen. Useilta tahoilta on ratkaisuksi ehdotettu, että oireiden ajallinen yhdistäminen tiettyyn rakennukseen riittäisi näytöksi sisäilmaongelman olemassaolosta. Mikäli työnantajan laiminlyönnin ollessa kyseessä näyttökynnystä laskettaisiin, työntekijällä olisi vahingon ilmaantuessa riittävän matala kynnys lähteä mukaan pitkäänkin kestäväan oikeusprosessiin. Toisaalta työnantajan oikeussuojasta myös näissä tilanteissa tulee huolehtia; kun laki on rajannut eräiltä osin työnantajan vastuuta, ei ole tarkoituksenmukaista, että nämä vastuunrajaukset jätettäisiin kokonaan huomiotta.

Tällöin tulisikin kiinnittää erityistä huomiota vastuunrajoitusten mahdolliseen soveltamiseen.

Homealtistuksen tutkimuksen kiistanalaisuus ja keskeneräisyys on merkittävä ongelma, kun lääketieteellisesti arvioidaan esimerkiksi syy-seuraussuhteita ja henkilövahingosta aiheutuneita korvattavia seuraamuksia. Vahingonkäräjien ja myös vahingonaiheuttajan näkökulmasta oikeusturva voi muuttua merkittävästi suuntaan ja toiseen sen mukaisesti, mitä koulukuntaa tapauksessa käytettävä asiantuntijataho edustaa. Myös oikeudessa voi esiintyä keskenään täysin eri mieltä olevia asiantuntijoita. Kun tämä tilanne on yleisesti tiedossa, tulisi kiinnittää huomiota nimenomaan vahingonkäräjien näkökulmaan ja oikeusturvaan: oireita ja sairautta tulisi hoitaa asianmukaisesti sekä kohtuullinen ansiotaso turvata, vaikka syy-seuraussuhteiden näyttämässä ilmenisikin puutteita. Toinen seikka taas on, tulisiko tämä vastuu asettaa esimerkiksi ankaran vastuun puitteissa työnantajalle vai tulisiko yhteiskunnan huolehtia, että homeesta sairastuneet saisivat asianmukaista kohtelua.

Tutkielmassa tuottamuksesta riippumattoman vastuun osuus laajeni ajateltua suuremmaksi. Tämä johtui tutkielman edetessä ilmenevistä seikoista, joiden mukaan näyttökysymykset ovat merkittävässä osassa homealtistustapausten kokonaisarviointissa. Kun vahinko on selkeästi tapahtunut, mutta työnantajan työturvallisuuslain mukaisissa toimenpiteissä ei sinänsä ole huomautettavaa, vastuu työnantajalle voidaan asettaa ainoastaan ankaran vastuun nojalla. Eri asia on, missä määrin tällaisia tapauksia tulee käytännössä arvioitavaksi; kun työntekijä sairastuu homealtistuksen vuoksi, kysymyksessä on yleensä pitempiaikainen ongelma jonka aikana työnantaja on usein syyllistynyt eriasteisiin laiminlyönteihin tapauksen hoitamisessa. Lieväkin laiminlyönti osoittaa jo tuottamusta ja on siten perustana korvausvastuulle. Työntekijän tämän hetkistä heikohkoa oikeusturvaa homealtistustapauksissa ei kuitenkaan tulisi laskea edes osittain työnantajan korvausvastuun varaan.

Tällä hetkellä tilanne on se, että mikäli työntekijä ei saa ammattitautidiagnoosia, hän on taudin akuutin vaiheen jälkeen vakuutusten ja työkyvyttömyyseläkkeen näkökulmasta työkykyinen, koska pystyy tekemään työtehtäviään muualla kuin työpaikalla. Yleensä altistusta välttelemällä oireetkin helpottavat – esimerkiksi sairausloman ajalla työntekijä

voi tuntea itsensä varsin terveeksi. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua työntekijälle homealtistuksen seurauksena puhjennut sairaus, jonka vuoksi hän saa oireita entistä herkemmin kaikissa rakennuksissa, joissa mikrobialtistus on tavallista korkeampi. Tämä voi johtaa siihen, että työntekijä ei tosiasiallisesti kykene työntekoon, mutta putoaa loukkuun, jossa järjestelmä ei maksa hänelle asianmukaisia korvauksia. Jälleen ongelmana ovat näyttökysymykset: kun työntekijälle aiheutunut vahinko ansiotulojen menettämisen seurauksena voi nousta satoihin tuhansiin euroihin työkyvyn pitkäaikaisen tai pysyvän menettämisen johdosta eikä korvausjärjestelmän piiriin päästä, oikeudessa on erittäin korkea kynnys katsoa näiden ansionmenetysten kuuluvan työnantajan vahingonkorvausvelvollisuuden piiriin. Lisäksi on huomionarvoista kysyä, tuleeko työnantajankaan kantaa vastuuta taloudellisten vahinkojen noustessa suureksi nimenomaan järjestelmän puutteellisuuden vuoksi? Nykyisellään lopullinen vastuunkantaja on liian usein sairastunut työntekijä – vailla vaikutusmahdollisuuksia omaan asemaansa.

Merkittävimpiä ongelmia tällä hetkellä tulevaisuuden suhteen on rakentamisen heikko laatu, mihin myös mm. eduskunnan tarkastusvaliokunta on ottanut kantaa.²⁴³ Kun rakennusalalla vallitsee ankara kilpailu ja esimerkiksi julkisia urakoita kilpailutettaessa halvimman hinnan tarjoaja voittaa lähes poikkeuksetta tarjouskilpailun, tämä kannustaa yrityksiä tekemään urakoita niin nopeasti ja edullisesti kuin mahdollista. Kokonaistaloudellisuuden kriteeri tarjousten kilpailuttamisessa sinänsä mahdollistaa julkisella sektorilla urakan valinnan myös hinnaltaan kalliimman, mutta laadultaan paremman tarjouksen osalta. Kuntien ja valtion taloudellisten resurssien ollessa vähäiset hinta kuitenkin nousee pääsääntöisesti tärkeimmäksi tekijäksi. Tällöin yritykset pyrkivät säästämään kaikesta mahdollisesta – kun laadun tuottaminen on kalliimpaa mutta myös urakoita on saatava, jalotkin periaatteet laadukkaasta rakentamisesta saattavat painua yritysmaailman pelisääntöjen alle. Myös korjausrakentamisten heikko laatu tuottaa ongelmia ja kasvattaa kustannuksia. Mikäli työnantaja on vaurioituneen kiinteistön omistaja, hänellä on siltä osin mahdollisuus ryhtyä itsenäisesti työturvallisuuslain vaatimiin korjaustoimenpiteisiin ja huolehtia niiden asianmukaisesta valvonnasta. Korjaukset on syytä tehdä huolellisesti ja kustannuksia säästämättä – mikäli korjaukset eivät palauta työpaikan sisäilman laatua terveelliselle tasolle, ne joudutaan tekemään

²⁴³ Eduskunnan tarkastusvaliokunnan lausunto 1/2013

uudestaan, mikä lisää kustannuksia entisestään. Myös vuokralaisella on tietyt oikeudet tehdä korjauksia, mikäli vuokranantaja ei suostu ottamaan asiaa hoidettavakseen. Työnantajan on kuitenkin viime kädessä huolehdittava siitä, että työolosuhteiden terveys ja turvallisuus säilyy työturvallisuuslain edellyttämällä tasolla. Vuokralaisena toimiessaan työnantajan kannalta voi riittäisessä tapauksessa olla yksinkertaisinta irtisanoa vuokrasopimus, mikäli se toiminnan jatkumisen kannalta on suinkin mahdollista.

Velvoitteensa laiminlyöväälle työnantajalle ei välttämättä koidu laiminlyönnistään mitään seurauksia. Mikäli korvausvaatimuksia esitettäisiin useammin ja niitä käsiteltäisiin oikeudessa saakka, työntekijät voisivat paremmin tiedostaa oikeutensa tältä osin ja työnantajilla olisi pakko paneutua entistä tarkemmin heille laissa säädettyihin velvoitteisiin, mikä taas ennalta ehkäisisi uusia ongelmia. Keskustelu ja lainsäädäntö asian ympärillä on joka tapauksessa vielä keskeneräistä. Eri tahoilta politiikassa nousee yhä uudestaan esille homeesta sairastuneiden loukku, jossa pahimmassa tapauksessa menetetään lähes kokonaan yhteiskunnan tarjoama sosiaalinen ja taloudellinen tuki. Kun homeesta kärsineet tuovat itse asiaansa julkisuuteen, yhteiskunnan on pakko reagoida. Nykyisessä hyvinvointiyhteiskunnassa riskit lainsäädännön ja järjestelmän aiheuttamista puutteellisuuksista tulee kantaa valtion, ei yksilön.